

”Ja sit nää leikkis yhessä siellä somessa”

Tapaustutkimus kirjallisuuskritiikistä suomalaisissa sanoma- ja kulttuurilehdissä sekä blogeissa
2010-luvun taitteessa

Raisa Autio

Pro gradu -tutkielma

Jyväskylän yliopisto

Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos

Kirjallisuus

Kevät 2015

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Tekijä – Author Raisa Linda Autio	
Työn nimi – Title ”Ja sit nää leikkis yhdessä siellä somessa”. Tapaustutkimus kirjallisuuskritiikistä suomalaisissa sanoma- ja kulttuurilehdissä sekä blogeissa 2010-luvun taitteessa	
Oppiaine – Subject Kirjallisuus	Työn laji – Level Pro gradu
Aika – Month and year 06/2015	Sivumäärä – Number of pages 87
Tiivistelmä – Abstract <p>Pro gradu työssäni olen tutkinut kolmen erilaisen kirjan – kiitetyn romaanin, kiistellyn esseekokoelman ja kokeellisen runokokoelman – saamia arvosteluja sanomalehdissä, blogeissa ja kulttuurilehdissä. Ulla-Lena Lundbergin <i>Jää</i>-romaanin sai positiivisen vastaanoton kaikkialla. Timo Hännikäisen <i>Ilman</i>-kirjan essee herättivät niin ihastusta kuin vihatustakin. Kristian Blombergin <i>Puhekuplia</i>-runokokoelma tyrmättiin Helsingin Sanomissa, mutta kulttuurilehdissä sitä kiiteltiin, blogeissa vastaanotto oli vaihteleva.</p> <p>57 kirja-arvostelua käsittävä tapaustutkimus osoittaa, että kirjallisuuskritiikki voi muodostaa keskusteluja. Näiden keskustelujen laatu ja ilmenemisalustat sekä eri osapuolten roolit keskusteluissa näyttävät viittaussuhteiden ja tyylien analyysin perusteella olevan tapauskohtaisia. <i>Puhekuplien</i> tapauksessa kulttuurijulkaisujen ja asiantuntevien bloggaajien kritiikit olivat vastauksia epäreiluksi ja virheelliseksi koettuun Helsingin Sanomien murskakritiikkiin. <i>Jään</i> kohdalla bloggaajille oman viiteryhmän tuottamat kirja-arviot ja omien kritiikkien kirjoittaminen näyttivät saavan merkityksen yhteisöön kuulumisesta ja lukukokemusten jakamisesta, kun sisällöllisesti arviot toistivat lehtikritiikin sisältöjä. <i>Ilmanin</i> tapauksessa lehti- ja blogikritiikin erilaiset roolit keskustelussa muodostuivat sen perusteella, mihin kirjan tasoon kritiikin päähuomio kohdistui. Lehtikritiikit käsittelivät esseekokoelmaa kirjallisena teoksena, jolloin sen usein katsottiin olevan onnistunut lajinsa edustaja siinä esitetyistä epäkorrekteista mielipiteistä huolimatta. Bloggaajista moni sen sijaan keskittyi ruotimaan nimenomaan Hännikäisen ajatuksia ja kirjailija sai jopa lokaa niskaansa.</p> <p>Tutkielmassani olen käsitellyt bloggaajien tekstejä kirjallisuuskritiikkinä. Vertailemalla blogikritiikkiä sanoma- ja kulttuurilehdissä ilmestyviin kirja-arvioihin olen halunnut pohtia kirjallisuuskritiikin tilannetta muuttuvassa mediaympäristössä sekä kirjabloggaajien asemaa kirjallisuuskritiikin kentällä. Aiheesta on keskusteltu viime vuosina vilkkaasti: Toiset näkevät internetin ja vapaan julkaisemisen uhkana kirjallisuuskritiikille ja ”oikeille” kriitikoille, toiset uskovat internetin demokratisoivan ja moniäänistävän kulttuurikeskustelua. Tutkielmani osoittaa, että totuus löytynee näiden kahden näkemyksen väliltä, sillä blogimaailma on varsin kirjava. Kirjablogien asema kritiikin kentällä on kytköksissä arvioiden kohteena oleviin kirjoihin ja valtamedian reaktioihin. Blogien rooli voi olla vastakkaisten tai marginaalisten mielipiteiden esiin tuomisen arena tai täyttää yhteisöön kuulumisen tai yhteiskunnallisen keskustelun tarpeita.</p>	
Asiasanat – Keywords kirjallisuuskritiikki, kirjallisuusblogit, tyylintutkimus, Ulla-Lena Lundberg, Timo Hännikäinen, Kristian Blomberg	
Säilytyspaikka – Depository	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLTÖ

1. JOHDANTO	1
1.1 Tutkimuksen tausta.....	4
1.2 Tutkimusaineisto	6
1.3 Tutkimusongelma, -kysymykset ja -menetelmä.....	11
2. KIRJALLISUUSKRITIIKKI JA MEDIAN MURROS	19
2.1 Kirjallisuuskritiikki – käsitteen määrittely	19
2.2 Kuluttajasta tuottajaksi – internet mullistaa median	24
2.3 Yleisöstä kriitikoksi – kritiikin kriisi.....	26
3. KIRJABLOGIT	34
3.1 Blogosfääri – mahdollisuuksien maailma	34
3.2 Kirjablogit – kritiikkiä vai “mutuhuttua”?	37
4. KIRJALLISUUSKRITIIKKI ON KESKUSTELUA	45
4.1. <i>Puhekuplien</i> arviot – suunvuoroja samassa sarjakuvassa.....	45
4.2 <i>Jään</i> kritiikki säröilee moneen suuntaan	51
4.3 <i>Ilman</i> – onnistunut provokaatio.....	56
5. KIRJALLISUUSKRITIIKKI LEHDISSÄ JA BLOGEISSA	62
5.1 <i>Puhekuplia</i> – yksi kaikkia ja kaikki yhtä vastaan.....	62
5.2 <i>Jään</i> kritiikki – kertomuksia lukemisesta	69
5.3 <i>Ilman</i> – kirjan ja kirjailijan kritiikki	74
6. PÄÄTÄNTÖ	81

1. JOHDANTO

Millainen on suomalaisen kirjallisuuskritiikin kenttä tänä päivänä? Tästä kysymyksestä lähtee liikkeelle Pro gradu -tutkielmani. Tarkoitukseni on tuottaa katsaus siitä, millaista kirjallisuuden arviointi voi olla aikana, jolloin internet on yhä merkittävämpi julkaisukanava sekä mediatoimijoille että yksityisille ihmisille. Erityisesti olen halunnut pohtia sitä, toimiiko kirjallisuuskritiikki keskusteluareenana ja millainen rooli kirjablogeilla tällä arenalla on. Otsikkoni ”Ja sit nää leikkis yhdessä siellä somessa” tulee erään kirjabloggaajan kirjoituksesta, jossa hän pohtii lehti- ja blogikritiikin rinnakkaiselon haasteita (Dahlblom 2014).

Kysymyksiini etsin vastauksia tapaustutkimuksella, jossa tutkin kolmen kirjan saamaa kritiikkiä sanomalehdissä, kulttuurilehdissä ja kirjallisuusblogeissa. Aineistoani tarkastelen kirjallisuuskritiikin määritelmien sekä internetaikakauden median murroksen taustaa vasten. Aineistolähtöisessä tutkimuksessa hyödynnän tekstilajien tutkimusta ja tyylintutkimusta.

Kritiikki on perinteisesti nähty yhtenä kirjallisuusalan toimijana muun muassa kustantajien, kirjailijoiden ja lukevan yleisön rinnalla. Nykyään taidekritiikin julkaisemiselle on lukuisia kanavia, ja ilmestyvien arvostelujen määrä on moninkertaistunut viime vuosikymmeninä. Kritiikkiä ilmestyy sanoma- ja aikakauslehdissä, erikoislehdissä, verkkolehdissä sekä radiossa ja televisiossa. (Heikkilä 2012, 11.) Kirjallisuuskritiikin alueelle ovat tulleet myös kirjablogit. Omista lukukokemuksista bloggaaminen on suosittua, ja sen ovat huomanneet myös esimerkiksi kustantamot. Bloggaajille, kuten päivälehtikriitikoillekin, lähetetään arvostelukappaleita uutuuskirjoista, ja onpa bloggaajien arvioita siteerattu kirjojen lieveteksteissäkin.

Kirjallisuudesta kirjoittaminen ja sen arvottaminen on arkipäiväistynyt ja tullut kaikkien ulottuville. Kirjallisuutta koskeva kirjoittelu on lisääntynyt huomattavasti, mutta toisaalta päivälehtien kulttuurisivujen sisältö on lähentynyt muuta journalistista aineistoa. Näin kirjallisuuden osuus kulttuurisivujen tarjonnasta on pienentynyt ja kirja-arvostelut ovat alkaneet noudattaa samoja periaatteita kuin esimerkiksi uutisjournalismi: Niistä on tullut aiempaa lyhyempiä ja yleistajuisempia. Kirjallisuutta ovat päässeet myös lehtien sivuilla, radiossa ja televisiossa arvioimaan muutkin kuin kirjallisuuden asiantuntijat. (Korhonen 2012, 62.) Kirjallisuuskritiikkejä, kuten muutakin mediasisältöä, myös kierrätetään eri julkaisuissa. Mediatuotanto on Suomessa jo hyvin pitkälti keskittynyt suurten konsernien omistukseen. Esimerkiksi Alma Media omistaa useita

maakuntalehtiä, joiden sisällöstä osa tehdään yhteistyönä. Näin vaikkapa Aamulehden, Lapin Kansan ja Satakunnan Kansan lukijat saattavat lukea samoja arvosteluja. Tämä tuskin vaikuttaa paikallislehden lukijaan, mutta valtakunnallisesti printtimedian julkaisema kritiikki vähenee.

Printtimedian kaventaessa kirjallisuuskritiikille varattua tilaa, on tilaa alettu ottaa käyttöön sieltä, missä sitä on eli internetistä. Netistä löytyy useita kirjallisuuskritiikkiin ja yleisemmin kirjallisuuteen keskittyviä verkkojulkaisuja, joihin kirjoittaa laaja joukko alan asiantuntijoita. Internetin ongelma julkaisualustana on kuitenkin sen pirstaleisuus. Valtavassa tarjonnan määrässä yksittäinen kirjoitus jää helposti huomiotta. Päivälehdet tavoittavat – levikkien laskusta huolimatta – varmemmin laajemman yleisön. (Korhonen 2012, 81-82.) Internetissä kirjallisuusjulkaisujen kanssa yleisöjen huomiosta kilpailevat lisäksi kirjabloggaajat, joiden määrä on kasvanut räjähdysmäisesti. Ammattimainen kirjallisuuskritiikki näyttää monien mielestä olevan jonkinlaisessa kriisissä (esim. Korhonen 2012, 62). Muutoksesta on erilaisia mielipiteitä. Kriitikko, toimittaja ja bloggaaja Aleksis Salusjärvi kirjoittaa Kritiikin Uutisten (4/2012) pääkirjoituksessa internetistä positiivisena voimana, joka kääntää yleisön roolin passiivisesta vastaanottajasta aktiiviseksi osallistujaksi.

Siinä missä Schiller löysi sanomalehden salonkikritiikin korvaajaksi, on vaikkapa Banksy löytänyt internetin sanomalehden tilalle. Suomalaisessa kirjallisuuskeskustelussa sanomalehdet ovat nykyään kyytiläisiä perusteellisemmän ja terävemmän internetin vetäessä letkaa. Internet on nyt väylä kirjoittaa ohi portinvartijoiden ja sanomalehdellä on muinaisten salonkien rooli. Yleisön ajatus on uuden median myötä keksitty jälleen uudelleen. (Salusjärvi 2012.)

Toista mieltä on kirjailija ja Kirjailijaliiton puheenjohtaja Tuula-Liina Varis 18.6.2012 Kansan Uutisten kolumnissaan. Varis on huolissaan ammattikriitikoiden asemasta tilanteessa, jossa mediakonsernit kiristävät freelancereiden sopimusehtoja ja internetin blogosfääri pursuaa sekalaista kritiikkiä.

Jokapaikanhöylät ovat todellakin ottaneet spesialistien paikan ainakin kirjallisuuskritikoina. Netin blogi- ja peukutuskuulttuurissa tilanne on pahin: tavaraa on paljon mutta laatua vähän, mielipiteitä rajattomasti, mutta asiantuntemusta niukasti. Taiteen tekijä, jolla on oikeus odottaa ammattikriitikon asiantuntevaa kommentaaria työstään, ei tästä mutuhutusta paljon kostu. (Varis 2012.)

Variksen mukaan siis sanomalehtien kulttuurikritiikin taso ja arvostus ovat laskeneet, ja kirjava kirjallisuusbloggaajien joukko uhkaa laskea niitä vielä entisestään. Salusjärvi puolestaan näkee internetin ja blogimaailman tuovan kaivattua avoimuutta ja monimuotoisuutta kulttuurikeskusteluun. Tämän kaltainen kiivas keskustelu kirjallisuuskritiikin tilasta ja amatöörien

internetissä julkaisemasta kritiikistä ei ole ainutlaatuista Suomelle. Ruotsalaistutkija Ann Steiner (2008) antaa samanlaisen esimerkin Englannista. Koko debatti liittyy laajempaan kulttuuri- ja teknologiakeskustelun kontekstiin, jossa keskeistä on väittely siitä, avaaako uusi teknologia mahdollisuuksia demokratisoitumiselle ja yksilöiden vaikuttamiselle vai kuihduttaako se joitakin kulttuurimuotoja tai -instituutioita (esim. Steiner 2008).

Keskusteluun kirjallisuuskritiikin tilanteesta osattavat kantaa myös bloggaajat. Äidinkielen ja kirjallisuuden lehtori Penjami Lehto arvioi Jäljen ääni -blogissaan *Taidekritiikin perusteet* -kirjaa (joka on yksi tämänkin tutkielman lähteistä) sekä esittää samalla mielipiteitä kirjallisuuskritiikistä yleensä: ”Turhan usein päivälehtikritiikit tylpistyvät latteiksi esittelyiksi” (Lehto 2012). Samoilla linjoilla päivälehtikritiikin laadusta on kirjailija Tommi Melender: ”En ole varma, menettäisikö suomalainen kirjallisuus paljoakaan, jos kaksi kolmasosaa nykyisistä sanomalehtikritiikeistä jätettäisiin julkaisematta” (Melender 2010).

Monet bloggaajat tuntuvat asettuneen puolustuskannalle. ”Mutuhutusta” muotoutui käsite blogimaailmassa, jossa käytiin vilkasta mielipiteenvaihtoa bloggaajien asemasta (ks. esim. Dahlblom 2012, Jenni S. 2012 a). Kirjakko- ja Kirjasfääri-blogien Taika Dahlblom kirjoittaa bloginsa esittelysivulla, että ”Kirjasfääri on kirjablogi, joka sisältää kriittisyyteen pyrkivää mutuhuttua kirjoista ja kirjaläppää kirjamaailman ilmiöistä” (Dahlblom). Dahlblom näyttää puolustavan ironian keinoin kirjablogeja ja niiden kirjoittajia. Hän myöntää kirjoittavansa ”mutuhuttua” ja niin ikään kevyen kuuloista ”kirjaläppää”. Esittelemällä itsensä näin bloggaaja antaa itselleen oikeutuksen kirjoittaa eri tavalla kuin lehden kirjallisuuskriitikko, omista lähtökohdistaan. Dahlblomin esittely on tarkoitettu vitsikkääksi mutta samalla kertaa ehkä provosoivaksi: Miksi kirjabloggaajalle tulisi olla samat vaatimukset kuin lehtikriitikolle?

Ann Steiner (2010) esittää, että kirjabloggaajat ovat tulleet merkittäväksi kirjamaailmaa muuttavaksi tekijäksi. He kirjoittavat yksityisinä ihmisinä, mutta toimivat sosiaalisessa ja julkisessa ympäristössä. Niinpä bloggaamista onkin tarkasteltava kirjallisessa, taloudellisessa ja sosiaalisessa kontekstissa. Internet on muuttanut kirjojen lukemisen tapoja ja tapoja, joilla niistä puhutaan muiden kanssa. Vaikka kirjablogien ja bloggaajien asemasta voi olla montaa mieltä, kirjabloggaajia ei voi enää mitenkään sivuuttaa kun puhutaan kirjallisuuden kuluttamisesta ja myymisestä, ylipäätään kirjallisuustaloudesta. (Steiner 2010.)

1.1 Tutkimuksen tausta

Aiemmasta tutkimuksesta kenties lähimpänä tämän tutkielman aihetta ovat ruotsalaistutkija Ann Steinerin (2008, 2010) tutkimukset, joissa hän tarttuu laajasti ottaen samaan kysymykseen kuin tämä tutkielma eli kirjallisuuskritiikin laajenemiseen mediainstituutioiden yksinoikeudesta jokaisen harrastukseksi. Hän lähestyy aihetta kuitenkin lähinnä ilmiön taloudellisten ja markkinavaikutusten näkökulmasta. Steiner on tutkinut Amazon-kirjakauppasivustolla julkaistavia yksityisten lukijoiden kirjoittamia kirja-arvioita (Steiner 2008) ja ruotsalaisia kirjablogeja (Steiner 2010). Steinerin (2008) käsite ”private criticism” eli yksityinen kritiikki, jolla hän viittaa yksityishenkilöiden internetissä julkaisemiin kirja-arvioihin, on käyttökelpoinen myös tässä tutkielmassa.

Steinerin mukaan tämä yksityinen kritiikki ja ammattilaisten kirjoittama kritiikki ovat vahvasti yhteydessä, sillä tekniikat ja jopa sisällöt toistuvat ja uusintuvat niissä. Steiner nojaa päätelmissään mediantutkimuksen kentällä yleiseen näkemykseen, jonka mukaan mediat ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa keskenään ja uudet mediat sulauttavat aina itseensä niitä edeltävien medioiden ominaisuuksia ja sisältöjä. Steinerin mukaan yksityinen kritiikki on yhteydessä sekä historiassa muotoutuneeseen kritiikin perinteeseen että nopeasti kehittyvään blogikulttuuriin. (Steiner 2008.)

Steiner (2010, 472) huomauttaa, että internetin ilmiöiden tutkimisessa on otettava huomioon netin jatkuva muutostila. Niinpä esimerkiksi bloggausta voidaan kartoittaa vain tiettyyn aikaan sidottuna ilmiönä, sillä tieto voi vanhentua nopeasti. Ruotsalaisblogit tutkimuskohteena asettuvat sitä taustaa vasten, että kyseessä on väestömäärältään pieni, yksikielinen maa, jossa internetin käyttö on laajalle levinnyttä ja jossa osataan yleisesti ottaen englantia. (Steiner 2010, 472.) Suomi on näissä suhteissa melko samanlainen kuin Ruotsi (vaikkei olekaan yksikielinen), joten Steinerin havainnot blogimaailmasta ovat tietyn varauksin vertailukelpoisia omien havaintojeni kanssa. En myöskään pidä muutaman vuoden takaisia tutkimustuloksia vielä vanhentuneina, vaikkakin nopeasti kehittyvässä blogimaailmassa parikin vuotta voi jo tuoda joitakin muutoksia.

Kirjallisuuskritiikki – eli lyhyt laajalle yleisölle suunnattu yleensä uutuuskirjaa käsittelevä ja arvioiva teksti – on vahvasti sidoksissa journalismiin. Kirja-arvion tekstilaji on siirtynyt verkkolehtien ja blogien myötä verkkoon, ja blogeissa se on etäännytynyt journalistisista juuristaan. Kirjallisuuskritiikki on tekstilajina yhteydessä historiallisiin lähtökohtiinsa ja ajan myötä vakiintuneisiin käytäntöihinsä mutta toisaalta siirtyessään yksityisten ihmisten blogeihin se muuntuu entistä moninaisemmaksi muodoiltaan.

Kirjallisuuskritiikkiä blogeissa on tarkastellut kirjallisuuden gradussaan Bikka Puoskari (2012). Puoskarin näkökulma on siinä mielessä yhtenevä tämän tutkielman kanssa, että myös hän katsoo blogitekstejä nimenomaan kirjallisuuskritiikkinä. Puoskarin havaintojen mukaan blogikritiikki käsitteli mm. teoksen sisältöjä ja teoksen suhdetta ympäröivään yhteiskuntaan, kun taas kirjan kielenkäytön ja ilmaisukeinojen arviointi jäivät hyvin vähäisiksi. Kritiikin osa-alueista nähtävissä olivat selkeästi kuvaileva ja arvottava ote, mutta tulkinnallinen käsittely oli Puoskarin tutkimissa blogikritiikeissä vähäistä. Pro gradu -tutkielmassa tuli myös ilmi, että blogien yhteisöllisyys oli melko pinnallista ja rajoittunutta, mutta kuitenkin avaintekijä kirjablogien parissa viihtymiselle. (Puoskari 2012.) Käytän tässä tutkielmassa Puoskarin tapaan sanaa ”blogikritiikki” kuvaamaan blogeissa ilmestyviä kirjoja arvioivia tekstejä.

Kirjallisuuskritiikkiä tekstilajin, kielen piirteiden ja myös tyylin näkökulmasta on tarkastellut Pirkko Muikku-Werner (2009), joka on tutkinut metaforia kirja-arvioissa. Tutkielmani liikkuu joiltakin osin samalla alueella myös Seija Ridellin (1994) tutkimuksen kanssa. Ridell soveltaa kirjallisuuden puolelta tulevaa narratologian ja genren teoriaa tiedotusopin kontekstiin tutkiessaan uutisia. Risto Niemi-Pynttari (2007) taas käsittelee verkkotekstejä kirjallisuustieteellisestä näkökulmasta. Ridellin (1994) ja Niemi-Pynttärin (2007) tapaan katson kirjallisuustieteellisestä näkökulmasta tekstejä, jotka eivät ole kirjallisuutta. Tutkimuskohteenani on kirjallisuuskritiikki, tarkemmin sen tietyt ilmentymät lehdissä ja verkossa, yksityisten ja ei-yksityisten toimijoiden tuottamina.

Antti Hurskainen (2011) on tarkastellut pro gradussaan Timo Hännikäisen kirjaa käsitteleviä verkkokeskusteluja. Esseekokoelma *Ilman* (Hännikäinen 2009) on yksi niistä kolmesta kirjasta, joiden kritiikkejä tarkastelen tässä tutkielmassa. Hurskaisen mukaan pamflettimaisten kirjan on määrä herättää reaktioita ja se tarvitsee näitä reaktioita ”elääkseen ja tullakseen täydeksi (Hurskainen 2011, 11).” Näin Hurskainen on havainnoinut kirjan saamaa vastaanottoa kritiikeissä:

Henkilökeskeiseksi yltyneen mediahuomion keskelläkin kriitikot näkevät olennaiseksi painottaa myös Ilmanin esteettisiä puolia, kuten yleisilmaisun sujuvuutta, hallittua avoimuutta ja koskettavuutta. [...] Nämä teoksen kirjallisuudellisuutta korostavat aspektit puuttuvat myöhemmin käsittelemistäni keskusteluketjuista, jotka keskittyvät yksinomaan pamfletin uutisoinnin kautta välitettyyn asia- ja asennetasoon. (Hurskainen 2011, 12.)

Hurskaisen havainto on samankaltainen kuin tämänkin tutkielman päätelmät Hännikäisen kirjaa koskevasta aineistosta. Päälinja on, että lehtikriitikot ovat käsitelleet teosta kirjallisuutena, kun

internetissä julkisuus on keskittynyt enemmän Hännikäisen henkilöön ja hänen ajatuksiinsa, sekä kirjoittajien asenteisiin näitä kohtaan.

1.2 Tutkimusaineisto

Tutkimusaineistoni koostuu kolmen erilaisen kirjan kritiikeistä. Kirjat ovat Ulla-Lena Lundbergin romaani *Jää* (2012), Kristian Blombergin runokokoelma *Puhekuplia* (2009) ja Timo Hännikäisen esseekokoelma *Ilman* (2009). Valistin nämä teokset, sillä ne ovat ensinnäkin kaikki saaneet melko runsaasti huomiota julkisuudessa eli niistä on löydettävissä tarpeeksi arvosteluja. Toiseksi, kukin kirjoista oli saanut erilaisen vastaanoton, mikä auttane hahmottamaan sitä, millaisin erilaisin tavoin kritiikit voivat toimia kokonaisuutena. Myös se, että teokset edustavat eri kirjallisuudenlajeja, auttane kirjallisuuskritiikin kentän erilaisten puolien näkemisessä.

Lundbergin *Jää*-romaanin vastaanottoa voisi luonnehtia kaiken kaikkiaan hyvin positiiviseksi, jopa ylistäväksi. Vuoden 2012 Finlandia-voittaja sai kehuja laajasti niin lehdistössä kuin blogeissakin. Sen sijaan Blombergin *Puhekuplia* voisi sanoa kiistellyksi tai keskustelua herättäneeksi teokseksi. Helsingin Sanomissa kirja niputettiin kokooma-arvioon yhdessä muutamaan muun uuden runoteoksen kanssa ja se sai kriitikolta huonon arvosanan. Tämä aiheutti jonkinlaisen myrksyn internetissä, jossa ilmestyi Blombergin teosta kehuja ja Helsingin Sanomien kriitikkoa moittivia arvioita sekä muita kirjoituksia aiheesta.

Särö-lehti kertoi seuraavaa Blombergin teoksen vastaanotosta:

Jukka Petäjä niputti Helsingin Sanomien kritiikissään (19.10.2009) viisi esikoisrunoteosta (Kristian Blomberg: Puhekuplia. Tuukka Terho: Huulilla, nolo tuuli. V.S.Luoma-aho: Ruumiita. Teemu Helle: sorta vala. Timo Harju: Kastelimme heitä runsaasti kahvilla), ja mätki nippua kuin steroidien kyllästämä, nyrkkeilyharrastuksena hylkäämä portsari. Hesarin omilla sivuilla sekä yhdessä jos toisessakin blogissa ja facebookissa poke sai, ja saa edelleen, maistaa asiakkaiden monoa. (Mallon 2009.)

Timo Hännikäisen *Ilman* taas nostatti kohun aiheensa ja siinä esitettyjen mielipiteiden vuoksi. Esseissään Hännikäinen kertoo kokemastaan seksin puutteesta ja syyttää siitä yhteiskuntaa ja naisia, jotka Hännikäisen mukaan käyttävät seksiä vallan välineenä. Kirjasta, sen aiheesta ja Hännikäisestä itsestään keskusteltiin näkyvästi mediassa. Kirja-arvosteluissa esseekokoelman vastaanotto näyttää olleen vaihtelevaa. Mielenkiintoista on, että monet kirjaa koskevat kirjoitukset keskittyivät kirjan

arvioinnin sijaan kirjan herättämän keskustelun tai Hännikäisen mielipiteiden kommentointiin tai jopa arvostelivat Hännikäistä henkilöä.

Olen kerännyt aineistoa pääasiassa internetistä, josta löytyvät tavallisesti myös lehtien julkaisemat arvostelut. Aineistoni ei ole siinä mielessä täydellinen, että arvioita on hyvinkin jäänyt löytämättä. Aineistoni antaa kuitenkin jo tässä laajuudessa hyvät lähtökohdat tutkia kirjallisuuskritiikkiä, etenkin kun ei pyritä kaiken kattavaan ja laajasti yleistettävään tietoon vaan kyseessä on nimenomaan tapaustutkimus.

Jouduin kunkin kirjan kohdalla keräämään aineistoa erilaisella aikajänteellä. Lundbergin *Jäätä* koskevista arvioista varhaisin on julkaistu syyskuussa 2012 ja myöhäisin helmikuussa 2013. Halusin painottaa arvioissa tuoreutta, vaikka blogeissa (toisin kuin päivälehdissä) arvioidaan kirjoja joskus vasta kauan niiden ilmestymisen jälkeen. Aineistoa kertyi muutaman kuukauden aikajänteellä jo niin paljon, etten nähnyt järkevänä ottaa mukaan enää myöhäisempiä arvioita, vaikka niitä blogeissa riittikin. Hännikäisen kirjan kohdalla aineisto ulottuu ajalle helmikuusta 2009 saman vuoden syksyyn. Olen siis poiminut mukaan tekstejä, jotka on kirjoitettu usean kuukauden päästä kirjan ilmestymisestä. Koin kuitenkin tämän tarpeelliseksi, jotta riittävä aineisto saatiin kasaan. Blombergin *Puhekuplien* kohdalla jouduin käytännössä jättämään kokonaan aikarajoitukset pois saadakseni riittävän aineiston. Ensimmäinen Blombergin kirjan arvio on lokakuulta 2009 ja viimeisin vuodelta 2014. Viimeisimmässäkin kuitenkin viitataan Helsingin Sanomien kirjalle antamaan murska-arvioon, mikä näyttää, että tapaus on painunut ainakin runoutta seuraavien mieliin. Nämä ajalliset erot on tietenkin otettava tarpeen mukaan huomioon aineiston tarkastelussa.

Aineistooni kuuluu kaikkiaan 57 tekstiä. Näistä 20 käsittelee Hännikäisen *Ilman*-kirjaa, 14 Blombergin *Puhekuplia*-kokoelmaa ja 23 Lundbergin *Jäätä*. Olen seuraavassa taulukossa jakanut aineiston osiin sen mukaan, missä kirja-arvio on ilmestynyt. Näin nähdään, että kirja-arvioiden julkaisukanavat ovat moninaiset ja osin lomittaiset. Tällainen jaotteluakaan ei vielä kerro koko totuutta kirjojen arvostelun kentästä, arvioidaanhan kirjoja myös televisio- ja radio-ohjelmissa.

	Sanomalehti	Kulttuurilehti (painettu tai verkkolehti)	Sanomalehden /muun lehden blogi	Blogi	Muu	Yhteensä
Hännikäinen: Ilman	8	3	3	5	1 (Kirjavinkit)	20 ¹
Blomberg: Puhekuplia	2	4		8		14 ²
Lundberg: Jää	4	1	2	13	3 (Kirjavinkit, mtv.fi, Iisalmen kirjaston vinkkaus- blogi)	23 ³
Yhteensä	14	8	5	26	4	57

Sanomalehdet ovat tässä selkeä oma ryhmänsä. Kulttuurijulkaisut olen käsitellyt omana ryhmänään, sillä ne ovat merkittäviä kirjallisuuskritiikin julkaisijoita sekä verkossa että painettuina lehtinä. Niiden rooli kritiikin kentällä on sen verran huomattava, että sitä on syytä tarkastella päivälehtikritiikin ja blogien rinnalla.

Olen erottanut omaksi ryhmäkseen sanomalehtien ja muiden lehtien blogit. Ne ovat mediayhtiön sivuilla ilmestyviä blogeja, joiden kirjoittaja tuottaa sisältöä kyseisen yhtiön edustajan (tai

¹ Keski-suomalainen, Kansan Uutiset, Helsingin Sanomat, Etelä-Suomen Sanomat, City, Turun Sanomat, Turun Ylioppilaslehti, Etelä-Saimaa -lehden blogi, Kirjavinkit, Ihmissuhteet ja tasa-arvo, INAhduS, Mustekala, Kaksinaista (Ellit), Skeptikon päiväkirja (Tiede), Suolaisia pisaroita, Nulla dies sine legendo, Antiaikalainen, Aamulehti, Parnasso, Kritiikki I

² Tuli & Savu, Keski-suomalainen, Helsingin Sanomat, Kiiltomato, Heban lukuploki, Onko kaunosieluista kyborgeiksi?, Jäljen ääni, Vapaasti tilkitty, Käymälä, Antin lukublogi, Norpsu the bloggaaja, Luutii, Särö, Nuori Voima

³ Helsingin Sanomat, Aamulehti, Keski-suomalainen, Savon Sanomat, Etelä-Suomen sanomien blogi, mtv.fi, Parnasso, Rakkaudesta kirjoihin, Lumiomena, Ps. Rakastan kirjoja, Luetut lukemattomat, Aamuvirkku yksisarvinen, Hys äiti lukee nyt, Täällä toisen tähden alla, Lukutuulia, Luettua elämää, Iisalmen kirjaston vinkkausblogi, Kirsin kirjanurkka, Kirjavinkit, Oota mä luen tän eka loppuun, Järjellä ja tunteella, Antiaikalainen, Koko lailla kirjallisesti (Lily)

toimittajan) ominaisuudessa. Tähän ryhmään kuului sanomalehtien blogeja, Tiede-lehden blogi sekä kaksi verkkolehden blogia (naisille suunnattujen Ellit.fi- ja Lily.fi-sivustojen).

Blogien ryhmä koostuu yksityisten ihmisten blogeista, poikkeuksena Luutii-blogi, joka on useamman kirjallisuusasiantuntijan yhteisöblogi. Muut-kategoriaan olen sovittanut sellaiset kirja-arviot, jotka eivät muihin ryhmiin syystä tai toisesta sovellu. Tällainen on Kirjavinkit-sivusto. Kirjavinkit kertoo olevansa ”hyvien kirjojen esittelemiseen keskittynyt sivusto” (Kirjavinkit). Se ei ole verkkolehti vaikka sivustoa ylläpitääkin ”päätoimittaja”. Kirjoittajat ovat sekalainen joukko kirjoista pitäviä ihmisiä, jotka eivät saa palkkioita arvioistaan. Kaksi muuta muut-joukkoon päätyntä arviota ovat sivustoilta mtv.fi ja Iisalmen kirjaston vinkkausblogi. Mtv on tunnetusti mediakonserni, joka keskittyy sähköisiin viestimiin kuten televisio- ja radiokanaviin. Iisalmen kirjaston vinkkausblogin sijoitin muut-osastoon, koska sitä ylläpitää kunnallinen organisaatio eli kirjasto, ja siihen kirjoittaa kirjaston henkilökunta.

Aineistoni tekstit ovat kirja-arvioita, lukuun ottamatta muutamia Timo Hännikäisen kirjaa käsitteleviä tekstejä ja kahta Blomgergin *Puhekupliin* liittyvää kirjoitusta. Esimerkiksi INAhdu-sblogin teksti ”Naisnäkökulmaa Ilman-ilmiöön” (Ina 2009) ja Mustekala-verkkolehden artikkeli ”Seksiä vai kiintymystä? Pohdintoja Timo Hännikäisen Ilman-kirjan äärellä” (Holmberg 2009) käsittelevät Hännikäisen kirjan sisältöä mutta eivät arvioi sitä kirjana. Vapaasti tilkitty -blogin teksti ”Hesarin runokritiikki menetti merkityksensä” (Joutsijärvi 2009) ja Luutii-blogin kirjoitus ”Runouden teiniviikset kutittavat kriitikkoa” (Pääjärvi 2009) taas arvostelevat Helsingin Sanomissa ilmestynyttä kirja-arviota, eivät Blomgergin kirjaa. Lisäksi kritiikin lajin rajamailla liikkuu myös esimerkiksi Henry Laasasen (2009) blogikirjoitus *Ilman*-kirjasta.

Vaikka tutkielmani käsitteleekin kirjallisuuskritiikkiä, halusin sisällyttää aineistoon myös nämä muutamat ei-kritiikit. Ensinnäkin syynä valintaan oli se, että tällaisia tekstejä tuntui mahdottomalta sivuuttaa menettämättä jotakin olennaista koko tutkimuskohteesta. Tekstit ovat vähintään näytteinä kyseisten kirjojen saaman kritiikin ja keskustelun kontekstista, jossa koko aineistoni tulee ymmärrettäväksi. Toiseksi kyseiset tekstit antavat pohjaa tarkastella kirjallisuuskritiikin tekstilajin ilmenemistä ja mahdollista muuntumista. Voi esimerkiksi kysyä, sekoittaako bloggaaja ehkä kirja-arvion ja muiden tekstilajien ominaisuuksia siinä missä lehdet erottelevat tarkasti erilaiset lajit toisistaan?

Tutkimusaineistoa on syytä katsoa lyhyesti myös tutkimusetiikan näkökulmasta. Aineistoni on vapaasti saatavilla olevaa julkaistua materiaalia, jota voi siis periaatteessa käyttää vapaasti. Viviane Sefatyn (2004) mukaan kirjallisuudentutkimuksessa, toisin kuin esimerkiksi yhteiskunnallisilla aloilla, ei ole luotu selkeitä suuntaviivoja tutkimusaineiston keruulle, sillä kirjallisuustiede askartelelee useimmiten fiktion parissa ja siinä yksityisyyskysymykset ovat irrelevantteja.

Kirjallisuudentutkimuksen näkökulmasta bloggeja ei katsota todistusaineistona tosielämästä, vaan oman sisäisen logiikkansa mukaan toimivina tekstiyksikköinä. Toisin sanoen tutkimuskohteena pidetään itsenäisistä teksteistä koostuvaa joukkoa, ei tekstien kirjoittajien henkilökohtaista elämää. Serfatyn mukaan blogimateriaalien vapaan tutkimuskäytön puolesta puhuu myös se, että vaikkakin kyseessä ovat joskus intiimiluontoiset tekstit, ne eivät suinkaan ole yksityisiä. Kirjoittaja on tuottanut itseilmaisullista materiaalia julkiseen kulutukseen internetiin. (Serfaty 2004, 9-16.)

Turtiainen ja Östman (2013) kehottavat verkkoaineistoja käyttävää tutkijaa käymään läpi eettiset kysymykset siitakin huolimatta, että aineisto olisi vapaasti kenen tahansa luettavissa. Tutkijan on syytä kysyä, millaisesta sisällöstä on kyse eli voiko aihe mahdollisesti olla arkaluontoinen. Lisäksi tutkijan pitää ottaa huomioon, miten sisällöntuottaja mahdollisesti kokee viestintätilanteen verkossa eli onko sisällöntuottajan näkökulmasta kyse kaikille tarkoitettu julkaisusta vai esimerkiksi yksityisluontoisesta keskustelusta samaan viiteryhmään kuuluvien kanssa. Edelleen tutkijan on syytä pohtia, miten sisällöntuottaja suhtautuu tuottamaansa verkkosisältöön. (Turtiainen & Östman 2013, 55-57.)

Kirjoista kirjoittaminen ei ole henkilökohtaista tai arkaluontoista verrattuna esimerkiksi rakkaussuhteista tai syömishäiriöstä kirjoittamiseen. Kirjabloggaajien tekstejä lukevat ehkä eniten toiset kirjabloggaajat, mutta todennäköisesti myös satunnaiset lukijat. Aineistooni kuuluvista teksteistä ei ilmene mitään mikä viittaisi siihen, että kirjoittaja ei ymmärtäisi blogitekstinsä olevan potentiaalisesti kaikkien internetin käyttäjien luettavissa. Tutkimusaineiston käyttöä koskevia eettisiä kysymyksiä voi arvioida kysymällä, onko tieto julkinen vai ei ja onko se henkilökohtainen vai ei. Kirjablogien tekstit ovat julkisia ja ainakin omaan aineistooni kuuluvia tekstejä ei voi sanoa henkilökohtaisiksi siinä mielessä, että ne sisältäisivät mitään henkilökohtaista tietoa tai arkaluontoisia aiheita. Ei ole myöskään syytä olettaa, että tekstien kirjoittajat itse mieltäisivät aineiston jollakin tavoin yksityiseksi. Niinpä tekstit sijoittuvat ei-henkilökohtaisten ja julkisten tietojen joukkoon, eikä niiden käytölle ole esteitä. Myöskään tutkittavien suostumus ei ole eettisesti välttämätön. (McKee & Porter 2009, 21.)

Turtiainen ja Östman (2013, 64) painottavat, että tutkija harvemmin käyttää verkkoa vain lähteenään tai välineenään. Verkkoympäristö vaikuttaa tutkimukseen. Tässäkin tutkielmassa internet on sekä lähde, väline että kohde. Tutkimusaineistoa kerätään netistä (blogiaineisto) ja netillä (sanomalehtien kritiikit), ja lopulta netti on myös tutkimuskohteena, sillä se vaikuttaa kirjallisuuskritiikin olemukseen.

Viittaa aineiston blogeihin pääasiassa kirjoittajan nimellä. Osa kirjoittajista esiintyy kuitenkin nimimerkillä tai pelkästään etunimellä (esim. Norpsu the bloggaajan Norpsu, INAhduS-blogin Ina). Näissä tapauksissa viittaa kirjoittajan antamalla nimellä tai nimimerkillä.

1.3 Tutkimusongelma, -kysymykset ja -menetelmä

Tutkin sanomalehdissä, kulttuurilehdissä (painetuissa ja verkossa ilmestyvissä) ja blogeissa julkaistuja arvioita kolmesta kirjasta. Haluan selvittää, keitä tai mitä tahoja kirjallisuuskritiikin kentällä operoi ja millaisille yleisöille kritiikki on tarkoitettu. Erityisesti haluan kartoittaa sitä, koostuuko kirjallisuuskritiikki yksittäisistä ja näennäisesti itsenäisistä mielipiteistä vai muodostuuko kritiikeistä keskusteluareena. Lisäksi pyrin selvittämään, millä julkaisualustoilla keskustelua mahdollisesti käydään ja millaista se luonteeltaan on. Taustalla on ajatus tarkastella blogien ja internetin asemaa suhteessa lehtien asemaan kirjallisuuskritiikin kentällä kolmen valitsemani tapauksen kohdalla. Tuloksia ei voi yleistää tutkimusaineistoni erityislaatuisuuden vuoksi, mutta kukin tapauksista antaa esimerkin siitä, millä tavalla niin sanottu perinteinen media ja blogit toimivat kirjallisuuskeskustelussa.

Lähtöoletukseni mukaan kritiikki voi olla keskusteleva laji. Tämä ajatus pohjautuu osaltaan jo tutkimuskohteiden valintaan. Blombergin *Puhekuplien* arvioista voi sanoa heti, etteivät ne ole olemassa tyhjiössä, vaan suhteissa toisiinsa ja muuhunkin kulttuurikeskusteluun. Toisaalta Lundbergin *Jään* kohdalla vastaavaa oletusta ei voi suoraan tehdä. Kirjallisuuden tutkijanakin toimineen kriitikon ja päätoimittajan Maaria Ylikankaan näkemys kriitikon roolista tukee keskustelunäkökulmaa.

Minusta kriitikko pitää yllä sekä valistunutta että rehvakasta lukijuutta ja suuntautuu pelkän kohteen sijaan kontekstiin. Parhaassa tapauksessa hän onnistuu tekemään kohteesta osan kokemusta, tekstien verkostoa, elävää kenttää ja debattia. (Ylikangas 2012.)

Tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

- Muodostuuko kirjallisuuskritiikeistä keskustelua?
- Jos, niin millä tavoin keskustelu muodostuu?
- Onko päivälehtien, kulttuurijulkaisujen ja blogien kritiikeissä eroja?

Tutkielmani teoreettinen viitekehys on monitieteinen. Hyödynnän estetiikan alan taidekriittikiä koskevaa tietopohjaa sekä viestinnän tutkimuksen puolelta löytyvää tietoa median murroksesta. Menetelmällisesti liikun kirjallisuudentutkimuksen ja tekstintutkimuksen alueilla. Kritiikkiä koskevaa tutkimusta on tehty paljon enemmän estetiikassa kuin kirjallisuudentutkimuksen puolella. Estetiikan kritiikkiä koskevat teoriat ja tutkimukset liittyvät yleensä laajemmin taidekriittikiin, mutta ovat käyttökelpoisia myös kirjallisuutta koskevan kritiikin kohdalla. Myös journalismin tutkimuksen kentältä löytyy joitakin kirjallisuuskritiikkiä koskevia tutkimuksia. Sen sijaan kirjallisuudentutkimuksessa päiväkritiikki on jäänyt kaiken kaikkiaan melko vähäiselle huomiolle, ainakin muutamina viime vuosikymmeninä. Kirjallisuudentutkimus kuitenkin määrittelee tutkielmani perusnäkökulman. Kyse on kirjallisuusinstituution yhden osa-alueen tarkastelusta.

Kritiikin tutkimuksessa pääpaino on yleensä ollut arvioiden sisällössä, eli siinä, mitä kritiikit jostakin teoksesta sanovat. Näin on voitu selvittää teoksen vastaanottoa ja luentatapoja. Omassa tutkielmassani ei ole tarkoitus paneutua varsinaisesti arvioiden sisältöihin vaan niiden keskinäisiin suhteisiin. En tutki teosten vastaanottoa vaan kirjallisuuskritiikkiä toisaalta tekstilajina, toisaalta instituutiona. Luvussa 2 esitän kritiikin tekstilajin määrittelyn sekä taustoitan tutkielmaani käsittelemällä kritiikin lajin murrosta osana median murroksen kokonaisuutta. Tässä luvussa puolestaan käsitelen genre- tai tekstilajitutkimusta sekä tyylin tutkimusta, jotka ovat menetelmällisiä välineitäni.

Tutkimuksessani analyysin tekemisen perustana on aineistolähtöisyys, toisin sanoen en voi turvautua täysin mihinkään valmiiseen metodologiaan. Lähiluvun kautta päästään käsiksi yksityiskohtiin, joista sitten voidaan hahmottaa kokonaisuuden linjoja. Keskeisiksi työkaluikseni nousevat tekstilajin ja tyylin käsitteet. Tarkoitukseni on analysoida, millaisia viittaus- tai keskustelusuhteita kritiikeillä on (tai ei ole) keskenään eli tutkia tekstien suhteita toisiinsa. Näkökulma on intertekstuaalinen: Tekstien merkitykset määrittyvät dialogissa niitä edeltävien ja niiden jälkeen tulevien tekstien kanssa. Intertekstuaalisesta näkökulmasta vuorovaikutus huomioidaan myös yhtä tekstiä tarkastellessa. (Solin 2006, 73.)

Yksi tärkeä väline tutkielmassani on tekstilajin käsite. Hyödynnän myös tyylintutkimuksen tarjoamia välineitä tekstien analyysissä. Viitataan mm. Seija Ridelliin (1994) ja Risto Niemi-Pynttäriin (2007), jotka puhuvat genrestä, mutta käytän itse myöhemmin sanaa tekstilaji, joka ehkä soveltuu laajemmin tekstintutkimukseen kuin enemmän fiktion viittaava genre. Näkemykset siitä, missä määrin genre ja tekstilaji ovat tai eivät ole synonyymejä, vaihtelevat. Esimerkiksi lähdekirjani *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja* (Heikkinen ym. 2012) antaa jo nimessäänkin ymmärtää käsitteiden tarkoittavan samaa. Luvussa 3.2 perustelen, miksi luen sanomalehtien, verkkolehtien ja kirjablogien (olivatpa ne harrastajien tai kirjallisuuden ammattilaisten kirjoittamia) kirja-arvioita yhteen ja samaan tekstilajiin kuuluvina teksteinä. Toisekseen, tarkastelen tekstilajin käsitteen avulla muissakin kohdissa sitä, miten kirjablogien ja mediaorganisaatioiden tuottamat arvostelut eroavat (tai eivät eroa) toisistaan.

Seija Ridellin (1994, 137) mukaan genren käsite on tullut journalistisia tuotteita tutkivan tiedotusopin puolelle lähinnä elokuvatutkimuksesta, jossa genren käsitteen avulla on tarkasteltu pitkälti populaarielokuvien tuotanto-, teksti- ja kulutuskokonaisuutta. Tästä lähtökohdasta samanlainen genrekäsitys on ollut helppo siirtää journalististen tuotosten tarkasteluun, sillä journalismi perustuu vakiintuneiden kaavojen, sääntöjen ja konventioiden piirissä tuotettaviin teksteihin. Tiedotusopin piirissä genreen on viitattu esimerkiksi termeillä ”kulttuurinen muoto” tai ”kulttuurinen käytäntö”. Genre on vaihtelevasti nähty sekä tiukasti tekstuaalisena käsitteenä että tuotannon, tekstin ja vastaanoton muodostaman kokonaisuuden kuvaajana. (Ridell, 137-138; erilaisista genren/tekstilajin määrittelyistä ks. Saukkonen 2001, 142.)

Ridellin (1994, 139) mukaan genre voi helposti jäädä hedelmättömäksi välineeksi, jos se ymmärretään vain luokittelevana tekijänä. Jotta genren käsitettä voi hyödyntää laajemmin, on sitä katsottava kuitenkin myös hieman erilaisesta näkökulmasta. Ridell (1994, 139) kirjoittaa, että genren luokittelukäyttöä riittämättömänä pitävät tutkijat ovat etsineet vastausta korostaen genren sosiaalista tai käytännöstä lähtevää määrittelyä. Tästä näkökulmasta genre siis käsitetään myös tekstin tuottamiseen ja vastaanottamiseen vaikuttavana tekijänä: Kirjoittaja kirjoittaa tiedostaen tai tiedostamatta tiettyyn tekstilajiin kuuluvaa tuotosta ja tekee valintoja noudattaen konventioita, samoin genre määrittelee lukijan ennakko-oletuksia tekstistä.

Genre voi olla teoksen jälkikäteen tapahtuvaa luokittelua, mutta kirjallisuuden alalla se käsitetään nykyisin yleensä toisella tapaa. Genre ei ole pelkkä kategoria, johon kirja liitetään jälkikäteen vaan se on myös lukijan ja kirjoittajankin orientoitumista ohjaava tulkinnallinen kehys. Näin genrellä on

vahva sosiaalinen ulottuvuus, se ei ole ominaisuuksiltaan pelkästään kuvaileva vaan tuottamisen ja vastaanottamisen käytännöissä toimiva. (Niemi-Pynttäre 2007, 93-94.) Niemi-Pynttären (2007, 93, 99) mukaan genre on ”luova muoto”, ei vain rajoittava luokitteluominaisuudessaan. Internetissä lukijan ja kirjoittajan tiivis suhde ja spontaani kirjoittaminen korostavat genren tätä puolta (Niemi-Pynttäre 2009, 130). Nieminen (2010, 21) puolestaan kirjoittaa, että ”tekstilaji liittyy siihen, mitä tekstillä tehdään ja mitä sen tuottaminen tai vastaanottaminen sosiaalisesti merkitsee tai implikoi”. Tekstilaji ei käsitteenä pelkästään kuvaa millainen tiettyyn lajiin kuuluva teksti on kielellisesti tai tekstuaalisesti, vaan se viittaa myös siihen, mitä kyseinen teksti tekee tai sen tulkitaan tekevän (Nieminen 2010, 24).

Genren käsitteeseen kuuluu kirjallisuudentutkimuksessa useita erilaisia käsitteitä: laji, alalaji, tyyllilaji, rakennetyyppi ja ilmenemismuoto. Rakennetyyppi verkossa määrittyy käyttöliittymän mukaan. Verkon rakennetyyppejä ovat siis esimerkiksi kotisivut, blogit ja keskustelupalstat. (Niemi-Pynttäre 2007, 95-96.) Tällä jaolla kirjablogi olisi siis rakennetyyppiin blogi kuuluva alalaji. Kirjablogilla voi olla monenlaisia tyyllilajeja. Kirjablogissa siis tekstit järjestyvät rakennetyypin mukaisesti eli päivättyinä kirjoituksina uusin ensimmäisenä. Aihepiiri, kirjat, taas määrittelevät blogin alalajin ja tyyllilajiin taas vaikuttaa kirjoittajan ote, käsittelytapa ja henkilökohtainen tyyli. Tässä tutkielmassa tarkastelen kirjallisuuskritiikin tekstilajia, jonka edustajia ovat näkökulmani mukaan niin lehti- kuin blogikritiikki. Tällainen valinta ei ole ainoa mahdollinen. Jotkut ovat määrittelevät blogin itsessään omaksi genrekseen sen sijaan, että se nähtäisiin uutena muotona, alustana tai kontekstina vanhoille genreille (ks. Koskinen 2014, 129; Helasvuo, Johansson & Tanskanen 2014, 13-14; Niemi-Pynttäre 2007, 97).

Kyse ei välttämättä ole määritelmien ristiriidoista, vaan näkökulmaeroista. Tässä tutkielmassa tarkastellaan yksittäisiä blogitekstejä suhteessa joukkoon muista blogeista ja lehdistä poimittuja tekstejä, jotka ominaisuuksiensa perusteella voi määritellä kirjallisuuskritiikiksi. Vaikka blogit kokonaisuudessaan haluaisi määritellä uudeksi genreksi, niiden sisältä on löydettävissä erilaisia muunnoksia aiemmista genreistä. Sitä paitsi uusikaan genre ei synny tyhjästä, kuten Tzvetan Todorov ilmaisee: ”Where do genres come from? Quite simply from other genres. A new genre is always the transformation of an earlier one, or of several: by inversion, by displacement, by combination.” (Todorov, 1990.)

Niemi-Pynttäre (2007, 97) kirjoittaa seuraavasti genren käsitteen ja verkkotekstien suhteesta: ”On olennaista tunnistaa, miten digitaalisen tekniikan ja internetin myötä traditionaaliset kirjoittamisen muodot uudistuvat” (Niemi-Pynttäre 2007, 97).

Kirjablogien postausten tulkitseminen kirjallisuuskritiikin traditiota vasten ei tarkoita sitä, että blogin ja internetin vaikutukset tekstiin unohdettaisiin. Vastaavasti ei ole peruteltua myöskään jättää huomiotta sitä, että kirjablogeissa on taustalla kirjallisuuskritiikin traditio: ”Verkkokirjoittamisen tarkastelun kannalta rajoittuminen pelkkiin rakennetyyppeihin peittää kirjoittamisen tyylin ja tradition” (Niemi-Pynttäre 2007, 97).

Näkemyks toisaalta tradition ja toisaalta muutoksen läsnäolosta verkkoteksteissä sopii myös kirjablogeihin. Kirjabloggaajat ovat ottaneet omakseen, muuntaneet tai mahdollisesti hylänneetkin (tiedostamatta tai harkiten) tiettyjä kirjallisuuskritiikin lajin perinteisiä ominaisuuksia. Muutoksen tutkimisessa tärkeää olisi tietenkin historiallinen analyysi, mitä ei tässä tutkielmassa ole. Kuitenkin Salli Kankaanpään (2012, 248) mukaan samaan ajalliseen kontekstiin sijoittuvien samaan lajiin kuuluvien tekstien keskinäinen vaihtelu voi merkitä meneillään olevaa tekstilajin muutosta.

Risto Niemi-Pynttären (2007, 25) mukaan internetkieltä ei voi pitää täysin uutena, yhtenäisenä ja traditiottamana kielenä. Pikemminkin verkossa vallitsee kielellinen moninaisuus, jonka juuret voidaan jäljittää kirjallisuuden ja muun kielenkäytön traditioihin. Internet ei ole muuttanut kielisysteemiä. Muutoksia on tapahtunut tekniikkaan liittyen, mutta teknologiaorientoitunut käsitys verkon kielestä jättää huomiotta internetin sosiaalisen ulottuvuuden. Kielenkäyttö muuttuu, jos sen sosiaalinen käyttöyhteys muuttuu. Internet perustuu paljolti ihmisten väliseen kanssakäymiseen eli kielenkäyttöön erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa. Selkeimpänä esimerkkinä tästä voi pitää keskustelupalstoja. Verkko synnyttää uusia sosiaalisia käytäntöjä. Kielen muutoksista esimerkkinä voi mainita esimerkiksi hymiöiden ja symbolien käytön, jolla voi ilmaista mm. tunnetiloja. (Niemi-Pynttäre 2007, 26-28.)

Niemi-Pynttären (2007, 108) mukaan verkkokirjoittamisessa yhdistyvät kirjallisen kielen ja puheen ominaisuudet. Internetin ulkopuolella olemassa olevien tekstilajien siirtyminen ja sulautuminen verkkoon liittyy tämän ajatuksen pohjalta paitsi kirjallisiin genreihin, myös puheen genreihin. Ajatuksen puheen genreistä on esittänyt Bakhtin (1987). Hänen mukaansa puheen genret ovat äärimmäisen monimuotoisia seurauksena niistä äärimmäisen moninaisista eri kommunikaatiotilanteista, joissa niitä käytetään. Jokainen ilmaisu on yksilöllinen, mutta erilaiset kielenkäyttötilanteet synnyttävät kuitenkin omat suhteellisen pysyvät ilmaisun tyyppinsä, joita

Bakhtin kutsuu puheen genreiksi. Bakhtinin mukaan ilmaisun tyyli ja genre liittyvät erottamattomasti yhteen: ”Where there is style there is genre” (Bakhtin 1987, 66). Ilmaisun on yksilöllinen ja voi siis ilmaista puhujan tai kirjoittajan yksilöllisyyttä tyylin kautta, mutta kaikissa ilmaisuissa taustalla vaikuttavat genrejen antamat vaihtelevat mahdollisuudet. Osa genreistä (taiteelliset genret) antavat enemmän liikkumatilaa yksilölliselle tyylille, kun taas toiset (standardimuotoa vaativat genret) sallivat vain vähän yksilöllisyyttä. (Bakhtin 1987, 63.) Verkkokirjoittamisen kohdalla puheen genre antaa Niemi-Pynttärin (2007, 108) mukaan mahdollisuuden tutkia kirjoittamisen ”spontaania ja keskustelemaa puolta”. Olennaista tässä verkkokirjoittamisen spontaanissa olemuksessa on tilannekeskeisyys. Esimerkiksi chatissa puheen kaltainen teksti muuttuu kirjoitukseksi, jolloin kyseessä on puheen genrejen siirtyminen verkkoon. (Niemi-Pynttäre 2007, 108-109).

Aineistooni käyn käsiksi paitsi tekstilajin teorian myös tyyliintutkimuksen avulla. Pauli Saukkonen (1985) käsittelee laajasti tyyliin teorian ja määrittelee tyyliin tyylliseksi tai retoriseksi tekstilajiksi. Saukkosen mukaan tyylin eli käsittelytavan mukaan määräytyvät tekstilajit ovat yläkäsitteitä, joiden alle menevät aihepiiriin mukaisesti luokiteltavat lajit. (Saukkonen 1985, 30-31.) Näkökulma on siis oikeastaan päinvastainen kuin Niemi-Pynttärillä (2007), joka määrittelee tyyliin kuuluvaksi genrein (tai tekstilajin) alle. Saukkonen (1985, 31) katsoo, että tekstilajin määrittelee tietty perspektiivi, näkökulma, asenne käsiteltävään aiheeseen, ei niinkään aihe itse.

Kirja-arvion kohdalla voisi nähdäkseni sanoa, että sitä tekstilajina määrittelevät yhdessä käsiteltävä aihe ja käsittelyn tapa. Aiheena kirja-arviossa on tietenkin tietty kirja. Käsittelyn tapa taas on kuvaileva, tulkitseva ja arvottava, muutoin kyseessä ei olisi arvio eli kritiikki. Aiheen käsittelyn tapa soveltuu muistakin taiteen lajeista kirjoittamiseen, kirja taas voi olla aiheena myös monissa muissa teksteissä kuin arvosteluissa.

Tyylien voi Saukkosen (2001) mukaan ymmärtää olevan ”saman asian” ilmaisemista eri tavoilla. Kuitenkaan tyyliä ei voi käsittää vain tekstin muotoon liittyväksi, sillä ilmauksellisilla eroilla on aina myös jonkintasoinen merkitysero. Samaa teemaa käsittelevät eri tyylit eivät siis voi olla synonyymisiä, mutta ne viittaavat samaan asiaan, edustavat samaa sisältöä. (Saukkonen 2001, 146-147.)

Tyyliintutkimus, erityisesti jos se keskittyy muihin teksteihin kuin kaunokirjallisuuteen, painottaa kontekstin merkitystä ja vaikutusta kielellisen vaihtelun eli tyylin selittämisessä (Voutilainen 2012, 81). Tyylin ja kontekstin suhteen katsotaan olevan kaksisuuntainen niin, että se vaikuttaa sekä

tekstin tuottajaan että vastaanottajaan. Kirjoittaja valitsee tyyllisiä seikkoja muun muassa päämääriensä ja tekstin kontekstin rajoitteiden mukaan ja vastaanottaja taas vertailee tekstiä relevantteihin kontekstuaalisiin normeihin. (Saukkonen 1984, 118.) Itse esimerkiksi vertaan tässä tutkimuksessa yksittäisen aineistotekstini tyyliä kritiikin lajin kontekstiin sekä muihin aineistoni teksteihin. Muutkin näkökulmat ovat mahdollisia. Joku voi verrata kirjablogien tekstiä muihin blogeihin.

Tyylilajin tai retorisen tekstilajin ja tyylin käsitteet tarjoavat välineitä tarkastella tekstien tiettyyn tekstilajiin viittaavia piirteitä mutta toisaalta myös yksilöllisen tyylin piirteitä. Tekstien tyyleillä on olemassa kulttuurisesti muodostuneet normit, jotka määrittelevät millaista tekstiä missäkin tilanteessa on tavanomaista, suotavaa tai jopa välttämätöntä käyttää. Pohjimmainen syy normeille on se, että pyrimme onnistumaan viestinnässä. Tietynlainen ulkoasu tukee tekstin asiasisällön perille menemistä. Näin tyylinormit ovat kontekstisidonnaisia. Kielenkäytön säännöt, tyylin säännöt ja tyylilajit muuttuvat, kun sosiaalinen ympäristö ja viestinnän tehtävät muuttuvat. (Saukkonen 1985, 9-10.)

80-luvulla Saukkonen ei tiennyt mitään blogeista, mutta tyyliä koskevat ajatukset pätevät niihinkin. Blogit ovat suhteellisen uusi kielenkäytön ympäristö, jossa viestinnällä on erilaisia tehtäviä kuin muissa ympäristöissä. Niemi-Pynttärin (2007, 109) mukaan blogien suhde genreihin on samankaltainen kuin kirjallisuudessa. ”Kaikki blogit ovat yksilöllisiä tyyliltään, ja niissä yhdistyvät ainutlaatuisuus ja genre samoin kuin kirjallisuudessa” (Niemi-Pynttäre 2007, 109). Niemi-Pynttärin mukaan blogien – tai verkkoblogien, kuten hän kirjoittaa – vallitsevaa kieltä voidaan sanoa proosaksi. Tyyli on epävirallista ja usein henkilökohtaista kuten proosatekstissä. Kyse on ”epämuodollisesta käyttökielestä”, joka voi ilmetä lukuisissa eri genreissä kuten pakinan, päiväkirjan tai kolumnin muodossa. (Niemi-Pynttäre 2007, 109.) Yhteisölliset tyylinormit mahdollistavat yksilöllisten tyylien ilmenemisen. Yksilöllinen kielenkäyttö kuitenkin tapahtuu yhteisöllisten tyylin normien rajoissa. Tekstilajista riippuu, miten suuri vapaus yksilöllisellä tyyllillä on. Lakitekstissä ei ole lainkaan varaa yksilölliseen tyyliin, kaunokirjallisuudessa kaavamaisen tyylimallin noudattamista taas pidetään tyyllillisesti kehnona kirjoittamisena. (Saukkonen 1985, 10-11.)

Tyyli syntyy siis yhteisössä vallitsevista tyyllille asetetuista normeista, kontekstista eli viestintätilanteen tarkoituksesta sekä puhujan ja kuulijan (tai lukijan ja kirjoittajan) suhteesta. Perimmäisin tekijä tyyliässä on tekstin tai sen tuottajan näkökulma eli perspektiivi siihen

tarkoitteeseen, johon se viittaa. (Saukkonen 1985; 11, 84.) Tekstissä voidaan katsoa olevan kaksi ”kerrosta”. Se, joka ilmaisee tarkoitteen eli sen mihin teksti viittaa, mistä se puhuu, ja se, joka ilmaisee kirjoittajan perspektiivin, näkökulman viittauskohteeseen. (Saukkonen 1985, 92.) Kirja-arvion kohdalla siis tästä näkökulmasta katsoen yhdestä ja samasta kirjasta voidaan kirjoittaa vaikka kuinka monella erilaisella tavalla arvio. Ajatusta voi soveltaa myös yksittäiseen kohtaan tekstiä, jolloin päästään erittelemään lähemmin tyyliä, kirjoittajan perspektiiviä.

Tyylintutkimus antaa keinoja hahmottaa yksityiskohtien kautta tekstin perspektiiviä ja kokonaistyyliä. Tekstiä voi käydä läpi kvantitatiivisesti lause- ja sanatasolla, havainnoiden esimerkiksi millaisia persoonamuotoja, sidesanoja, verbejä ja substantiiveja tekstissä käytetään ja kuinka paljon. Saukkosen (1985) mukaan tekstin yksityiskohtien tarkastelun kautta tekstin tyyliä voi määritellä mm. akseleilla abstrakti – konkreettinen, staattinen – dynaaminen ja objektiivinen – subjektiivinen. Lisäksi tekstiä voi katsoa rakenteellisesta näkökulmasta. Onko se esittelevää, kuvailevaa, analysoivaa, kertovaa tai perustelevaa? Tyylitutkimus voi olla luonteeltaan määrällistä, yksittäisten sanojen, sanaluokkien tai muiden piirteiden esiintymisen laskemista. Tässä tutkimuksessa teen kuitenkin laadullista analyysiä perustelemalla aineiston piirteiden avulla siitä syntyviä yleisvaikutelmia.

2. KIRJALLISUUSKRITIIKKI JA MEDIAN MURROS

2.1 Kirjallisuuskritiikki – käsitteen määrittely

Sana kritiikki juontaa juurensa kreikan kieleen, jossa verbi *krinō* merkitsee erottamista, tutkimista, päättämistä, tuomitsemista ja arvostelemista. Kritiikki merkitsee siis erojen tekemistä, oikean erottamista väärästä, arvokkaan erottamista arvottomasta. Kritiikki on valintaa ja päätöksien tekoa. Kritiikki-sanalla on usein negatiivinen kaiku, mutta sana viittaa yhtä hyvin kiittävän kuin moittivan arvion antamiseen taideteoksesta. Kritiikki-sanalla sisällöstä on esitetty hieman toisistaan poikkeavia näkemyksiä, mutta käsitykset termin luonteesta ovat kuitenkin samansuuntaisia. Kritiikki on merkityksen antamista taiteelle sanallisin keinoin eli taiteen käsitteellistämistä. Termiin liittyy käsityksiä arvioimisesta ja arvottamisesta, mielipiteen esittämisestä. Kriittisyys ja kritiikki ovat paitsi arvioimista, myös tulkintaa ja selittämistä. Kritiikki-sanalla merkityksen määrittelyssä on usein keskeistä se, käsitetäänkö taideteoksen tulkinta merkitysten etsimiseksi vai merkitysten antamiseksi. Kritiikin käsitteen määrittely riippuukin ainakin osin siitä, millaiseksi ilmiöksi taide käsitetään. (Heikkilä 2012, 11-12.)

Jos kritiikkiä tarkastellaan historiallisena ilmiönä, nähdään taiteen teorioiden ja taiteen tuottamisen myötä syntyneet kritiikin normit ja ihanteet. Kritiikkiä voidaan tarkastella myös kirjoittamisen tai puhumisen tapana, jolloin korostuu sille ominainen tyyli ja ajan myötä syntyneet muotokäytännöt. Jos kritiikkiä katsotaan kirjoittamisen tapana, ovat keskiössä mielipiteet. Mielipiteen esittäminen erottaakin kritiikin tieteellisestä kirjoittamisesta. (Heikkilä 2012, 12.)

Termiä kirjallisuuskritiikki voidaan käyttää kahdessa merkityksessä. Suomessa sana ymmärretään yleensä sen kapeammassa merkityksessä eli sillä viitataan joukkoviestimissä ilmestyviin kirja-arvioihin. Kirjallisuudentutkija ja kriitikko Kuisma Korhonen (2012, 56) kirjoittaa, että kritiikki mielletään meillä yleensä osaksi journalismia eli päivä- ja aikakauslehtien tarjontaa. Erityisesti kirjallisuuskritiikki-sanalla vieraskieliset vastineet, esimerkiksi *literary criticism*, viittaavat kuitenkin myös laajemmin akateemiseen kirjallisuudentutkimukseen ja muuhun kirjallisuutta kommentoivaan esseistiikkaan. Päiväkritiikistä puhuttaessa termin *criticism* eteen lisätään sana *journalistic*, journalistinen. Suomenkielessä kritiikillä tarkoitetaan yleensä juuri tätä ”journalistista kritiikkiä”. (Korhonen 2012, 56-57.)

Kritiikin historiaa voidaan jäljittää antiikin aikaan asti, jos sanalla tarkoitetaan sen laajassa merkityksessä taiteen käsitteellistämistä, tulkintaa ja arvottamista. Kirjallisuuskritiikki-termin arvioidaan muotoutuneen 1600-1700-luvuilla, jolloin kulttuuripiireissä pohdittiin esimerkiksi hyvän maun kriteerejä. Kritiikki käsitteenä merkitsi aiemmin ensisijaisesti ”tekstikritiikkiä” eli filologista menetelmää, jolla pyrittiin tuottamaan useiden toisistaan poikkeavien käsikirjoitusten pohjalta mahdollisimman alkuperäinen teksti. (Korhonen 2012, 59.) Kirjallisuuskritiikin kehitykseen vaikuttavat kirjallisuus itse, kirjallisuuden tutkimus sekä tiedotusvälineiden kehittyminen (Varpio 1977, 9).

Taidekritiikin katsotaan sisältävän kolme osa-aluetta, jotka ovat kuvaus, tulkinta ja arvottaminen. Osa-alueet eivät tietenkään ole yksiselitteisesti erotettavissa toisistaan, vaan limittyvät yhteen. Esimerkiksi jo tietyn teoksen valitsemista kritiikin kohteeksi voidaan pitää samalla teoksen arvottamisena. Joka tapauksessa tällainen kolmijako on yksi tapa purkaa kritiikin sisältöä. Tärkeitä kysymyksiä ovat esimerkiksi se, mitkä ovat teoksessa kiistattomasti olevia ominaisuuksia ja mitkä lukijan tulkintoja sekä se, ovatko arvottavat väitteet objektiivisesti perusteltavissa teoksen ominaisuuksien avulla vai ovatko ne subjektiivisiin kokemuksiin perustuvia. (Heikkilä 2012, 41-43.)

Kritiikin kuvailevassa osuudessa pyritään antamaan lukijalle niin sanotusti objektiivista tietoa siitä, millainen teos on kyseessä. Kirjallisuuskritiikin kohdalla kuvaileva osuus voi käsitellä esimerkiksi teoksen genreä, juonta ja henkilöihahmoja. Tulkinnallisessa osuudessa kriitikko tähtää teoksen merkitykseen ja sen ymmärtämiseen. Monet teokset ovat monitulkintaisia tai niille ei voida esittää yhtä ilmeisintä tulkintatapaa. Kriitikko voikin pohtia, mistä erilaisista lähtökohdista teosta voisi tarkastella. Tulkinnassa on kysymys objektin eli teoksen ja sen subjektissa eli tässä tapauksessa kriitikossa herättämien vaikutelmien suhteesta. Tulkinnassa kriitikko käyttää usein hyväkseen tietoja teoksen alkuperästä, historiallisesta kontekstista ja aiemmasta tulkintaperinteestä. On kuitenkin tärkeää käydä keskustelua siitä, millainen merkitys taustatiedoilla, esimerkiksi tekijällä, on teoksen tulkintaan. (Heikkilä 2012, 41-42.)

Suurin osa estetiikan teorioista ja taidekritiikkiä käsittelevästä teoretisoinnista pitää kritiikin tärkeimpänä osa-alueena taiteen arvottamista. Kriitikko kuvailee arvioimaansa teosta, asettaa sen harkintansa perusteella valitsemaansa kontekstiin, vertaa sitä muihin yhteyteen sopiviin teoksiin ja lopulta havaintojensa ja päätelmiensä perusteella esittää arvion teoksen taiteellisesta arvosta.

Arvottaminen on määritelty paitsi tekijäksi, joka erottaa kritiikin muusta taidepuheesta, myös kritiikin pääasialliseksi tavoitteeksi ja sen koko olemassaolon syyksi. (Heikkilä 2012, 41-42.)

Kirjallisuuskritiikkiin tekstilajina kuuluvat toisaalta tiedonvälitys ja asiatyyli ja toisaalta persoonallinen ote ja mahdollisuus rikkoa rajoja tyyllillisesti. Kirja-arvostelujen tyyli nojaa usein kaunokirjallisuudesta tuttuihin elementteihin, kirjoittaa Pirkko Muikku Werner (2009, 89). Kirja-arvostelujen tyyllissä toistuu kaunokirjallisuuden kielelle tyypillinen yllätyksellisyys, poikkeavuus, kohosteisuus. Muikku-Wernerin (2009, 88-91, 107-108) mukaan kirja-arvioita tekstilajina yhdistääkin niiden rakenteiden ja tehtävien lisäksi myös tyyli, jossa yksi olennaisia osia ovat kuvallisuus, kohosteisuus ja poeettisuus, ilmaisun tavan korostuminen pelkän sisällön sijaan.

Heikkilän (2012, 14) mukaan kritiikin asemaa ja tehtävää nykyisessä yhteiskunnassa on vaikeaa määrittellä. Kriittinen, vertaileva ja arvottava asiantuntijapuhe taiteesta kärsii elitistisyyden leimasta ja nykyinen journalistinen tyyli painottaa laajan yleisön keräämistä ja arkipäiväistä lähestymistapaa myös kulttuurista kirjoitettaessa. (Ks. myös Kantokorpi 2013, 194-195.) Epäselvyyttä kritiikin tehtävään luovat myös vaihtelevat käsitykset siitä, kenen puolesta ja kenelle kritiikkiä kirjoitetaan. Kritiikin voi ajatella palvelevan kritikoita itseään, taiteilijoita, markkinointikoneistoa tai yleisöä. Yleisesti kritiikin ajatellaan olevan ensisijaisesti yleisön palvelemista. Kritiikki on silta taidepuheen ja taiteen yleisön välillä. Taidetta koskeva tieteellinen kirjoittaminen jää pääasiassa pienen asiantuntijajoukon luettavaksi, mutta päivä- ja aikakauslehtikritiikillä on mahdollisuus tavoittaa koko lehden lukijakunta. Yleisö saattaa – ja hyvän kritiikin määritelmien mukaan sen pitäisi – määrittää kriitikon käsittelemiä näkökulmia ja tapaa kirjoittaa aiheestaan. Kriitikon pitäisi siis kirjoittaa siitä, millä on merkitystä hänen yleisölleen, tarjota lukijalle niin sanottua tarttumapintaa. Käytännössä kritiikin yleisöä on kuitenkin hyvin hankalaa määrittellä täsmällisesti. (Heikkilä 2012, 14-15; Varpio 1977, 9.)

Kriitikko Antti Selkokari (2010, 10) kuvaa sanomalehdissä julkaistavaa kritiikkiä ensireaktioksi, sillä kriitikoille arvostelujen kirjoittaminen on yleensä nopeasti tehtävää työtä johon ei paneuduta päiviä tai viikkoja. Myöskään tutkija ja kriitikko Kuisma Korhonen (2012, 65) varoo yliarvioimasta kritiikin valtaa: ”Kulttuuri syntyy alhaaltapäin, ihmisten omaehtoisesta luovasta energiasta, eikä ainakaan kritiikki ole koskaan pystynyt tuota energiaa kovin pitkälle ennakoimaan ja määräämään.” (ks. myös Varpio 1977, 12-15.) Vaikka kriitikoilla ei ehkä ole valtaa ”oikean” kulttuurin määrittelijöinä, ei kritiikin merkitystä voi vähätelläkään. Kritiikeillä on vaikutusta siihen, tuleeko kirjailijasta tunnettu ja hyväksytty kirjallisuusinstituution jäsen, jolla on mahdollisuus saada

esimerkiksi apurahoja ja muita julkisia tunnustuksia. Näkyvä positiivinen vastaanotto luo kirjailijalle ”kulttuurista pääomaa”. (Korhonen 2012, 65.) Tässä yhteydessä voi kysyä, millainen merkitys on negatiivisella vastaanotolla. Esimerkiksi Timo Hännikäisen *Ilman* kohautti ärhäkällä ja epäsovinnaisella sanomallaan, ja keräsi toisaalta hatunnostoja ja toisaalta paheksuntaa, vastalauseita ja jopa vihaa. Tästä tuskin on kuitenkaan ollut ainakaan pelkkää haittaa Hännikäiselle, sillä julkisuus on tuonut hänelle tunnettuutta.

Markku Ihosen (2000) mukaan sanomalehtikriitikolla on vastuuta paitsi yleisön palvelijoina myös taiteilijan suhteen. Ihonen luettelee hyvän lehtikriitikon ominaisuuksia perustuen Tampereen yliopistossa tapahtuvaan kritiikin opetukseen ja omaan kokemukseensa kriitikkona ja kriiikkikeskustelun seuraajana. Ihosen mukaan hyvä kriitikko kirjoittaa rationaalisesti ja harkitusti, on analyyttinen, perustelee kantansa, muistaa subjektiivisuutensa (”kriitikissä on kyse yhden harjaantuneen taiteentarkastelijan käsityksestä kulloisestakin kohteesta”), pitää painopisteen kuitenkin kohteessa arvostelijan sijaan, huomioi kritiikin kolme osa-aluetta, asettaa kohteen mielekkääseen yhteyteen, osoittaa kohteen arvon vertailemalla ja arvioimalla sitä muutoin, on tietoinen vallastaan, käyttää kieltä selkeästi, virheettömästi ja loogisesti, on huolellinen, palvelee ensisijaisesti taideharrastajaa, tiedostaa sidonnaisuutensa, on itsenäinen, pidättäytyy liian rankasta kielenkäytöstä sillä kyseessä on lopulta vain yksi teos. (Ihonen 2000.)

Erilaisen näkökulman hyvään kritiikkiin antaa kriitikkona ja tutkijana toiminut Maaria Ylikangas (2012), joka pistää osittain uusiksi Ihosen teesit. Ylikankaan mukaan kritiikin elinehto on olla viihdyttävä ja oivaltava teksti, ei objektiivinen raportti. Ylikangas kyseenalaistaa myös kritiikin kolmen osa-alueen orjallisen noudattamisen, sillä se uhkaa kaavamaisesti arvion rakenteen tylsäksi. Samoin hän moittii Ihosen käsitystä teosten asettamisesta relevanttiin kontekstiin liian kapeaksi ja rajoittavaksi, liian tutkijakeskeiseksi. Kriitikon Ylikangas haluaa määritellä muuksi kuin lausunnon antavaksi asiantuntijaksi, nimittäin valistuneen lukijuuden ylläpitäjäksi: ”Parhaassa tapauksessa hän onnistuu tekemään kohteesta osan kokemusta, tekstien verkostoa, elävää kenttää ja debattia” (Ylikangas 2012). Tämä määritelmä osuu yksiin tämän tutkielman näkökulman kanssa siinä mielessä, että kritiikkiä katsotaan ”elävänä kenttänä” ja ”debattina”, kokonaisuutena. Hyvästä ja huonosta kritiikistä on toki vielä lukuisia muitakin mielipiteitä. Esimerkiksi kirjallisuudentutkija ja kriitikko Fredrik Hertzberg toteaa, että ”hyvä kritiikki on kirjoittajan itsereflektointia, huono on itseilmaisua” (Hertzberg 2013), tarkoittaen että kriitikon tulisi lukea omista lähtökohdistaan mutta ei kuitenkaan tuoda perusteetonta omaelämäkerrallisuutta tekstiinsä.

Kritiikin käsitteeseen liittyy läheisesti kritiikin tekijä eli kriitikko. Kirjablogeista ja kritiikistä käytävän keskustelun ytimessä onkin kysymys siitä, kuka on kriitikko. Ovatko blogikirjoitukset kritiikkiä vai eivät? Onko kritiikki laji, joka on varattu vain tietylle joukolle ihmisiä? Jos näin on, millä tavoin tuo joukko on määriteltävissä? Mihin piirtyy viiva kriitikon ja ei-kriitikon välillä? Nämä ja monet muut kysymykset ovat johdettavissa keskustelusta, jota kirjallisuuskentällä on käyty ja käydään parasta aikaa.

Esimerkiksi Martta Heikkilä (2012, 15) myöntää kirjablogienkin materiaalin kritiikiksi toteamalla, että ”internet-kritiikin aikana kuka tahansa voi ryhtyä kriitikoksi”. Jo se, että lehtikriitikoiden ja kirjabloggaajien suhteesta ylipäätään keskustellaan ja väitellään, osoittaa näiden kahden tahon operoivan yhteisellä kentällä. Tässä tutkimuksessa käsittelen blogien tekstejä (sekä kirjallisuuden ammattilaisten että harrastajien kirjoittamia) kirjallisuuskritiikkinä. En kuitenkaan väitä, että blogikritiikkiä ja joukkoviestimissä ilmestyvää kritiikkiä kannattaisi sen tarkemmin miettimättä verrata toisiinsa. Julkaisukanavien, kirjoitusten tarkoitusten, oletettujen yleisöjen ja muiden taustatekijöiden erot luovat blogikritiikkeihin ja joukkoviestintien kritiikkeihin väistämättä olennaisia eroja.

Tutkija Ann Steiner (2008) huomioi kirjallisuuskritiikin käsitteen alle mahtuvat erilaiset suunnat nimittämällä internetissä ilmestyvää harrastajien kirjoittamaa kritiikkiä yksityiseksi kritiikiksi (*private criticism*). Steinerin (2008) määritelmää mukailien käytän tässä tutkielmassa sanoja blogikriitikko ja blogikritiikki netin blogeissa ilmestyvästä kirjallisuuskritiikistä ja sen tekijöistä. Vastaavasti käytän sanaa lehtikriitikko henkilöstä, joka kirjoittaa kritiikkiä lehteen. Näiden kahden välissä on tutkimusaineistoni perusteella vielä laaja kirjo erilaisia kritiikin tekijöitä. Aineistooni kuuluu esimerkiksi sanomalehtien ylläpitämien blogien tekstejä.

Bloggaajien joukosta löytyy kaikenlaisia kirjallisuuden alan ammattilaisia. Tällaiset bloggaajat saattavat liikkua harrastuksen ja työn välissä: He ehkä bloggaavat huvikseen, mutta saattavat kuitenkin hyötyä siitä työssään. On myös esimerkiksi mahdollista, että kriitikko julkaisee lehtiin kirjoittamansa kritiikit myös omassa henkilökohtaisessa blogissaan (jos hänen sopimuksensa lehtien kanssa vain sen sallii). Näin hänen tekstinsä voisi määritellä yhtä aikaa lehti- ja blogikritiikiksi, ja ne kuuluisivat yhtä aikaa yksityisen kritiikin ja joukkoviestimien kritiikin piiriin. Täysin sama teksti siirrettynä sanomalehdestä blogiin muuttuu, sillä kontekstin vaihtuessa tekstiltä katoaa toisaalta sanomalehden tietty arvovalta, toisaalta median säännöt, vastuut ja normit. Lisäksi kirjoittaja

muuttuu lehden edustajasta yksityishenkilöksi, samoin yleisö ja sen odotukset tekstiä kohtaan vaihtuvat.

2.2 Kuluttajasta tuottajaksi – internet mullistaa median

Internetin keksiminen on muuttanut ja muuttaa perusteellisesti mediaympäristöämme. Janne Seppäsen ja Esa Väliiverosen (2012) mukaan elämme mediayhteiskunnassa, jossa mediankäyttö on erottamaton osa työtä ja vapaa-aikaa sekä koko yhteiskunnan rakenteiden toimintaa. Aikaa käytetään yhä enemmän internetin parissa, joka on jonkin verran syönyt niin kutsuttujen perinteisten medioiden parissa vietettyä aikaa. Jo pitkään on ennustettu, että televisio, radio ja erityisesti sanomalehti kuolevat sukupuuttoon, ja siirrytään hajautetun ja käyttäjälähtöisen viestinnän aikakauteen. Toistaiseksi näin ei ole tapahtunut, vaan ”vanhat” mediat ovat siirtyneet osaksi internetiä ja sopeuttaneet tuotantoaan uusiin välineisiin sekä sulautuneet toisiinsa. (Seppänen & Väliiveronen 2012, 15-16.)

Perinteiset mediat eivät siis edelleenkään näytä olevan katoamassa. Kuitenkin on hyvin perusteltua puhua jos ei aivan journalismin ja median kriisistä, niin ainakin niiden murroksesta. Muutosten taustalla on kilpailun kiristymisen, mikä Esa Väliiverosen (2011, 13-14) mukaan näkyy neljällä tasolla. Ensinnäkin journalismista on tullut yhä selkeämmin voittoja tavoittelevaa liiketoimintaa. Medioiden omistus on keskittynyt suuriin monialakonserneihin, joiden omistajat vaativat mediayrityksiltä yhä suurempia voittoja. Toiseksi sisäinen kilpailu mediakentällä on kasvanut. Syynä tähän on ennen kaikkea internet, joka julkaisualustana on ylivoimaisen halpa, nopea ja laajalle leviävä. Mediakonsernien on jatkuvasti etsittävä uusia tapoja tehdä rahaa internetsisällöillä samaan aikaan kun netti pursuaa ilmaista materiaalia. Kolmanneksi journalismin kanssa kilpailevat pr-toimistot ja suhdetoiminnan ammattilaiset, jotka tuottavat journalistista materiaalia läheisesti muistuttavaa sisältöä mediakentälle. Kiireessä ja taloudellisessa paineessa tällainen materiaali, joka ei ole laadittu journalististen käytäntöjen mukaan, voi päätyä lähes sellaisenaan julkaistavaksi ilman toimitusten kriittistä seulaa. (Väliiveronen 2011, 13-14.)

Neljäs journalismin ja perinteisten medioiden kilpailija on Väliiverosen (2011, 14) mukaan kansalaisjournalismi. Perinteisen median kaupallisen tuotannon kanssa internetissä tilasta kilpailevat yksityiset toimijat. Kuka vain, jolla on käytössään internetyhteys, voi harjoittaa joukkoviestintää. Viestintä ei suuntaudu enää ensisijaisesti yhdeltä tuottajaorganisaatiolta suurelle

yleisölle, vaan median kuluttajan ja tuottajan roolit ovat hämärtyneet tai limittyneet. Median kuluttajista eli yleisöstä tulee mediasisältöjen tuottajia ja levittäjiä, mikä haastaa mediateollisuuden talouden. (Seppänen & Väliverronen 2012; 16, 24.)

Yksi ulottuvuus median käytön muuttumisessa ja kuluttajan siirtymisessä kuluttaja-tuottajaksi on vastuun kysymys. Mediarytyksessä vastaavalla toimittajalla on vastuu sisällön laillisuudesta (Laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä 460/2003). Lisäksi mediajulkaisussa ilmestyviä juttuja koskevat journalismin eettiset pelisäännöt (ks. Julkisen sanan neuvosto). Sen sijaan esimerkiksi bloggaaminen ei ole vastaavalla tavalla organisoitunutta julkaisutoimintaa. Bloggaamisen sääntöjä katsotaan luvussa 3.1.

Yksi suurimmista internetin tuomista uusista mediakentän ilmiöistä on sosiaalinen media. Sosiaalisella mediallyä tarkoitetaan Facebookin, Twitterin ja blogien kaltaisia yhteisöpalveluita, joissa käyttäjät tuottavat mediasisällön ja ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Sosiaalisen median alkutaipaleella 1990-luvulla siitä povattiin jopa vallankumouksellista voimaa, joka syrjäyttää perinteisen median ja luo demokraattisia ja vuorovaikutteisia yhteisöjä, jossa yksilöillä on yhtäläiset mahdollisuudet tulla kuulluksi. Todellisuudessa sosiaalisen median suhde perinteiseen joukkoviestintään on monimutkaisempi. Alkuaikojen utopioiden vallankumousta ei ole tapahtunut, mullistuksia kylläkin. (Seppänen & Väliverronen 2012, 36-37.)

Mielenkiintoinen juonne perinteisten medioiden ja internetin sekä sisältöjen tuottajien ja kuluttajien rooleista käytävässä keskustelussa on kirjan ja uuden teknologian suhde. Samoin kuin sanomalehden, television ja radion, myös kirjan julkaisumuotona on ennustettu kuolevan internetin kautta levitettävien e-kirjojen ja äänikirjojen myötä. Näin ei ole tapahtunut. Ann Steinerin (2010, 473) havainnon mukaan hieman paradoksaalisesti internet voi myös edesauttaa painetun kirjan säilymistä. Digitaalinen tekniikka auttaa kirjojen säilyttämisessä ja jakelussa ympäri maailman. Kirjabloggaajat, netissä julkaistavat kirja-arviot ja esimerkiksi ”bookcrossing” eli maailmanlaajuinen kirjanvaihto tavallaan mainostavat painettuja kirjoja ja ylipäättään lukuharrastusta. Kirjablogeissa kohtaavat verrattain uusi ja ikivanha media, internet ja kirja. Kirjabloggaajista monet ovat sitä mieltä, että painettu kirja on paras julkaisumuoto lukea teos. Heille kirja on tärkeä paitsi sisältönä, myös esineenä. (Steiner 2010, 473.)

Tutkimusaineistossani kirja fyysisenä esineenä on selvästi havaittavissa. Yksikään bloggaaja tai lehtikriitikko ei mainitse lukeneensa teosta e-kirjana tai kuunnelleensa sitä äänikirjana, sen sijaan

viittauksia fyysisiin painettuihin kirjoihin löytyy monesta tekstistä. Tuli & savu -lehden arviossa Kristian Blombergin *Puhekuplista* arvioidaan myös teoksen julkaisukanavaa:

[...] lukiessani aloin pohtia suurta pergamenttikääröä, joka sisältäisi Blombergin maksimalistisempia runoja – kun sivujen puitteet eivät katkoisi lukukokemusta, Kielisuudelman ”cut-the-fuck-up” -estetiikka pääsisi kenties paremmin oikeuksiinsa kuin jotenkin jäykästi jäsenneyssä runokokoelmassa. Kiitollisesti Puhekuplien sivukoko on yleistä standardia suurempi, mutta tämäkään ei poista koko ongelmaa. (Rantama, 2010.)

Arviossa kirjoittaja paitsi viittaa teoksen olomuotoon eli painettuun kirjaan, myös ehdottaa sille leikkillisesti toista, suorastaan esihistoriallista, julkaisumuotoa. Kirjoittaja ei ehdota sähköistä julkaisemista, koska tietokoneen ruudulta tai lukulaitteelta, kuten kirjan sivultakaan, ei voi nähdä yhtä aikaa kovin suurta massaa tekstiä tai kuvia (ellei käytössä ole erittäin suurta ruutua tai kirjaa). Arvostelija esittääkin, että runo pitäisi painaa suurelle rullattavalle pergamentille, johon se mahtuisi kokonaan ja josta teksti olisi kokonaisuudessaan nähtävissä yhtäaikaaisesti.

2.3 Yleisöstä kriitikoksi – kritiikin kriisi

Internetin keksimisen käynnistämä median murros vaikuttaa väistämättä myös kritiikkiin ja sen tekijöihin. Kuten laajemmassa mediaa koskevassa keskustelussa, myös kritiikin kohdalla on puhuttu murroksesta, kriisistä ja jopa kuolemasta (Ks. esim. Kantokorpi 2013). Ja kuten todettu, keskustelun ytimessä on kysymys kriitikon roolista ja siitä, kenelle se kuuluu. Kirjallisuuskritiikin alueella yksityiset kansalaiset ja verkkoyhteisöt ovat alkaneet kilpailla esimerkiksi lehtiin kirjoittavien kriitikoiden kanssa julkisuustilasta. Ann Steiner (2010, 476) ilmaisee asian niin, että lukijat eivät enää ole kirjallisuuden eivätkä kirjallisuuden arvottamisen passiivisia kuluttajia, vaan osallistuvat aktiivisesti lukemisesta ja kirjallisuudesta keskustelemiseen.

Jos kysymys bloggaajien ja lehtien sivuille kritiikkiä kirjoittavien asemista herättää kiivaita mielipiteitä, löytyy vieläkin kärjistetympiä esimerkkejä median kuluttajan ja tuottajan roolien murtumisesta. Kotiliesi (17/20.8.2014) julkaisi ilmoituksen, jossa se etsi halukkaita lukijoita kirjoittamaan kritiikkejä lehteen. Otsikkona oli tosi-tv:n tyyliin ”Haluatko kriitikoksi”.

Ilmoituksesta nousi saman tien äläkkä blogeissa (esim. Antiaikalaisessa puitiin asiaa: Melender 2014) ja kirjoitettiinpa siitä Helsingin Sanomien kolumnissakin (Karila 2014). Kotiliettä moitittiin siitä, että se haluaa välttyä maksamasta ammatti-ihmisille asianmukaisia palkkioita ja haluaa

korvata heidän työnsä julkaisemalla ilmaiseksi lukijoiden kirjoituksia. Tätä voisi ehkä pitää äärimmäisenä esimerkkinä siitä, ettei mediassakaan enää samassa määrin kuin aiemmin pidetä kirjallisuuskritiikkiä asiantuntijatyönä.

Heikkilän (2012, 14) mukaan käsitys taidekriitikoista on kokenut voimakkaan muutoksen viime vuosikymmenten aikana. Aiemmin kriitikot esiintyivät usein objektiivisina taiteen asiantuntijoina ja taiteen arvioinnissa katsottiin olevan mahdollista löytää yleispäteviä arvoja ja totuuksia. Mielikuva siitä, että taiteen vastaanotto vaatii asiantuntijuutta, synnytti osaltaan tunteen modernin taiteen vaikeaselkoisuudesta ja sen merkitysten avautumattomuudesta tavalliselle katsojalle. Taidekriitikko oli auktoriteetti aivan toisella tavalla kuin nykyään. Heikkilän mukaan auktoriteettiuskoa on heikentänyt se, että yleisö on moninaisempaa kuin ennen. Taidetta kuluttavat erilaiset yleisöt, joilla on erilaiset vastaanottamiseen vaikuttavat tiedot ja taidot. Kritiikin auktoriteetteja nakertaa myös itse kritiikin moninaistuminen. Vaikka lehdissä kritiikkien määrä vähentyisi, internetissä se kasvaa. (Heikkilä 2012, 14-15.)

Niemi-Pynttärin (2013, 349) mukaan verkko on ollut hajottamassa yhtenäisjulkaisuutta. Blogit ovat tuoneet julkista tilaa myös marginaalisille kirjallisuuden lajeille ja kirjallisuuden lukijat ovat hajaantuneet omaan makuunsa sopiviin yhteisöihin. Vuosituhannen vaihteessa internetissä painopiste siirtyi yleisluontoisilta keskustelufoorumeilta blogeihin. Kun foorumeilla vielä vallitsi yhtenäiskulttuurin henki eli niillä keskusteltiin pitkälti tunnetuimmista kirjallisuuden tuotteista, pääsivät blogeissa valloilleen erilaiset suunnat. Blogeissa tietyn tyyliuunnan ystävien kesken muodostui yhteisöjä. (Niemi-Pynttäre 2013, 349.)

Millaista joukkoa sitten ovat kirjabloggaajat? Katja Jalkasen ja Hanna Pudaksen (2013) *Rivien välissä* -kirjaa varten kymmenille bloggaajille tekemästä kyselystä selviää, että noin puolella vastaajista oli takana kirjallisuuden opintoja tai muita kursseja. Moni kertoi työskentelevänsä kustannusalalla. Bloggaajien joukosta löytyy siis perehtyneisyyttä ja asiantuntemusta, mutta näitä ominaisuuksia ei voi odottaa kaikilta bloggaajilta. (Jalkanen & Pudas 2013, 108-109.) Yksityiset ihmiset pitävät kirjablogeja useimmiten puhtaasti harrastusmielessä. Kirjailijoiden, kriitikoiden, tutkijoiden, kustannustoimittajien ja toimittajien kirjablogeilla saattaa olla blogin pitäjälle merkitystä myös ammatillisessa mielessä tai blogi saattaa olla tavallaan osa työntekoa ja keino saada julkaisuutta ja kulttuurista pääomaa. Esimerkiksi kirjailijalle blogi on yksi kanava julkisuuden hyödyntämiseen tai omien teosten tunnetuksi tekemiseen. (ks. Jalkanen & Pudas 2013, 33-34.)

Kirjallisuudentutkija Paula Arvaksen mukaan blogi voi olla ”akateemista meritoitumista: aktiivinen, tutkimusaiheita käsittelevä blogi kuuluu osaksi tutkijan ansioluetteloa siinä missä muikin tutkimuksen julkinen esitleminen” (Arvas ym. 2014). Tässä tutkielmassa mainitut Aleksis Salusjärvi ja Maaria Ylikangas ovat aktiivisia bloggaajia ja rekrytoitu sen seurauksena kulttuurilehtien päätoimittajiksi. Edelleen esimerkiksi Morren maailma -blogin pitäjällä on samalla nimellä yrittäjätoiminimi, jonka kustannustoimitus- ja muita palveluja hän mainostaa blogissaan. Omasta tutkimusaineistostani mainittakoon esimerkkeinä ammattiin tai työntekoon jollakin tavalla liittyvistä blogeista vaikkapa kirjailija Tommi Melenderin Antiaikalainen-blogi sekä kirjailija-kriitikko Jonimatti Joutsijärven Vapaasti tilkitty. Luutii -blogi taas on omanlaisensa siinä mielessä, että sillä on useita kirjoittajia, jotka ovat kirjallisuusalan ammattilaisia.

Kirjablogit voivat myös sijaita kaupallisella alustalla, mikä antaa niille heti erilaisen viitekehyksen. Esimerkiksi Koko lailla kirjallisesti -blogi oli A-lehtien Lily-verkkolehden blogi. Kirjablogit muodostavatkin varsin kirjavan joukon, jossa kirjoittajien asiantuntijuus, suhde kaupallisuuteen, näkökulma kirja-alaan ja kirjoittamisen tarkoitus sekä kirjalliset taidot vaihtelevat laidasta laitaan. (ks. Jalkanen & Pudas 2013, 33-34.) Useimmista kirjablogeista löytyy sivu, jolla kirjoittaja esittäytyy. Esittelyistä ilmenee yleensä, onko bloggaajalla jonkinlaista kirjallisuuteen tai kulttuuriin liittyvää koulutusta tai osaamista, sekä millaisia kirjoja hän mielellään lukee. Monet bloggaajat määrittelevät myös bloggaamisen periaatteitaan.

Esimerkiksi Kirjasfääri-blogin pitäjä kertoo esittelysivullaan olevansa ”kulttuurihistorioitsija ja kotikoomikko” ja että blogin toimintaan kuuluu seuraavaa: ”korruptiokekkereistä raportoidaan ja sponsori-, mainos- ja kaupalliset diilit merkitään asianmukaisesti” (Dahlblom). Järjellä ja tunteella -blogin kirjoittaja kertoo työskentelevänsä kirjakaupassa ja suunnittelevansa libristiksi pätevoitymistä. Bloggauslähtökohdistaan hän kertoo näin: ”En yritä olla mikään kirjallisuuskriitikko, sillä en ole sellainen. Olen intohimoinen lukutoukka, joka jutuissaan haluaa jakaa sen tunteen, joka itselläkin kirjaa lukiessa oli.” (Susa.)

Ann Steinerin (2008, 2010) mukaan yksityiset ihmiset ja päivälehtikriitikot kirjoittavat eri tavoin ja eri kirjoista. Esimerkiksi kirja, joka ei saa lehdissä huomiota, voi nousta nettiarvostelijoiden kirjoituksissa arvoon arvaamattomaan. Steiner kertoo esimerkkinä, että jotkut kirjallisuusgenret eivät juuri pääse lehtien palstoille, mutta ovat suosittuja lukijoiden keskuudessa. Tällaisista kirjoista etsitään arvioita netistä, koska niitä ei lehdistä löydy. Steiner mainitsee esimerkkinä naisille suunnattuun viihdelukemistoon lukeutuvan Melissa Bankin *The Wonder Spot* -kirjan vuodelta 2005.

Kirjaa ei juuri noteerattu lehdistössä, mutta genren ystävät lukivat ja arvioivat sitä ahkerasti internetissä. Steinerin (2008) tutkimuksen mukaan yksityiset ihmiset, jotka kirjoittavat kritiikkiä internetissä, ymmärtävät mielipiteidensä ja näkökulmansa eroavan selvästi ammattikriitikoiden lähtökohdista. Tästä erosta ollaan myös usein ylpeitä. Lehtien kriitikoita saatetaan moittaa elitismistä ja tiettyjen kirjallisuusgenrejen sekä henkilökohtaisten lukukokemusten halveksumisesta. (Steiner 2008.)

Toisenlaisena esimerkkinä ammattimaisen kritiikin ja yksityisen kritiikin suhteesta Steiner (2008) mainitsee Ian McEwanin *Atonement*-romaanin vuodelta 2001. Kirja sai huomiota ja kiitosta sekä lehdissä että internetin yksityisessä kritiikissä. Tässä tapauksessa harrastajakriitikot eivät nähneet tarpeelliseksi erottautua lehtiin kirjoittavista kriitikoista, vaan päinvastoin kirjoittivat hyvinkin samantyyppisesti sekä kielellisesti että sisältöjen osalta. (Steiner 2008.) Steinerin esimerkit näyttävät, että ammatikseen lehtiin kirjoittavien kriitikoiden ja puhtaasti harrastuksena kirjoittavien yksityisten ihmisten suhteet (mielipiteiden kannalta) voivat olla monenlaiset riippuen arvion kohteena olevasta kirjasta. Tavalliset lukijat voivat asettua puolustamaan jotakin teosta, josta päivälehtikriitikot eivät ole kiinnostuneita, tai kaikki voivat kirjoittaa samaan sävyyn jostakin kirjasta.

Steinerin (2008) tarkastelemista Amazon-sivuston tavallisten lukijoiden kritiikeistä selviää, että lukijat toivovat keskustelua itsensä kaltaisten lukijoiden kanssa. Blogikriitikot haluavat kuulua samanmielisten yhteisöön. Tästä huolimatta kirjablogit ilmiönä eivät jää vain bloggaajien yhteiseksi harrastukseksi ilman sen laajempaa merkitystä. Ehkä yksittäiselle bloggaajalle kirjablogin pitäminen ei merkitse sen kummempaa kuin mukavaa harrastusta ja mahdollisuutta jakaa ajatuksia muiden kirjojen ystävien kanssa, mutta kirjava blogimaailma kokonaisuudessaan on alkanut kerätä laajempaa yhteiskunnallista merkitystä. Steinerin (2008) mukaan mahdollisuus esittää yksityisiä mielipiteitä kirjoista julkisesti on nostanut lukemisen sosiaalisena tapahtumana uudelle tasolle. Lukukokemuksen jakaminen on tullut kaikkien ulottuville. (Steiner 2008.)

Toiset ovat huolissaan bloggaajien tunkeutumisesta lehtikriitikoiden reviirille, toiset taas suhtautuvat toiveikkaasti muutokseen. Seuraavasti kirjoittaa kirjailija ja dokumenttiohjaaja Elina Hirvonen Helsingin Sanomien kolumnissaan lokakuussa 2013:

Julkinen keskustelu kirjallisuudesta keskittyy yhä harvempiin teoksiin, yhä vähemmän kieleen ja sisältöön, yhä enemmän kirjailijan henkilöön. [...] Kriittinen keskustelu kirjallisuuden sisällöstä vaatii kiinnostusta kirjallisuuteen taiteena. Nyt kirjailijoiden ja kirjallisuudenharrastajien blogit

ovat täynnä hienoa pohdintaa aiheesta. Sellaista keskustelua pienissä piireissä käydään koko ajan, laajemmassa julkisuudessa harvoin. (Hirvonen 2013.)

Toisaalta bloggaajatkaan eivät ehkä ole ulkopuolella tällaisesta kirjailijan henkilöön ja harvoihin teoksiin keskittyvän keskustelun saamista moitteista. Sinisen linnan kirjasto -blogissa Maria Leidenius kirjoittaa Katja Kallion *Säkenöivät hetket* -kirjasta ja mainitsee samalla, että bloggaajiakin syytetään yksisilmäisyydestä:

Senkin uhalla, että bloggaajia on nyt yhdellä jos toisellakin taholla moitittu liiasta vaikutteiden ottamisesta toisiltaan, samojen, isojen kustantamojen kirjojen lukemisesta ja kehumisesta, luin kirjan, tykkäsin ja kirjoitan siitä positiiviseen sävyyn. (Leidenius 2013.)

Kysymykseen kritiikin tilasta liittyy olennaisesti talousnäkökulma. Kritiikistä käytävä keskustelu on 2000-luvulla tullut osaksi laajempaa kulttuurijournalismin tilanteen ja mediamaailman muutoksen kontekstia, kirjoittaa pitkän kriitikon uran tehnyt Maila-Katriina Tuominen (2010, 26) Kritiikin kasvot -juhlajulkaisussa. Sanomalehdet ovat vähentäneet taidekriitikille varattua tilaa ja kritiikkiä kirjoittavaa avustajakuntaa sekä näiden palkkioita jo 1990-luvun lamasta lähtien. Samalla populaarikulttuuri sekä uutismuotoiset jutut ja henkilöjutut ovat vallanneet tilaa kulttuurisivuilta sitä mukaa, kun kilpailu yleisön ajankäytöstä on kiihtynyt. Tuominen kritisoi sanomalehtien sopeutumistoimia muuttuneessa tilanteessa. Hänen mukaansa kiristyneen kilpailun seurauksena journalistit eivät voi yhtä hyvin kuin aiemmin keskittyä omiin erityisaloihinsa ja tuottaa laadukasta ja ajan kanssa hiottua sisältöä. (Tuominen 2012, 26-27.)

Tuomisen mukaan kriitikkojen asema on tullut kyseenalaiseksi netissä ilmestyvän kirjaharrastajien kirjoittaman kritiikin myötä. Jos asiantuntijakriitikoiden työtä ei enää arvosteta, kulttuurijournalismi kapenee, maalailee Tuominen. Kuka tarvitsee ammattikriitikkoja, hän myös kysyy. Tuominen kuitenkin puolustaa valtamedioissa ilmestyvän kritiikin paikkaa ja tarpeellisuutta. Lehtikriitikon pitää sopeutua muuttuneeseen mediaympäristöön ja kilpailuun: Kritiikistä pitää näkyä sen asiantuntevuus ja sen on löydettävä paikkansa myös sosiaalisessa mediassa ja verkossa. (Tuominen 2010, 27-28.)

Tässä kohtaa voidaan todeta, että ammattimainen kritiikki on toki löytänyt tiensä verkkoon. Yksi keskeinen kirjallisuuskritiikin kanava verkossa on ollut vuonna 2000-perustettu Kiiltomato-sivusto (Niemi-Pynttari 2013, 355). Samoin verkkolehti Mustekala kertoo pyrkivänsä ”täyttämään pintaa syvemmälle menevän keskustelun puutteen eri taiteen aloilla sekä vastustamaan useissa valtamedioissa tapahtuvaa kritiikin alasajoa” (Mustekala). Mervi Kantokorven (2013, 199) mukaan

erityisesti runous ja siitä puhuminen kukoistavat verkossa. Asiantuntijat saivat sanansa kuuluviin verkossa esimerkiksi *Puhekuplia* koskevassa debatissa mm. Helsingin Sanomien keskustelupalstalla: ”Parissa päivässä juttu keräsi yli sata kommenttia kymmeniltä omilla nimillään kirjoittavilta runoilijoilta ja runokentän toimijoilta” (Pääjärvi 2011). Huoli siitä, että kulttuurin ammattilaisten ääni hukkuu harrastajalukijoiden kuuroon, voidaan tältä pohjalta kyseenalaistaa. Kuitenkin kun otetaan huomioon taloudellinen näkökulma, tilanne voi muuttua. Haluaako esimerkiksi kirjallisuudentutkija tai kulttuuritoimittaja kirjoittaa työaiheistaan vielä blogiinsa ilman taloudellista hyötyä?

Blogeista löytyy kuitenkin monimuotoisuutta kirjoittajien lähtökohtien lisäksi myös kaupallisuuden suhteen. Ann Steiner (2010, 479) jakaa kirjablogit neljään ryhmään kirjoittajan statuksen, kirjoittajien määrän ja blogin tarkoituksensa mukaan: ammattimaiset kaupalliset, ammattimaiset ei-kaupalliset, ei-ammattimaiset yksityiset blogit ja ei-ammattimaiset ryhmäblogit. Ammattimaisilla ei-kaupallisilla blogeilla Steiner (2010, 480) tarkoittaa esimerkiksi kirjastonhoitajien pitämiä blogeja, joiden tarkoitus on tiedottaa ja vinkata yleisölle lukemisen arvoisia kirjoja. Tässäkin blogin pitäminen on osa bloggaajan työtä, samoin kuin ammattimaisissa kaupallisissa blogeissa, joita ovat esimerkiksi kirjailijoiden blogit (joiden yksi tarkoitus on markkinoida kirjailijaa ja hänen teoksiaan) ja mediatalojen blogit.

Suurin ryhmä Steinerin (2010) tutkimuksessa, joka käsitti noin 200 ruotsalaista kirjablogia, oli yksityisten ihmisten ei-kaupalliset blogit. Steiner (2010, 479) pitää ryhmää olennaisena myös sen takia, että se käsittää ne henkilöt, joilla ei ennen blogiaikaa ollut pääsyä julkiseen kirjallisuuskeskusteluun. Vaihtelevuus tässä ryhmässä on suurta, jotkut kirjoittavat lyhyesti ja kaavamaisesti, toiset kunnianhimoisesti ja vaihtelevista aiheista. (Steiner 2010, 479.) Steiner ei ota kantaa bloggaajien asiantuntemukseen tässä ryhmittelyssään. Yksityisten bloggaajien ryhmään voi kuulua hyvin erilaisella kirjoittamistaidolla ja kirjallisuustiedolla varustettua väkeä.

On yksi asia, jos työkseen kritiikkiä kirjoittavat ovat huolissaan siitä, että harrastuksenaan kirjoja arvioivat vievät heiltä yleisön ja sen myötä leivän pöydästä. Toinen ja paljon vaikeampi kysymys on se, jos kirjallisuuden ammattilaiset ovat huolissaan kritiikin laadusta. Laatuksymys ei ole kuitenkaan kirjabloggaajien asemaa koskevissa väittelyissä ensi kertaa esillä. Esimerkiksi kriitikko Pekka Tarkka kirjoitti jo 60-luvulla näin: ”Valitukset suomalaisen kirjallisuusarvostelun tilasta ovat lähes jokavuotinen ilmiö” (Tarkka 1968, 73). Tarkka arvioi, että kritiikki saattaakin kaivata muutosta, mutta toisaalta hän puolustaa sen paikkaa muuttuvassa sanomalehtimaailmassa: ”En [...]

usko, että arvostelu olisi kuolemassa, vaikka monet lehtimiehet pitävätkin arvostelua vanhentuneena kirjoitustyyppinä” (Tarkka 1968, 69).

Myöhemmin kritiikkiä on moitittu median murroksen aiheuttaman lehtikritiikin määrän supistumisen lisäksi toisinaan myös laadun heikkenemisestä. Antti Selkokarin (2010) mukaan 1990-luvun mittaan kriitikoiden keskuudessa puhuttiin, että tiedotusvälineiden julkaisemasta kritiikistä puuttuu kriittisyys. Tällä tarkoitettiin perustellun arvottavuuden vähenemistä ja subjektiivisen kokemuksen korostamista. Ongelmaksi on nähty myös kriitikkoina toimivien henkilöiden sidonnaisuudet kaupallisiin toimijoihin. (Selkokari 2010,8.)

Markku Ihonen (2000) esittää myös näkemyksiä 1990-luvun muutoksista kirjallisuuskritiikin kentällä. Ihosen mukaan kirjallisuuskritiikiltä alkoivat syödä tilaa lehtien palsoilla arvioitavien taiteenlajien moninaistuminen, esimerkiksi elokuva- ja tanssiteosten kritiikit alkoivat saada enemmän tilaa. Samaan aikaan lehdistön aikataulut ovat kiristyneet: kritiikki, kuten muukin sisältö, pitää saada julki mahdollisimman nopeasti. Kirjat arvioidaan niiden ilmestymispäivänä, teatterin ensi illat seuraavan päivän lehdessä. Tämä on Ihosen mukaan osaltaan johtanut siihen, että kritiikit ovat lyhentyneet ja laatu on kärsinyt. Ihonen jatkaa listaansa mainitsemalla vielä kritiikin muuntumisen kohti uutismaista esitystapaa ja henkilöjulkisuutta. (Ihonen 2000.)

Kritiikki on siis niin sanotusti journalisoitunut. Tämä tarkoittaa lähinnä arvioitavien teosten valikoimista enemmän journalististen kuin taiteellisten syiden vuoksi ja käsittelytavan muuntumista kohti muuta journalistista aineistoa. Kritiikki on muuttunut analysoivasta ja kontekstualisoivasta enemmän kohti lukijalähtöisyyttä. Kritiikki koettaa yhä enemmän viihdyttää, ja usein se on kainalojuttuna esimerkiksi ison kirjailijahaastattelun kyljessä. Kirjallisuuteen liittyvä julkisuus onkin yhä enemmän henkilöjulkisuutta ja yksittäinen kirjakin saatetaan asettaa ennemmin ajan puheenaiheiden ja ilmiöiden kontekstiin kuin kirjalliseen viitekehukseen. Ihonen (2000) moittiikin kirjallisuuskritiikkiä popularisoitumisesta. (Ihonen 2000; Kantokorpi 2013, 195-197.)

Kirjallisuudentutkija ja kriitikko Fradrik Hertzberg ruotii niin ikään Kiiltomato.net-sivuston kirjoituksessaan kirjallisuuskritiikin ongelmakohtia:

Jornalistisessa ajatuksessa, että kuka tahansa voi kirjoittaa mistä tahansa, on mukana ainoa annos idealismia. Käytännössä usein käy niin, että arvostelijan asiantuntemuksen puutetta peittävät omaelämäkerralliset ylilyönnit. (Hertzberg 2013.)

Hertzbergin mukaan kirja-arvioissa käsitellään toisinaan enemmän arvostelijaa itseään kuin arvosteltavaa kirjaa, ja tämä on hänen mukaansa ei-toivottava kehityssuunta.

”Omaelämäkerrallistaminen [...] on jotain, mikä täytyy ansaita”, toteaa Hertzberg (2013). Tämän ajattelumallin puolestaan kyseenalaistaa Maaria Ylikangas. ”Miksi kritiikissä pitäisi mennä asiantuntemus edellä?”, hän kysyy (Ylikangas 2013). Ylikankaan mukaan subjektiiviset ja lukijaa palvelevat mielipiteet mahdollistavat väärässä olemisen, ylilyönnit, vastakkaiset mielipiteet ja suhteellisuuden, toisin sanoen keskustelun toteutumisen.

Mervi Kantokorven (2013, 197) mukaan kritiikin journalisoituminen, arvioiden lyheneminen ja niiden määrän väheneminen ovat johtaneet siihen, että negatiivisia kritiikkejä julkaistaan vähän. Lehden sivulle päätyvät teokset seulotaan ilmestyvien kirjojen suuresta massasta etukäteen. Lehden sivuille pääsyyn vaikuttavat teoksen laatu ja sen yleinen kiinnostavuus. Kantokorven näkemyksen mukaan ”kritiikin vastakarvaava, kirjallisuuden, kulttuurin ja yhteiskunnan rakenteellisia suhteita pohtiva traditio on jo jäänyt käytännössä täysin erikoislehtien ja verkon blogien alueeksi” (Kantokorpi 2013, 197).

3. KIRJABLOGIT

3.1 Blogosfääri – mahdollisuuksien maailma

Blogi on verkkosivu tai -sivusto, jossa blogin pitäjä julkaisee ajankohtaista sisältöä päivämäärällä varustettuna. Blogien tyypillinen piirre on, että vanhat merkinnät säilyvät, ja niitä voi lukea arkistosta. Uusin merkintä, ”postaus”, näkyy ylimpänä pääsivulla. (Kilpi 2006, 3.) Blogeja on kuvattu verkko- tai nettipäiväkirjoiksi, mutta tämä määritelmä on kyseenalainen. On olemassa paljon blogeja, joissa kirjoittaja dokumentoi päiväkirjanomaisesti henkilökohtaista elämäänsä tai jotakin se osa-alueita. Joitakin kirjablogeja voisi esimerkiksi kutsua lukupäiväkirjoiksi, kuten jotkut bloggaajat itse tekevätkin. Blogit ovat kuitenkin niin monimuotoisia, etteivät ne läheskään kaikki sovi päiväkirjavertauksen alle. On olemassa esimerkiksi videoblogeja, linkkiblogeja, uutisblogeja, yritysten blogeja ja niin edelleen.

Kilpi (2006, 5) kuitenkin huomauttaa, että monet blogit sopivat melko hyvin *Nykysuomen Sanakirjan* määritelmään, jonka mukaan päiväkirja on ”päivittäin tai tarpeen mukaan tehdyt muistiinpanot tapauksista, kokemuksista, joko kronikan mukaan tai kaunokirjallisesti esitettyinä”. Blogeille perinteisestä päiväkirjasta poiketen on kuitenkin tyypillistä myös keskustelevuus, yhteisöllisyys ja julkisuus. Blogien muodostamaa yhteisöä kutsutaan usein leikkillisillä termeillä blogosfääriksi tai blogistaniaksi, vaikkakin tällaisen yhteisön olemassaoloa ja mahdollisen olemassaolon luonnetta on myös kyseenalaistettu. (Kilpi 2006; 5, 17 ; Jalkanen & Pudas 2013, 33).

Tuomas Kilven (2006, 4) mukaan blogit mullistivat helppoudellaan tavallisen kansalaisen mahdollisuudet julkaista omia sisältöjään internetissä. Myös ennen blogeja oli periaatteessa mahdollista saada näkyvyyttä netissä, mutta esimerkiksi kotisivujen luominen oli huomattavasti vaikeampaa kuin blogin perustaminen. Nykyään lukemattomien tahojen tarjoamat ilmaiset blogialustat ovat niin helppokäyttöisiä, että ne sopivat myös vaatimattomat tietotekniset taidot omaavalle käyttäjälle. Blogit voi lukea Kilven mukaan osin samaan viestinnän kentän alueeseen puhelimen ja tekstiviestien kanssa: Blogien kautta yksityiset ihmiset ovat vuorovaikutuksessa ja välittävät toisilleen viestejä. Ihmisten keskinäinen viestintä etsii jatkuvasti uusia kanavia, joissa sitä toteutetaan. (Kilpi 2006, 4-5.)

Internet on mediana, tai mediaoiden alustana, vuorovaikutteinen verrattuna perinteisiin joukkoviestimiin. Internetissä käyttäjien on mahdollista keskustella keskenään kirjoittamalla ja

julkaisemalla tekstejä. Keskustelu voi tapahtua esimerkiksi chat-tyyppisesti, jolloin keskustelijat ovat yhtä aikaa läsnä verkossa. Verkkokeskustelua on myös sellainen viestien vaihto, jossa keskustelijat eivät ole yhtä aikaa verkossa vaan viestit luetaan ja niihin vastataan pidemmällä viiveellä. (Niemi-Pynttari 2007, 209.) Useimmissa blogeissa ja verkkolehdistä on annettuna mahdollisuus keskusteluun kommentointi-ikkunan muodossa.

Yksi konkreettinen esimerkki internetin potentiaalisesta keskusteleavuudesta on linkitysmahdollisuus. Linkki jossakin verkkotekstissä tai sen yhteydessä mahdollistaa lukijan siirtymisen yhdellä klikkauksella johonkin toiseen tekstiin tai toiseen kohtaan saman tekstin sisällä. Linkki on tekstin tekijän siihen asettama viittaus. Linkkiä voidaan käyttää silloin, kun viitataan toiseen tekstiin ja halutaan antaa lukijalle välitön mahdollisuus myös tarkastella itse viittauksen kohteena olevaa tekstiä. Linkki voi johtaa myös esimerkiksi lisätietoa aiheesta antavaan lähteeseen. Linkit voivat lisäksi olla assosiatiivisempia: linkki voi viitata aineistoon, joka liittyy tekstiin sen tuottajan mielle yhtymien kautta mutta ei välttämättä muutoin ole suoraan yhteydessä tekstin aiheeseen. Kirjoittaja luo linkityksellä suhteita muihin tekstintuottajatahoihin verkossa. On olemassa myös niin sanottuja linkkiblogeja, joissa bloggaaja suosittelee itseään kiinnostavia sivustoja. (Niemi-Pynttari 2007, 193.)

Tyypillinen bloggaaja käyttää ahkerasti linkkejä. Bloggaajat liittävät teksteihinsä usein linkkejä erityisesti toisiin saman aihepiirin blogeihin. Bloggaajat myös kommentoivat ahkerasti toistensa tekstejä ja linkeillä saatetaan viitata blogikirjoitusten lisäksi myös niiden kommentteihin. Linkittäminen toisiin blogeihin kertoo, mitä blogeja bloggaaja arvostaa ja millaiseen viiteryhmään hän bloginsa asettaa. (Kilpi 2006; 3, 17-18.) Luultavasti tällainen linkittämisen logiikka voi toimia myös käänteisesti: Bloggaaja voi asettaa linkin tekstiin, jota vastaan hän argumentoi.

Bloggaaminen ja sosiaalinen media edustavat kehitystä, jossa tavallisen ihmisen ääni pääsee kuulumaan muun muassa kulttuurin kentällä. Blogien myötä syntyy uudenlaista asiantuntijuutta ja kansalaisjournalismia, kun yhä usemmat eri mielipiteet pääsevät esille. Blogien kautta voidaan käydä julkista keskustelua, väitellä, oppia ja jakaa kokemuksia. (Kline & Burstein 2005, XIV.)

David Kline ja Dan Burstein esittivät vuonna 2005 ilmestyneessä kirjassaan ennusteita blogimaailman kehitystrendeistä. Heidän mukaansa blogit ja muu media jatkavat rinnakkaiseloaan pitkän aikaa, ja niiden suhdetta määrittelevät vuorovaikutus ja liike kumpaankin suuntaan. Ennusteen mukaan bloggaajia siirtyy toimittajiksi perinteisiin mediaorganisaatioihin, kun taas

perinteiset mediat levittäytyvät yhä enemmän blogeihin ja luovat bloggaamiselle omia journalistisia käytänteitä ja eettisiä periaatteita. Blogeista tulee yhä luotetumpia ja arvostetumpia muun median rinnalla. Samalla blogit alkavat yhä enemmän kaupallistua. Bloggaajat eivät enää pidä mainostamista ja kaupallisia yhteistyökumppaneita uhkana itsenäisyydelleen. (Kline & Burstein 2005, XX-XXIII.)

Kirjallisuuden kohdalla edellä kuvatut kehityssuunnat näyttävät osittain toteutuneen, vaikkakin kirjablogeissa kaupallistuminen on alkataipaleella verrattuna esimerkiksi ruoka- tai muotiblogeihin (Jalkanen & Pudas 2013, 10-11). Kustantamot ovat kuitenkin havainneet kirjablogien potentiaalin ja hyödyntävät sitä. Useat bloggaajat mainitsevat kirjoituksissaan, että ovat saaneet kustantajilta uutuuskirjojen arvoistelukappaleita. Kustantajan tavoite on, että bloggaaja lukee arvotelukappaleen, pitää siitä ja kirjoittaa kirjasta positiivisesti. Näin kirja ja kustantaja saavat julkisuutta, mikä edistää myyntiä. Kustantamoiden edustajien mukaan hyvät kirjablogit ovat jo tulleet tärkeydessä samalle viivalle muun median kanssa, ja bloggaajat otetaan huomioon omana kohderyhmänään viestinnässä ja markkinoinnissa (Jalkanen & Pudas 2013, 111.) Edellisessä luvussa on mainittu esimerkkejä siitä, miten bloggaaminen voi olla osa työtä tai toimia kirjoittajan käyntikorttina tai väylänä kulttuurisen pääoman kerryttämiseen (ks. s.27-28).

Bloggaajien suhde kaupallisuuteen on herättänyt keskustelua säännöistä. Kirjabloggaaja Taika Dahlblom katsoo, että blogien kirjoittajilla on paitsi juridista mm. tekijänoikeuksiin liittyvää vastuuta myös moraalista vastuuta teksteistään:

Somejulkisuustutkimusten mukaan vahvin vaikuttavuus on yleisöltä yleisölle suuntautuvassa julkisuudessa: kirjabloggaajien suositukset vaikuttavat luku- ja ostopäätöksiin, vaikka bloggaajan motiivi olisikin vain kirjoitella itselleen muistiinpanoja lukemistaan teoksista. Niinpä bloggaajalla on implisiittisesti vastuuta nettikirjoittelustaan. (Dahlblom 2014.)

Kilpailu- ja kuluttajavirasto on linjasi vuonna 2013 blogien kaupallisuutta koskevan ohjeistuksen, jossa todetaan seuraavaa:

Harrastajabloggaajaa ei velvoita suoraan kuluttajalainsäädäntö tai Journalistin ohjeet, mutta mainostava yritys on siitä huolimatta vastuussa lainsäädännön noudattamisesta blogin kautta markkinoidessaan (Kilpailu- ja kuluttajavirasto 2013).

Elinkeinonharjoittajan täytyy noudattaa mainonnan sääntöjä myös markkinoidessaan yksityisten kuluttajien kautta. Tämä merkitsee, että yrityksen on ohjeistettava kanssaan yhteistyössä olevaa bloggaajaa piilomainonnan välttämiseksi. Pitkän linjan kirjabloggaaja Salla Brunou ihmetteli asiaa:

”Kärjistettynä voi siis väittää, että blogissa ilmestyvä kirja-arvio on mainos, kun taas sama teksti perinteisessä mediassa julkaistuna olisi kirjallisuuskritiikkiä” (Brunou 2014).

Steiner (2008) on tutkinut kirjaharrastajien Amazon-verkkokaupan sivustolle kirjoittamia arvosteluja ja huomauttaa, että yleisön ilmaisen työpanoksen hyödyntäminen kirjojen myynnissä on yksi lukuharrastuksen kaupallistumisen muoto. Näin bloggaamisesta tulee osa kirjallisuustaloutta. Jalkasen ja Pudaksen (2013, 10) mukaan Suomessa blogeja on kirjoitettu noin kymmenen vuotta, ja kirjablogien määrä lasketaan nyt sadoissa. Blogilista-sivustolla ”kirjallisuus” ja ”kirjoittaminen” otsikoiden alle oli keväällä 2015 listattu peräti yli 6700 blogia (Blogilista). Kirjaseuranta-sivustolla kirjablogeja on listattu samaan aikaan noin 300 kappaletta (Kirjaseuranta).

Vaikka blogit ja internet eivät näytä aiheuttavan mediasauruksen sukupuuttoa ainakaan vielä, blogosfääri tuo kyllä suuria haasteita perinteiselle medialle. Olennainen tekijä median ja yleisöjen suhteessa on luottamus. Klinen ja Bursteinen (2005, 240) mukaan siinä missä perinteinen media kamppailee säilyttääkseen lukijoiden, kuuntelijoiden ja katsojien luottamuksen, blogit ovat saavuttamassa yhä enemmän luottamusta lukijoidensa keskuudessa. Blogit ovat tavallisesti läpinäkyvämpiä ja avoimempia taustavaikutteidensa suhteen kuin perinteiset mediat. Perinteinen media tuottaa valtavan määrän informaatiota, mutta usein häivyttää tekijät. Journalistin kuuluu olla mahdollisimman objektiivinen ja tasapuolinen, pysytellä itse taustalla ja antaa asian puhua puolestaan. Mediakuluttajilla ei usein ole tietoa siitä, mitä lähteitä toimittaja on käyttänyt tai ainakaan mahdollisuutta tutustua lähteisiin. Blogeissa toimintatapa on toinen: niistä löytyy tavallisesti kuvaus kirjoittajasta, tietoa siitä kuinka artikkeli on syntynyt sekä linkkejä muihin tietolähteisiin. (Kline & Burstein 2005, 240.) Vaikka blogosfääri on ”villi länsi” ja sen valvomattomien sisältöjen laatu vaihtelee laidasta laitaan, löytää kriittinen lukija blogeista tasokasta, perusteltua ja syvällistä luettavaa.

3.2 Kirjablogit – kritiikkiä vai “mutuhuttua”?

Tutkielmassani lähden siitä perusajatuksesta, että kirjallisuuskritiikki ei palaudu kirjoittajaan vaan määrittyy tekstilajin kautta. Näin ollen kirjablogien tekstit ovat potentiaalisesti kritiikkiä siinä missä lehdissä ilmestyvät arvostelutkin. Blogikritiikki kuitenkin eroaa monella tavalla lehtikritiikistä. Tässä luvussa tarkastelen blogeissa julkaistavan kirjallisuuskritiikin ominaisuuksia hieman

tarkemmin ja perustelen, miksi blogikirjoitukset ovat kirjallisuuskritiikkiä ja voivat hyvin olla vakavasti otettavaa sellaista.

Jalkanen ja Pudas (2013, 12) määrittelevät kirjablogin blogiksi, jonka sisällön pääpaino on kirjoissa ja kirjallisuudessa. Määritelmä on yksinkertainen ja hyvä, mutta se tietenkin tarkoittaa, että vain osa kirjablogin sisällöstä on määriteltävissä kritiikiksi. Kirjablogit ovat laaja kenttä, ja bloggaajat voivat kirjoittaa lukukokemustensa lisäksi esimerkiksi yleisemmin kirjallisuudesta, osallistua julkisuudessa käytävään kulttuurikeskusteluun, esitellä omia kirjallisia kokeilujaan tai kertoa työstään kirjailijana, kirjallisuuden opettajana tai kustantamossa. Kirjablogeista löytyy myös sisältöä, joka ei liity kirjallisuuteen, esimerkiksi bloggaajan arjen kuvailua tai valokuvia. (Jalkanen & Pudas 2013, 12-13.)

Ei ole itsestään selvää, mitä kaikkia kirjoituksia voidaan kutsua kritiikeiksi. Sanoma- ja aikakauslehdissä kirja-arviot ovat helposti erotettavissa muista kirjoituksista, sillä usein arvostelut yksikertaisesti merkitään sanalla ”arvio”. Kritiikeillä on muitakin ulkoasullisia tunnusmerkkejä, esimerkiksi lukijalle ilmoitetaan arvioitavan teoksen nimi, tekijä, julkaisuvuosi, kustantaja ja usein teoksen sivumäärä. Teoksen tiedot ovat useimmiten heti ensimmäisenä otsikon jälkeen, mutta joskus myös esimerkiksi tekstin lopussa. On tavallista, että kirjallisuuskritiikin kuvituksena on arvioitavan teoksen kansikuva, joskus kirjailijan kuva. Havaintojeni mukaan nämä painetuissa lehdissä ilmestyvän kritiikin ulkoiset tunnusmerkit ovat siirtyneet jouhevasti myös verkkoon. Sanomalehtien verkkoversioissa kirjallisuuskritiikit on sijoitettu printtiversioiden tavoin samalle sivustolle muun kulttuurisisällön kanssa. Muutoinkin kritiikkien tunnusmerkit ovat samanlaiset paperilehdessä ja lehden verkkosivuilla.

Traditionaaliset kirjoittamisen muodot voivat siirtyä – ja ovat siirtyneet – internetiin. Verkkoteknologiaa ja verkossa kirjoittamista on silti tarkasteltu usein uutena perinteitä vailla olevana ilmiönä, kirjoittaa Risto Niemi-Pynttari (2007, 13). Niemi-Pynttari (2007) tutkii kirjoittamista ja tekstejä verkossa suhteessa kirjallisuuden traditioon. Samoin tässä tutkielmassa tarkastellaan verkossa ilmestyvää kritiikkiä ilmiönä, jolla on selvät juurensa kritiikin perinteessä. Julkaisualustan ja kontekstin vaihtuminen kuitenkin muuttaa kirjoittamisen muotoja. Niemi-Pynttari luettelee useita ennen internetin olemassaoloa syntyneitä genrejä, jotka nyt on löydettävissä blogeista. Näitä ovat esimerkiksi pakina, päiväkirja, raportti, muistio, kolumni ja jatkokertomus, muutaman mainitakseni. (Niemi-Pynttari 2007, 95-97, 109.) Niemi-Pynttari (2007) puhuu genreistä lähinnä kaunokirjallisuuden ja puheen konteksteissa, mutta genren siirtyminen välineestä toiseen

pätee yhtä lailla muihinkin teksteihin, kuten asiateksteihin ja journalismiin. Seuraammehan vaikkapa uutisia sanomalehdistä, radiosta, televisiosta ja internetistä.

Niemi-Pynttärin (2007, 109) mukaan verkon teknologiset käyttöliittymät, kuten blogit ja sähköposti, samaistetaan usein verkkokirjoittamisen tekstilajeihin (ks. s. 14-15). Tämän suuntaisesti näyttävät ajattelevan myös Katja Jalkanen ja Hanna Pudas (2013,111), joiden mukaan kirjallisuuskritiikin ja kirjablogien vertailu ”pitää sisällään ajatuksen siitä, että näillä kahdella tekstilajille on jonkinlainen vertaileva suhde toisiinsa”. Blogin mieltäminen omaksi verkossa olevaksi tekstilajikseen on kuitenkin harhaanjohtava ajatus, sillä blogi on lopulta vain väline. Genre syntyy sosiaalisen käytännön myötä, eikä käyttöliittymä määrää tekstilajia. Blogi julkaisualustana ja kielenkäytön sosiaalisena ympäristönä vaikuttaa tietenkin tekstiin, mutta genreä ei voi palauttaa pelkästään käyttöliittymään. Käyttöliittymän voi katsoa edustavan rakennetyyppiä, johon ei suoraan liity mikään tietty tekstilaji. (Niemi-Pynttäre 2007; 95-96, 109.) Näin ”blogi” tai edes ”kirjablogi” ei vielä määrittele, mikä genre on kyseessä. Jalkasen ja Pudaksen (2013, 111) mukaan kirjablogissa ilmestyvä harrastajan kirjoittama arvio ja ”kritiikki” ovat eri tekstilajeja, vaikka niillä on paljon yhtäläisyyksiä. Jos kuitenkin kritiikki ymmärretään kirjaa esitteleväksi, tulkitseväksi ja ennen kaikkea arvottavaksi tekstiksi, kääntyy ajatus toisin päin: Kirjablogissa ja lehdissä ilmestyvät kirja-arviot ovat samaa tekstilajia, vaikka niissä on eroja.

Eri julkaisuväline ei vielä tee teksteistä eri tekstilajin edustajia. Niemi-Pynttärin (2007, 98) mukaan siirtymät mediavälineestä toiseen kuuluvat genren ominaisuuksiin. Samasta tarinasta voidaan hyvin tehdä kirja, elokuva ja näytelmä, jotka kaikki voivat kuulua samaan lajiin. Genre, laji, ei ole pelkästään kirjoittamista ohjaava tai tekstin kategorisoinnin mahdollistava tekijä, vaan se on olennaisesti lukijaa ohjaava asia. Kirjallisuustieteessä onkin siirrytty painottamaan genreä nimenomaan lukemiseen liittyvänä käsitteenä. Genre luo lukijassa odotuksia tekstiä kohtaan, se tarjoaa tulkinnallisen kehyksen. Lukija orientoituu tekstin antamien vihjeiden perusteella tulkitsemaan lukemaansa tietyn genren edustajana. Genren siirtyminen välineiden välillä ei ole ongelmallista, jos genre määritellään nimenomaan lukijan tai katsojan orientoitumista ohjaavaksi tekijäksi. Genrejen välineelliset jaottelut, kuten erottelu blogeihin ja keskustelupalstoihin, saavat myös merkityksensä käyttäjän odotusten muodostajina ja orientaation apuna. (Niemi-Pynttäre 2007; 95, 98.) Kirjallisuuskritiikkiä luultavasti luetaan erilaisin odotuksin riippuen siitä, onko teksti yksityisen henkilön blogissa vai sanomalehdessä.

Tekstilaji ei kuitenkaan ole vain lukijan ohjaaja, se vaikuttaa myös kirjoittajaan. Tekstilaji vaikuttaa sekä lukemiseen että kirjoittamiseen, lukijaan ja kirjoittajaan. Myös kirjoittajan kohdalla genrestä voidaan puhua tulkinnallisena viitekehyksenä. Kirjoittajalla on olemassa genrepotentiaalia, mahdollisuuksia valita siitä mitä voidaan kirjoittaa, ja hän orientoituu sen mukaan. Asiakirjoittamisessa tekstilaji määrää hyvin pitkälti tekstin muodon. Tosin kaikenlaisia poikkeuksiakin on, esimerkiksi eräs poliisi kirjoittaa mediatiedotteita runomuotoon. Vapaamuotoisessa kirjoittamisessa kirjoittaja voi rikkoa konventioita huoletta, leikkiä lukijan odotuksilla ja siis genrellä. (Niemi-Pynttari 2007, 98-101.)

Tutkimusaineistoni perusteella kirjabloggaajat ovat omaksuneet lehdistä tuttuja kritiikin kirjoittamisen tapoja. Bloggaajien teksteistä ovat löydettävissä kritiikille ominaiset kuvailun, tulkinnan ja arvottamisen elementit. Sisältöjen lisäksi blogitekstit useimmiten myös ulkoisesti mukailevat lehtikritiikkejä. Ensimmäisenä ilmoitetaan tavallisesti kritiikin kohteena olevan kirjan tiedot eli ainakin sen nimi ja kirjoittajan nimi, usein myös kustantaja ja sivumäärä. Hyvin usein mukana on kuva arvioitavan kirjan kannesta.

Blogeissa kirjoittamisen tyylit kuitenkin ovat aineistoni perusteella erilaisia kuin lehtien kirja-arvioissa. Aineistossani erityisen jännittävä esimerkki on Onko kaunosieluista kyborgeiksi? -blogin arvio Blombergin *Puhekuplista*. Kirjoittaja käyttää preesensia ja ”kirjoittaa hetkessä”, tekee ikään kuin samanaikaisesti lukijansa kanssa yhteistä matkaa *Puhekuplia*-kokoelmaan:

En ole vielä lukenut – tai edes nähnyt – vielä yhtään Kristian Blombergin esikoiskokoelman ”Puhekuplia” (2009) runoa, mutta olen kuullut viitattavan teokseen pari kertaa sekä lukeissut muutaman kritiikin. [...] Jukka Petäjä reagoi kritiikissään ’Kielisuudelmaan’, joten kaivan sen ensimmäiseksi esiin tuossa pöydällä lojuvasta kirjasta, jos löydän. (Kaunislehto 2013.)

Bloggaaja Asko Kaunislehto ikään kuin pohtii runokokoelmaa samanaikaisesti kuin kirjoittaa, sen sijaan että teksti olisi niin sanotusti valmis tiivistys sitä edeltäneen pohdinnan tuloksista. Samalla Kaunislehto vetää lukijan mukaan samanaikaisuuden illuusion. Kaunislehdon lukemis- ja ajattelumistapahtuma, arvostelun kirjoittamisakti ja myös sen lukeminen nivoutuvat yhteen kaikki samanaikaisiksi tapahtumiksi poikkeuksellisen kielenkäytön takia:

'Kielisuudelma' on vallannut yhden aukeaman. Ekan sivun oikeassa yläkulmassa laatikoituna teksti:

pienellä aivotyöllä

siitetään ajatuksia

tags: sex in me (Kaunislehto 2013.)

Myöhemminkin tekstissä kirjoittaja tuo lukijan samaan ajanhetkeen oman lukemis-, tulkinta- ja kirjoittamistapahtumansa kanssa: ”Tässä vaiheessa vielä katsotaan ja tuijotellaan. Kielisuudelma on vielä toiveajattelua.” (Kaunislehto 2013.)

Tällaiseen tyylikikkailuun ei lehteen kirjoittavalla kriitikolla luultavasti olisi palstatilankaan puitteissa mahdollisuuksia. Lehtikritiikissä ei voisi myöskään tehdä kuten Henriikka Heban lukublokissa eli listata ranskalaisilla viivoilla paria ajatusta runokokoelmasta tehden matkan varrella muutamia yhdyssanavirheitä: ”- Mielestäni koko teos oli hirmu sekava. Siinä oli paljon erilaisia runoja ja osassa niistä kirjoitus tapa oli kaikkea muuta kuin normaali.” (Henriikka 2012.)

Sekä Heban lukublokin että Onko kaunosieluista kyborgeiksi? -blogin teksteistä löytyy kuvailun, tulkinnan ja arvottamisen aspekteja, mutta hyvin erilaisina kuin lehtikritiikeistä. Blogissa kirja-arvio on mahdollista pukea vaikka minkälaiseen asuun äärimmäisen lyhyestä ja epäanalyttisestä listauksesta aina lukijaa puhuttelevaan polveilevaan kertomusmuotoon. Suurin osa tutkimusaineiston kirjablogien kritiikeistä oli lähempänä tyypillistä päivälehtikritiikkiä, mutta nämä kaksi esimerkkiä valottavat hyvin blogimaailman sisältöjen kirjavuutta.

Steinerin (2008) mukaan internetissä ilmestyvällä yksityisellä kritiikillä on piirteitä, jotka erottavat sen ammattilaisten kirjoittamasta päivälehtikritiikistä. Yksityinen kritiikki ilmaisee usein tunteita – sekä negatiivisia että positiivisia – voimakkaammin kuin lehtikritiikki. Internet mahdollistaa, kirjoittajan niin halutessa, anonyymisti kirjoittamisen, mikä ehkä vapauttaa kirjoittamaan tunteista henkilökohtaisesti ja ilmaisemaan avoimesti kirjallista makua. Yksityinen kritiikki on tyypillisesti myös itsensä ilmaisua ja siihen liittyy henkilökohtaisuus. Kirjoittaja voi esimerkiksi kirja-arvion yhteydessä kertoa itsestään ja henkilökohtaisista mielipiteistään. Tässä mielessä yksityinen kritiikki voi muistuttaa päiväkirjan kirjoittamista. Steinerin mukaan yksityinen kritiikki ei käsittele vain kirjallisuutta ja käsillä olevaa teosta, vaan kirjoittajan kulttuurisia lähtökohtia ja asemaa verrattuna lukijoihin ja muihin kirjoittajiin. (Steiner 2008.)

Olen ilmaissut pitäväni kirjablogien kirjoituksia (vaikka en kaikkia niistä) kirjallisuuskritiikkinä. Kuitenkin Jalkasen ja Pudaksen (2013, 110) kyselyyn osallistuneet bloggaajat ”kielsivät olevansa kriitikoita ja kirjoittavansa sellaista kritiikkiä, millaiseksi se perinteisesti mielletään”. Samaa mieltä ovat myös Jalkanen ja Pudas, bloggaajia itsekin. Kyselyyn vastanneista kirjabloggaajista muutama kertoi kirjoittavansa kritiikkejä myös lehtiin. Kirjabloggaaminen on kuitenkin harrastus, mikä on yksi tärkeä lehtikritiikin ja blogikritiikin erottava tekijä. Osa kyselyyn osallistuneista bloggaajista piti tätä lehtikritiikin ja bloggaajan välistä eroa tärkeänä syynä sille, ettei mieltänyt itseään kritiikin kirjoittajaksi. Bloggaamisen koettiin eroavan kritiikistä myös siinä, että se on usein kokemusperäisempää, vapaampaa ja subjektiivisempaa kirjoittamista. Jalkanen ja Pudas korostavat bloggaajien olevan sekalaista joukkoa, jolloin heiltä ei voi odottaa lähtökohtaisesti samoja asioita kuin lehtikritikoilta. (Jalkanen & Pudas 2013, 108-109, 111.)

Tämä bloggaajajoukon näkemys itsestään on ensisilmäyksellä ristiriidassa tämän tutkielman näkökulman kanssa. Ristiriita kuitenkin häviää, kun asiaa katsoo tarkemmin. Kuten olen todennut, kaikki kirjablogien kirjoitukset eli postaukset eivät suinkaan kuulu kritiikin lajiin. Aineistoa etsiessäni vastaan on tullut kirjoituksia, joiden tekstilajia on vaikea määritellä. Näitä löytyy lähinnä Timo Hännikäisen kirjaa koskevista teksteistä. Jotkut bloggaajat näyttävät halunneen ruotia kirjan kohauttavia mielipiteitä ja kommentoida niitä sen sijaan, että olisivat arvioineet itse kirjaa teoksena. Tällaiset tekstit tuntuvat häilyvän kritiikin lajin rajamailla. Kirjabloggaaja saattaa kirjoittaa paljon muutakin kuin arvioita, hän voi esimerkiksi kommentoida jotakin ajankohtaista kirjamaailman aihetta, kertoa päivästänsä tai postata blogiin kuvia lemmikeistään.

Kenties kirjablogien sisältöjen vaihtelevuus on yksi syy siihen, että bloggaajat eivät koe itseään kriitikoiksi. Itse kuitenkin lähestyn blogeja yksittäisten blogitekstien kautta, en kokonaisuuksina. Jos tarkastelin yhtä blogia pidemmällä ajanjaksolla, saattaisin havaita sisällön koostuvan pääasiassa muista kirjoituksista kuin kirja-arvioista. Tällaisessa tapauksessa bloggaamistoimintaa ei voisi kokonaisuudessaan määritellä kritiikiksi. Tutkielmassani kuitenkin keskityn yksittäisiin teksteihin, jotka perustellusti voi määritellä kritiikeiksi, olivat niiden kirjoittajat mitä mieltä tahansa.

Toinen syy bloggaajien kieltäytymiseen kriitikon roolista saattaisi olla se, että he käsittävät kritiikin kirjoittamisen vain kirjallisuuden ammattilaisille kuuluvaksi työksi. Toisin sanoen, bloggaajat erottavat itsensä kriitikoista, koska lukeminen ja luetusta kirjoittaminen on heille harrastus eikä ammatti, johon sisältyy tiettyjä velvollisuuksia esimerkiksi lukijoita kohtaan. Kuitenkin on

perusteltua väittää, että kritiikin käsitteen alle kuuluvat yhtä hyvin ammattilaisten kuin harrastajienkin kirjoittamat arviot, eroistaan huolimatta.

Kolmas syy siihen, etteivät bloggajat määrittele kirjoituksiaan kritiikeiksi, voi juontaa juurensa itse kritiikin käsitteen merkitykseen. Näin kirjoittaa yksi Jalkasen ja Pudaksen kyselyyn vastanneista bloggaajista:

Itse en katso kirjoittavani kritiikkiä, vaan lähinnä kertovani lukukokemuksesta. En ole velvollinen enkä aina edes kykenevä antamaan kirjailijoille rakentavaa kritiikkiä, enkä varsinkaan halua loukata tai muuten lytätä ketään kirjoittajaa. Kun lisäksi tarkoituksena on kerätä listaa muistamisen arvoisista kirjoista, olen ratkaissut kriittisyysongelman jättämällä kylmästi kesken ne kirjat, joista en pidä. (Jalkanen & Pudas 2013, 109.)

Edeltävässä katkelmassa näkyy selvästi se, että bloggaaja käsittää kritiikin vain negatiiviseksi arvioinniksi. Hän ei omasta mielestään kirjoita kritiikkiä, koska ymmärtää kritiikin tarkoittavan moittivaa arvostelua. Todellisuudessa kiittävät arviot ovat kritiikkiä yhtä lailla, joten uskoisin tämänkin vastaajan blogista löytyvän kritiikiksi luokiteltavia tekstejä. Lisäksi kirjoittaja näyttäisi vastauksensa perusteella ymmärtävän kritiikin taiteilijalle suunnatuksi palautteeksi, eikä koe olevansa pätevä esittämään tekijälle epäkohtia tämän teoksessa. Vaikka kritiikki tosiaan on tärkeää myös kirjailijoille, on se kuitenkin ensisijaisesti yleisölle suunnattu arvostelma.

Katkelmassa nousee esille myös se, että bloggaaja kirjoittaa ainoastaan niistä kirjoista, joista on pitänyt. Kenties bloggaaja kokee, että valikoivuus tekee hänen kirjoituksistaan ei-kritiikkiä. Kirjabloggaajat ja sanomalehtikriitikot toimivat eri tavoin: Kärjistäen bloggaaja kirjoittaa siitä mistä haluaa, lehtikriitikko siitä mistä täytyy. Lehteen kirjoittava kriitikko ei voi yleensä jättää kirjaa kesken, vaikkei pitäisi siitä. Hänen on pystyttävä tuottamaan perusteleva ja reilu arvostelu kirjasta kuin kirjasta. Tämä seikka on kuitenkin vain yksi lehtikritiikin ja blogikritiikin ero, ei ero kritiikin ja ei-kritiikin välillä. Se, mistä teoksista kirjoitetaan ja millä peruste in teokset valikoidaan, ei määrittele sitä, onko tulos kirjallisuuskritiikkiä vai ei.

Jotkut lehtikriitikot ovat leimanneet kirjablogit ”mutuhutuksi”, joka koettaa tunkeutua mukaan vain ammattilaisille varattuun ja joukkoviestimissä käytävään kulttuurikeskusteluun. Bloggaajat ovat halunneet puolustautua toteamalla, etteivät he yritäkään tuottaa kirjallisuuskritiikkiä, ja että blogeilla on oma erillinen paikkansa kirjallisuuden kentällä. Utopioissa taas kirjablogien on povattu suistavan ammattikriitikot palleiltaan tuomalla kansan mielipiteet kuuluviin. Jo koko keskustelu osoittaa, että kirjablogien asemaa kirjallisuuskritiikin kentällä on syytä selvittää. Tekstin ulkoisia ja

sisällöllisiä seikkoja tarkastellen sekä kritiikin määritelmään nojaten blogien kirjoja arvioivia tekstejä voi lukea kirjallisuuskritiikkinä. Kirjablogien tekstien nimeämisen kirjallisuuskritiikiksi voi nähdä pelkästään määrittelykysymyksenä. On kuitenkin syytä tiedostaa, että kirjablogien ympärillä käydyn keskustelun kontekstissa blogitekstien määrittely lehtitekstien kanssa vertailukelpoiseksi kritiikiksi sisältää väistämättä myös arvottavan ulottuvuuden.

Kirjablogin kirjoittajan lähtökohdat ja valmiudet arvioida käsillään olevaa teosta voivat olla hyvin erilaiset kuin päivälehdessä kriitikolla, jolla on kulttuurialan koulutus ja ehkä vuosikymmenien kokemus. Kuitenkin molempien tarkoitus on pohjimmiltaan sama: antaa lukijalle kuva ja arvostelma teoksesta.

4. KIRJALLISUUSKRITIIKKI ON KESKUSTELUA

Blogeille ja internetille yleensä on ominaista vuorovaikutteisuus. Bloggaamisen kulttuuriin kuuluu paitsi kirjoittaa itse postauksia myös lukea ja kommentoida toisten kirjoituksia. Blogien muodostaman yhteisön olemuksesta ja olemassaolosta on keskusteltu, mutta bloggaajat itse näyttävät pitävän tärkeänä yhteisöllisyyttä. (esim. Kilpi 2006; 5, 17 ; Jalkanen & Pudas 2013, 33.) Kirjablogien kohdalla yhteisön (ainakin löyhän sellaisen) olemassaolosta kertovat kirjabloggaajien omat tempaukset. Esimerkiksi bloggaajat jakavat Blogistanian Finladia -palkinnon ja ottavat osaa yhteisiin lukuhaasteisiin.

Blogien vuorovaikutteisen luonteen huomioon ottaen on helppo arvella, että blogien kirja-arviotkin saattaisivat muodostaa yhteisen keskusteluareenan. Sen sijaan lehtiartikkelien keskusteluudesta on vaikeaa tehdä etukäteen päätelmiä. Tässä luvussa vastaan ensimmäiseen ja toiseen tutkimuskysymykseen eli siihen, muodostavatko kirjallisuuskritiikit keskustelua ja jos muodostavat, millä tavoin.

4.1. *Puhekuplien* arviot – suunvoroja samassa sarjakuvassa

Kristian Blombergin *Puhekuplia*-teosta käsitteleviä tekstejä oli aineistossani 14 kappaletta. Näistä kaksi oli sanomalehdessä (Helsingin Sanomat ja Keskisuomalainen), neljä kulttuurilehdessä (Tuli & Savu, Kiiltomato, Särö, Nuori Voima) ja seitsemän blogissa (Heban lukuploki, Onko kaunosieluista kyborgeiksi?, Jäljen ääni, Vapaasti tilkitty, Käymälä, Antin lukublogi, Norpsu the bloggaaja ja Luutii).

Voi sanoa, että nämä *Puhekuplien* arvostelut muodostavat yhdessä yhden keskustelun tai ainakin ovat osia tästä yhdestä keskustelusta. Tämän keskustelun aloitti Helsingin Sanomien kriitikko Jukka Petäjä, joka arvioi kielteiseen sävyyn viisi runokokoelmaa yhdessä arviossa 19. lokakuuta 2009 (Petäjä 2009). Muut aineistoni tekstit seuraavat ajallisesti tätä ensimmäistä arviota ja lähes kaikki niistä viittaavat suorasti tai epäsuorasti Petäjän tekstiin tai sen herättämään keskusteluun. Arvioista kolme ei liity yhtä yksiselitteisesti osaksi keskustelua. Käsittelen näitä tämän alaluvun loppupuolella.

Jukka Petäjän (2009) kirja-arviossa ei ole nähtävissä viittauksia esimerkiksi muihin arvioihin. Voi olla että Helsingin Sanomat arvosteli aivan ensimmäisenä Blombergin kirjan. Ei voida tietää, onko Petäjä ehkä halunnut kärjekkäällä tyylillään (esim. ”Edes huonon maun ylistys ei nosta näitä säkeitä suosta.”) juuri herättää keskustelun vai eikö hän ole aavistanut, että ”uuden runouden äänenmurros” herättää joissakin lukijoissa myös positiivisia tunteita. (Petäjä 2009.) Helsingin Sanomien murskakritiikki on joka tapauksessa osa keskustelua, keskustelun aloittaja tarkkaan ottaen, oli se sitä tietoisesti tai tiedostamatta. Tätä yksittäistä kritiikkiä tarkastelemalla sitä ei kuitenkaan voida osoittaa, sillä esimerkiksi viittauksia kyseessä olevaan Blombergin runokokoelmaa koskevan keskustelun kontekstiin ei ole. Petäjän kritiikin osallisuus keskusteluun määrittyy sitä seuraavien tekstien kautta.

Vapaasti tilkitty -blogissa (Joutsijärvi 2009) ja Luutii-blogissa (Pääjärvi 2009 a) ei arvostella Blombergin kirjaa, vaan kritisoidaan Helsingin Sanomien arvostelua: ”Jukka Petäjän räkäisy tämän päivän Helsingin sanomissa yrittää osua viittä kirjaa yhtä aikaa, mutta vastatuuli on sikäli kova, että Petäjän jo omille touhuilleen kääntynyt selkä saa ikuisen tahrn” (Joutsijärvi 2009).

Vapaasti tilkitty -blogin teksti on suorastaan ratketa liitoksistaan, niin täynnä se on viittausta. Teksti viittaa ensinnäkin useasti suoraan Helsingin Sanomien arvioon (”Jukka Petäjän räkäisy”, ”Petäjä ei jaksanut paneutua”, ”Petäjän kritiikin ongelma on”, ”Petäjä ryntää” jne.). Teksti myös käyttää HS:n arvioin ilmaisuja, lainaa sen tyyliä ja kääntää sen teräväksi piikiksi. HS:n arvion päätös ”Jos sylkee vastatuuleen, ei kannata jäädä niille sijoilleen vartoilemaan (Petäjä 2009)” on poimittu suoraan ja käännetty kirjoittajaa vastaan nimittämällä HS:n kritiikkiä ”räkäisyksi” joka osuu kirjoittajan omaan selkään. ”Ikuinen tahra” viitanee maineen menetykseen tai tahrantumiseen, ”omille touhuilleen kääntynyt selkä” taas ehkä siihen, ettei kriitikko ota vastuuta työstään. Omille tekemisilleen kääntynyt selkä voi olla viittaus myös itsensä pettämiseen, mitä avataan seuraavassa kappaleessa. Kirjoituksessa myös viitataan HS:n nettisivuilla käytyyn keskusteluun aiheesta: ”suosittelen osallistumaan siihen vilkkaasti (Joutsijärvi 2009)”. Vapaasti tilkitty lainaa vielä Luutii-blogin Maaria Pääjärveä (nykyinen Ylikangas), joka on vielä aiemmin kiiruhtanut kommentoimaan HS:n arviota:

Keskeinen on Maarian huomio, että Petäjä pyörittää motokseen ottamansa periaatteen lukea kirjoja niiden itsensä ehdoilla. Lainaan Maarian analyysiä: 'Miltei jokaisessa lauseessaan Jukka Petäjä näyttää pettävän kriitikoesittelyssään lainaamansa Barthesin mietelmän eläytyvästä kritiikistä [...]' (Joutsijärvi 2009.)

Samaan tapaan kirjallisuusammattilaisten pitämässä Luutii-blogissa viitataan HS:n kritiikkiin sekä suoraan Petäjän nimellä että lainaten ja muunnellen Petäjän kielikuvia tai ilmauksia. Esimerkiksi ”Jos isotkin pojat puhuvat runkkaamisesta niin puhun minäkin” (Pääjärvi 2009 a) viittaa HS:n arvion kohtaan ”kokoelman sisäänpäin kääntynyt mieli tai oikeammin mielen puute purkautuu masturbaattiseen monologiin” (Petäjä 2009). Tässä ”masturbaattinen monologi” on käännetty karkeaksi ”runkkaamiseksi” ja samalla Petäjän ajatus murrosiästä kärsivästä ”uudesta runoudesta” on otettu käsittelyyn toisesta näkökulmasta. Luutii viittailee myös laajasti esimerkiksi muihin vastaavan kaltaisiin tapauksiin joissa kriitikko on antanut täystyrmäyksen teokselle. Viittauksissa on käytetty myös linkitystä, jolloin lukija voi siirtyä suoraan linkkiä klikkaamalla tutustumaan viittauksen kohteina oleviin teksteihin. Lisäksi Luutii viittaa myös HS:n sivuilla käytyyn keskusteluun petäjän kritiikistä (siihen viittaava linkki oli kuitenkin vanhentunut ajankohtana, jolloin luin tekstiä).

Luutii- ja Vapaasti tilkitty- blogien kommentit HS:n kritiikkiin ilmestyivät kumpikin samana päivänä kuin kyseinen lehti. Nopeus verrattuna johonkin painettuun julkaisukanavaan tuntuu itsestäänselvyydeltä, mutta se kertoo osaltaan internetin ja blogien potentiaalista tuottaa keskustelua aivan eri mittakaavassa kuin painettu media. Samoin netissä operoivien yksityisten ihmisten mahdollisuudet keskusteluun ovat toisenlaiset kuin mediayhtiöiden edustajien. Esimerkiksi jonkin toisen lehden kolumnisti voisi kirjoittaa lehden nettisivuille ja seuraavan päivän lehteen Petäjän kritiikkiä arvostelevan kolumnin, mutta hänen pitäisi ottaa huomioon, kiinnostaako aihe suurempaa yleisöä kuin rajattua joukkoa vannoutuneita runouden ystäviä.

Helsingin Sanomien lisäksi ainoa potentiaalisesti kaikenlaiselle yleisölle tarkoitettu lehti (Tuli & Savu, Kiiltomato, Särö ja Nuori Voima ovat kirjallisuusjulkaisuja), joka arvioi Blomgergin teoksen, oli Keskisuomalainen. Olettaen siis, että aineistostani ei jäänyt puuttumaan jonkin toisen lehden arvioita, mikä on kyllä mahdollista. Keskisuomalainen lienee tarttunut Blombergin työhön, koska Blomberg on niin sanotusti maakunnan omia poikia. Keskisuomalaisen arvio ei aivan suoraan viittaa Helsingin Sanomien kritiikkiin, mutta mielestäni epäsuorasti kyllä:

On jokseenkin halventavaa nimitellä runoutta surrealistiseksi tai avantgardeksi kokeiluksi. Mutta ilmeisesti nämä taidehistorian murhasuunnitelmat ovat osa ihmiskunnan sivistyksellistä tragediaa ja kritiikin vallankäytön suodattamisprosessia. (Waarala 2009 a.)

Tulkitsen edellisen viittaavan HS:n kritiikkiin, vaikka Petäjä (2009) ei puhukaan ”surrealistisesta” tai ”avantgardesta”. Petäjä (2009) käyttää kuitenkin muun muassa ilmaisuja ”sijoittamaan

abstrahoidun tajunnan jotenkin vinosti ja vastaan haraten”, ”kokeellista ilmaisu”, ”seka-aineinen materiaali risteilee myös typografisesti jäsennehtynä sisältönä”, ”kokeilija”, ”sisäänpäin kääntynyt mieli”, ”kirjoittaa runoutta uusiksi” ja ”rikkovat perinteisen lukuhorisontin”. Voi päätellä Keski-suomalaisen kriitikon tulkinneen tällaiſten ilmaisujen kautta Petäjän pitävän käsittelemäänsä uutta runoutta avantgardistisena ja surrelaistisena. Avangardellahan viitataan henkilöön tai teokseen, joka on vastakulttuurinen, rikkoo ajan vakiintuneita suuntauksia, hylkää sovinnaisuuden ja tuo esiin uusia ajattelutapoja (Hosiailuoma 2003, 85). Surrealismi taas on taidesuuntaus, joka kuvaa tiedostamatonta sielunelämää ja saa innoituksensa alitajunnan ja unien maailmasta ja johon on kirjallisuuden puolella liittynyt esimerkiksi satunnaisesti valittujen tekstinpätkien yhdistely mielivaltaisesti tai vapaa assosiaatio ja epäloogisuus (Hosiailuoma 2003, 886-888).

Kärkevämmin *Puhekuplia* puolustamaan – tai oikeastaan HS:n kritiikkiä vastustamaan – käy runouden lehti Tuli & Savu, joka tosin kirjoittaa *Puhekuplista* vasta kirjan ilmestymistä seuraavan vuoden puolella.

Jo suomalaisen kirjallisuuskritiikin ikivihreäksi muodostuneessa ylen älyllisessä nipputeilauksessaan [HS 19.10.2009] Jukka Petäjä ärsyyntyi Kristian Blombergin Puhekuplia teoksesta niin, että mustaa sappea riitti vielä neljän erilaisen esikoiskokoelman tarpeisiin. Tämän parempaa suositusta Blombergin teokselle on vaikea kuvitella, mutta valitettavasti se ei aivan vastaa kohtuuttomiksi nousseisiin odotuksiin. (Rantama 2010.)

Tässä kritiikissä viitataan paitsi suoraan ja hyvin täsmällisesti päivämäärällä ja nimellä HS:n kritiikkiin, myös tuosta arvostelusta syntyneeseen mielipiteenvaihtoon yleisemmin. Se, että HS:n kritiikki on muodostunut ”ikivihreäksi”, kertoo, että kirjoituksesta on kulunut jo jonkin aikaa ja se on herättänyt huomiota ja saanut jonkinlaisen maineen malliesimerkkinä epäoikeudenmukaiseksi koetusta kritiikistä. Koska arvostelu alkaa edellä olevalla katkelmalla, viittaamalla HS:iin, voi kysyä, onko kenties koko arvostelun kirjoittamisen motiivi vastata HS:n kritiikkiin. Olisiko Tuli & Savu arvioinut Blombergin kokoelman ilman HS:n kirjoitusta ja siitä nousutta hälinää? Jos näin olisi, se merkitsisi kirjallisuuskritiikin keskustelevan luonteen liittyvän tässä tapauksessa jo kritiikin kirjoittajaan ja tämän intentioihin eikä pelkästään lukijan tekemään tekstin kontekstiin asettamiseen. Joka tapauksessa Tuli & savu -kritiikki asettuu viittaustensa kautta vahvasti ja alleviivaavasti osaksi HS:n kirjoituksesta alkanutta keskustelua, joka käsittelee paitsi Blombergin teosta ja sen arvoa, myös kritiikkiä itseään sekä runoutta ja sen tilannetta Suomessa. Kirjoittajan näkemyksen, jonka mukaan Petäjän haukut ovat suositus Blombergin teokselle, voi ajatella kertovat epäluottamuksesta joko kyseisen kriitikon makua kohtaan tai yleisesti Helsingin Sanomien kirjallisuusarvioita kohtaan tai jopa sanomalehdistön ja valtamedian tuottamaa kirjallisuuskritiikkiä kohtaan.

Nuori Voima -lehdessä kritiikki ottaa niin ikään *Puhekupliin* vahvasti vastakkaisen kannan kuin Helsingin Sanomat. Lehden tai kriitikon nimeä ei mainita suoraan, mutta tulkinnan varaa ei silti jää: ”Päinvastoin kuin eräässä valtamediassa taannoin väitettiin, Blombergin kirja on nähdäkseni harvinaisen vahvasti lukijaa kohti suuntautuva teos” (Viljanen 2010).

Enemmän etäisyyttä ottaen keskusteluun liittyy puolestaan esimerkiksi Jäljen ääni -blogi. Blogissa pohditaan erittäin yksityiskohtaisesti ja pitkästi (tulostettuna lähes kuuden liuskan verran) Blombergin runoja. Vasta arvion loppupäässä viitataan teoksen vastaanottoon:

Viime vuoden loppupuolella Helsingin Sanomien kriitikko Jukka Petäjä sohausi suomalaisen runouden uuden polven lyyrikkopesää kärkevällä kirjoituksellaan. [Ja jos haluaa tutustua Petäjän kirjoituksen synnyttämään keskusteluun netissä, linkkejä löytyy PoEsian sivuilta.] (Lehto 2010.)

”Uuden polven lyyrikot” nähdään kuin ärhäköinä ampaisina, joiden keskinäistä pesää ulkopuolinen Petäjä häiritsi. Tässä viittaukset vaikuttavat olevan osoitus ennemminkin kirjoittajan perehtyneisyydestä käsillä olevaan aiheeseen kuin halusta osallistua väittelyyn. Arvion alussa kirjoittaja kuvaakin motivaatiotaan seuraavasti:

Jokakeväisessä runonhimossani olen taas herkistellyt tuoreiden ja vähän vanhempienkin kokoelmien äärellä. [...] Kristian Blombergin Puhekuplia (PoEsia), yllytti monta ajatusta liikkeelle talvikuukausien jähmeyttämässä aivokopassani [...]. (Lehto 2010.)

Tulkitsisin, että Jäljen ääni -blogin tekijä on ensisijaisesti halunnut arvioida häntä koskettaneen runokokoelman ja siinä yhteydessä nähnyt tarpeelliseksi viitata kirjan ympärillä pyörineeseen hälinään, jotta lukija saa paremman kuvan teoksesta. Hän osallistuu keskusteluun, mutta pienemmällä intensiteetillä kuin vaikkapa Tuli & Savu.

Samaan tapaan arviota taustoittavana ja kulttuurikeskustelun kontekstiin asettavana elementtinä viittauksia käytetään myös Onko kaunosieluista kyborgeiksi?, Heban lukubloki ja Antin lukublogi -blogeissa. Heban lukuplokissa viitataan HS:n lisäksi myös Keskisuomalaisen arvioon ja Antin lukublogissa HS:n ja Tuli & Savun kritiikkeihin. Antin lukublogissa päädytään samalle kannalle HS:n kanssa:

”Puhekuplia teos voi jonkin kirjallisuuden tutkijan mielestä olla oiva runoteos, mutta ns. tavallisen lukijan näkökulmasta se oli sekava, mielipuolinen ja hämmentävä lukukokemus. [...] Helsingin Sanomien Jukka Petäjän arvosteluun teoksesta on helppo yhtyä.” (Nykänen 2014.)

Kirjallisuus- ja kulttuurilehti Särön kirjoitus Puhekuplista (Pääjärvi 2009 b) on ainutlaatuinen koko tutkimusaineistossani. Painetussa lehdessä on nimittäin viittaus blogikritiikkiin, Jäljen ääni -blogiin (Lehto2010). Viittaaminen tapahtuu myös blogimaisesti: Jäljen äänen nettiosoite on kirjattu sivun oikeaan alareunaan kirja-arvion alle omana erillisenä elementtinään. Itse tekstissä, joka analysoi Avignonin naiset -nimistä runoa Blombergin kirjasta, ei mainita runokokoelman ja HS:n kritiikin synnyttämästä kohinasta mitään. Kritiikki kylläkin toteaa kantansa keskusteluun Blombergin kirjan sijoittamisesta runouskartalle: ”Syntyy klassista, rehevää avantgardea” (Pääjärvi 2009 b). Tässä tapauksessa, kun kirjoittaja Maaria Pääjärvi on sama kuin Luutii-blogissa, voidaan olla varmoja, että hän on ollut perillä *Puhekuplien* ympärillä käydystä keskustelusta.

Kolme Blombergin *Puhekuplia* käsittelevää arviota eivät liity muiden tavoin selkeästi osaksi HS:n aloittamaa keskustelua. Norpsu the Bloggaaja (Norpsu 2012) on kyllä lukenut muita arvioita kirjasta: ”[...] Yö, jota on monissa arvosteluissa pidetty teoksen kauneimpana ja onnistuneimpana runona”. Kirjoittaja ei kuitenkaan suoraan viittaa keskusteluun, vaikka toteaakin Puhekuplista myös seuraavaa: ”varmasti jakaa mielipiteitä suuntaan ja toiseen” (Norpsu 2012). Käymälä-blogin (Laakso 2010) kirjoitus taas on yhden kappaleen mittainen lyhyt kuvaus kirjasta ilman minkäänlaisia havaittavia viittauksia muihin arvioihin.

Kiiltomato-verkkolehden arvostelu (Mäkijärvi 2009) *Puhekuplista* ei esitä suoraan vastalauseita tai edes mielipidettä meneillään olevaan kiistelyyn siitä, kuinka Blombergin kirjaa tulisi lukea. Arvostelu on – jos tarkastelee sitä yksinään – itsenäinen ilman helposti havaittavia viittauksia itsensä ulkopuolisiin teksteihin. Arvio on ilmestynyt noin kuukausi HS:n kohukritiikin jälkeen ja kun kyse on kirjallisuusjulkaisusta, tämä voi tuntua yllättävältä. Kuitenkin kokonaisuutta tulkiten arvion voi nähdä harkittuna puheenvuorona. Esa Mäkijärvi asettaa *Puhekuplia*-teoksen arviossaan ”kokeellisen nykylyriikan” kontekstiin muun muassa esittelemällä muita saman tyyliuunnan edustajia ja teoksia, joilta Blomberg näyttää ottaneen vaikutteita.

Monissa PoEsiän julkaisuissa keskitytään pienelle yleisölle suunnattuun, äärimmäisen visualisoituun ja mitään kaihtamattomaan runouteen. Blombergin teos asettuu tältäkin osin muottiin. (Mäkijärvi 2009.)

Kautta arvion Mäkijärvi asettaa teosta kehyksiin, joissa se voi tulla ymmärretyksi. Tämän voi tulkita vasta-argumentoinniksi HS:n Petäjälle (2009), joka ymmärtääkseni näkee mahdottomaksi antaa Puhekuplille mitään taustaa, jota vasten kirjaa voisi peilata:

Ongelmallista on, että runojen minä käy useissa näissä esikoiskokoelmissa lähes yksinomaan luuppiutuvaa monologia itsensä kanssa. Tällöin merkityksellinen kommunikaatio olisi ylipäättään mahdollista vain siinä tapauksessa, että olisi olemassa joku samanlainen kuin puhuja, joka kuitenkin olisi riittävän erilainen kuin puhuja. (Petäjä 2009.)

Kun Petäjän mukaan kyseessä on ”monologi”, antaa Mäkijärvi (2009) ymmärtää, että *Puhekuplia* käy myös dialogia. Sen minkä Petäjä kuittaa huonoksi mauksi, katsoo Mäkijärvi huumoriksi: ”Blomberg lähestyy runoutta turhia kursailematta ja omalla erikoisella huumorintajullaan”.

Arvioiden välillä mahdollisesti olemassa olevaan suhteeseen viittaa myös Mäkijärven arvion lopetuskappaleen toteamus, että ”Blomberg ei tule tällä teoksella voittamaan palkintoja” (Mäkijärvi 2009). Sen voi nähdä viittaavan HS:n arvion perässä olleeseen erilliseen pieneen huomautukseen lukijalle: ”Helsingin Sanomien kirjallisuuspalkinto vuoden parhaalle esikoisteokselle jaetaan 18. marraskuuta” (Petäjä 2009).

Kaikkiaan Kristian Blombergin *Puhekuplia* käsittelevistä 14:sta kirjoituksesta yhdeksän viittasi Helsingin Sanomien kielteiseen arvioon teoksesta. Kahdeksassa viittaukset olivat suoria, Keski-suomalaisessa viittaus oli epäsuora mutta kuitenkin melko varmasti tulkittavissa kannanotoksi nimenomaan HS:n kritiikkiin. Osa näistä kahdeksasta viittasi myös laajemmin HS:n arvion aloittaneeseen keskusteluun tai väittelyyn, esimerkiksi lehden nettisivuilla syntyneeseen keskusteluun. Kirjallisuuslehti Särössä mainittiin Jäljen ääni -blogi. Yhdessä blogissa siteerattiin HS:n lisäksi Keski-suomalaista ja yhdessä runouslehti Tuli & Savua. Yhdessä blogissa viitattiin erittelemättä ”moniin arvosteluihin” ja yhdessä ei ollut mitään viittauksia muihin arvosteluihin tai keskusteluun kirjasta. Kiiltomato-verkkolehti ei myöskään viitannut yksiselitteisesti muihin arvioihin tai keskusteluihin, mutta arvostelun voi tulkita osaksi Helsingin Sanomien arviosta lähtenyt yhtä ja suhteellisen yhtenäistä keskustelua, joka käsitteli paitsi Blombergin teosta myös ”uutta runoutta” ja sen asemaa.

4.2 *Jään* kritiikki säröilee moneen suuntaan

Tutkimusaineistostani 23 tekstiä käsitteli Ulla-Lena Lundbergin *Jää*-romaanin. *Jään* arvioivat sanomalehdet Helsingin Sanomat, Aamulehti, Keski-suomalainen ja Savon Sanomat, Etelä-Suomen sanomien blogi, mtv.fi, kulttuurijulkaisu Parnasso, Iisalmen kirjaston vinkkausblogi, Lily-verkkolehden blogi Koko lailla kirjallisesti, Kirjavinkit sekä blogit Rakkaudesta kirjoihin,

Lumiomena, Ps. Rakastan kirjoja, Luetut lukemattomat, Aamuvirkku yksisarvinen, Hys äiti lukee nyt, Toisen tähden alla, Lukutuulia, Luettua elämää, Kirsin kirjanurkka, Oota mä luen tän eka loppuun, Järjellä ja tunteella sekä Antiaikalainen.

Näiden kritiikkien kohdalla on havaittavissa selkeä ero blogien ja lehtien välillä viittaamisen suhteen. Lähes kaikissa blogikritiikeissä (myös lehtien blogeissa) viitataan vähintään ohimennen muihin kirjan saamiin arvosteluihin kun taas lehdissä ja muissa mediaorganisaatioiden tuottamissa kritiikeissä ei ainakaan suoria viittauksia toisiin teksteihin ole.

Suurin osa bloggaajista viittaa muihin blogeihin, ei niinkään esimerkiksi lehtikritiikkeihin. Usein viittaaminen liittyy siihen, kuinka bloggaaja tuli tarttuneeksi Lundbergin romaaniin. Yksityisten ihmisten kirjoittamaa kritiikkiä tutkineen Ann Steinerin (2008) havainnon mukaan Amazon-sivuston kirja-arvioissa kerrottiin usein fyysisestä lukutilanteesta ja siitä, kuinka lukija oli saanut kirjan käsiinsä. Steiner (2008) liittyy tämän teoriaan, jonka mukaan olemme siirtyneet perustelun tai järkeilyn (reasoning) kulttuurista kuluttamisen kulttuuriin. Tällaisen ajattelumallin mukaan lukeminen on myös kuluttamista, johon liittyy vahvasti kirja esineenä. Ajatusta on toki myös kritisoitu, esimerkiksi huomauttaen että nykyään kirja ei välttämättä ole fyysinen esine vaan se voi olla tietokoneelle ladattava tiedosto. (Steiner 2008.)

Kirsin kirjanurkan bloggaaja kertoo päättäneensä lukea Jään, koska sitä oli monessa blogissa kehuttu ja hänelle alkoi tulla ”paineita” lukea kirja:

Kun sitten onni potkaisi minua Teoksen Facebook-kisassa ja voitin kirjamessupaketin, päätin ottaa kirjapalkintoni Jään muodossa. Paineita kirjan lukemiseksi alkoi kertyä, kun se valittiin Finlandia-kisaan ehdokkaaksi ja Blogistanian Finlandiakin alkaa jo kohta kolkutella ovea. (Hietanen 2012.)

Ann Steinerin (2008) mukaan lukijat toivovat keskustelua ennen kaikkea itsensä kaltaisten lukijoiden kanssa. Blogikriitikot haluavat kuulua samanmielisten yhteisöön. (Steiner 2008.) Ihmiset kaipaavat lukijaa henkilökohtaisille teksteilleen, kirjoittaa puolestaan Viviane Serfaty (2004, 52). Internet ja blogit vastaavat tähän tarpeeseen tarjoamalla jokaiselle mahdollisuuden suureenkin lukijamäärään ja myös mahdollisuuden saada vastauksia lukijoilta. Blogeja voi tarkastella nimenomaan dialogisena tilana. Henkilökohtaisesta, päiväkirjamaisesta kirjoituksesta tuleekin lukijoiden kommentteille avoin keskustelun aloitus. Serfatyn havaintojen mukaan lukijat tarjoavat tyypillisesti kommentteissaan erilaista tukea kirjoittajalle, ja kirjoittaja puolestaan suhtautuu myönteisesti tai innostuneesti siihen, että hänen tekstiään on luettu ja hän saa kommentteja. (Serfaty

2004, 52-53.) Kirsin kirjanurkan bloggaajan ”paineet kirjan lukemiseksi” liittyvät juuri tähän haluun kuulua yhteisöön, olla jäämättä ulkopuolelle yhteisestä.

Rakkaudesta kirjoihin -blogissa kuvaillaan seuraavasti lukemisen lähtöasetelmia:

Lundbergin Jää on jälleen yksi blogilöytö. Ilman, että se alkoi vilahdella ensin uutuuksluetteloissa ja sen jälkeen hienoja arvosteluita saaneena lukijoiden blogeissa, en olisi teokseen huomiota kiinnittänyt. Kansi ei ensinäkemällä hurmaa. (Annika K 2012.)

Kirjoittaja kertoo lukeneensa kirjan nimenomaan sen vuoksi, että muut bloggaajat ovat kirjoittaneet siitä positiivisesti. Tästä voi vetää johtopäätöksen, että kirjoittaja ei kenties lue lehtikritiikkejä tai ei pidä niitä tärkeinä omien lukuvalintojensa kannalta. Kirjoittaja ei myöskään olisi luultavasti poiminut Lundbergin kirjaa kirjakaupan tai kirjaston uutuushyllystä, koska kansi ei häntä ”hurmaa”. Sen sijaan kirjoittajan käyttäytymiseen ovat vaikuttaneet toiset bloggaajat, viiteryhmä johon kirjoittaja itsensä liittyy. Luetut lukemattomat -blogissa kerrotaan, että yksi kirjan lukemisen syy oli bloggaajien keskuudessa kulkeva lukuhaaste: ”Osallistun kirjalla Underbara finlanssveskar – haasteeseen” (Liisa 2012).

Lundbergin kirjaa koskevissa yhteensä 15:ssä blogikirjoituksessa (13 yksityisten henkilöiden ja 2 lehtien blogia) oli nähtävissä pääsääntöisesti kaksi tapaa viitata toisiin blogeihin. Viittaaminen tapahtui joko tekstin sisällä tai tekstin lopussa listaamalla blogeja. Bloggaamiseen kuuluu tyypillisesti ahkera linkkien käyttäminen ja toisten tekstien lukeminen ja kommentointi. Linkittäminen toisiin blogeihin kertoo, mitä blogeja bloggaaja arvostaa ja millaiseen viiteryhmään hän bloginsa liittyy. (Kilpi 2006; 3, 17-18.)

Lily-verkkolehden Koko lailla kirjallisesti -blogin kirjoittaja ei ole jaksanut tehdä pitkää listaa arvion perään: ”PS: Jää on luettu jo niin monessa blogissa, että laiskana en tällä kertaa linkitä ketään” (Jenni S. 2012 b).

Viittaaminen tekstin sisällä liittyi usein siihen, että bloggaaja oli kehuvien arvioiden seurauksena päätynyt lukemaan kirjan, kuten aiemmissa esimerkeissä. Tekstin lopussa tapahtuva viittaaminen taas oli lähinnä linkitystä toisiin samasta kirjasta kertoviin teksteihin. Hieman pelkistäen bloggaajat siis käyttivät muihin blogeihin viittaamista joko kirjalintansa perusteluna tai lukijaa palvelevana ”lue lisää aiheesta täältä” -tyyppisenä vinkkinä.

Lundbergin kirjaa arvioivista yksityisten henkilöiden blogiteksteistä, joita kaikkiaan oli 13, yhdeksässä oli suoria viittauksia muihin blogeihin ja näistä yhdeksästä kaksi viittasi myös Helsingin Sanomien arvioon. Muiden lehtien arvioihin blogeissa ei viitattu. Tämä voi johtua esimerkiksi siitä, että Helsingin Sanomat näyttää olleen ensimmäinen Lundbergin kirjan arvostellut taho sekä siitä, että Helsingin Sanomat on Suomen tilatuin sanomalehti lähes 355 000:n kokonaislevikillä (Levikintarkastus Oy 2014). Neljässä yksityisessä blogissa ei ollut suoria viittauksia muihin kritiikkeihin.

Aineistoni kaksi lehden blogia toimivat samalla tavoin kuin muutkin blogit ja osallistuvat keskusteluun viittaamalla suoraan muihin teksteihin. Lily-verkkolehden blogissa viitataan *Jään* saamiin blogiarvioihin ja Etelä-Suomen Sanomien blogissa Helsingin Sanomien arvioon sekä yleisemmin kirjan vastaanottoon: ”Siitä on kirjoitettu ja puhuttu” (Tuulikki 2013).

Kiintoisa piirre Lundbergin kirja kritiikeissä on, että niiden kirjoittajat ovat kiinnittäneet huomiota pitkälti samoihin kohtiin kirjassa. 23:stä kritiikistä 16:ssa oli suoria sitaatteja Lundbergin kirjasta. Näistä 13:ssa oli siteerattu jotakin tai joitakin seuraavista kolmesta kohdasta kirjaa.

Jos on nähnyt, kuinka maisema muuttuu kun näköpiiriin tulee vene, ei voi mitenkään ajatella, ettei yksittäisen ihmisen elämällä ole merkitystä (Lundberg 2012, 7).

Älä ole uhmakas, sillä silloin sinun käy huonosti. Meri on kylmä, paina se mieleesi, ja syvä. (Lundberg 2012, 139.)

Koko pappi on kuin saarna (Lundberg 2012, 185).

Niistä 16:sta, jotka olivat käyttäneet kirja-arviossa suoraa lainausta arvioitavasta romaanista, vain kolme oli lainannut jotakin muuta kuin edellisiä otteita kirjasta. Myös ilmaisujen tasolla kirja-arvioissa on havaittavissa samankaltaisuuksia. Esimerkiksi läpi aineiston vilahtelevat sanat ”perinteinen” ja ”viisas” romaania kuvailevina adjektiiveina. Ei voida osoittaa, ovatko samat kohdat Lundbergin kirjasta tehneet vaikutuksen lähes kaikkiin kirjoittajiin vai ovatko kirjoittajat ottaneet vaikutteita toistensa teksteistä.

Ensimmäinen veneen tuloa kuvaava ote Lundbergin kirjasta on teoksen alku. Helsingin Sanomien arviossa alku on rinnastettu syntyyn, luomiskertomukseen: ”Näin romaani alkaa ja maailma syntyy Leena Vallisaaren hienossa suomennoksessa” (Majander 2012). Alussa saapuva vene on tarinan lähtöpiste, tapahtumien liikkeelle lähettäjä. Ote, jossa lukijaa kehoitetaan olemaan uhmaamatta

merta sekä kohta, jossa papin kuvataan olevan kuin saarna, ovat eräitä Lunbergin teoksen kenties parhaiten kiteyttäviä kohtia. ”Pappi on kuin saarna”, kuvaa yhdellä oivaltavalla vertauksella päähenkilön luonnetta ja toisaalta myös ehkä yleisemmin papin roolia saaristopitäjässä ja romaanissa itsessään. ”Älä ole uhmakas, sillä silloin sinun käy huonosti” on vahvasti enteellinen toteamus, joka ilmaisee teoksen pikku hiljaa tarinan tyynen pinnan alla tihenevää jännitettä. Kenties lukijat ovat valinneet nämä otteet teoksesta katsoen niiden parhaiten kuvaavan sen keskeisiä teemoja. Huomionarvoista on, että samoja otteita lainasivat niin lehti- kuin blogikriitikot.

Lunbergin romaanin arvioissa puhutaan myös kirjan saamasta Finlandia-kirjallisuuspalkinnosta. 23:sta tekstistä 17:ssä vähintään mainitaan *Jään* Finlandia-voitto tai ehdokkuus, riippuen arvion ajankohdasta. Niistä arvioista, joissa Finlandiaa ei mainita, suurin osa on ilmestynyt ennen palkinnon myöntämisaikaa. Viittaukset Finlandia-palkintoon kertovat siitä, miksi kirja on valittu arvioinnin kohteeksi tai miksi kirjoittaja on sen halunnut lukea (blogeissa). Joissakin teksteissä Finlandia-palkinto liittyy olennaisesti, jopa erottamattomasti koko tekstin teemaan. Näissä teksteissä ei käsitellä pelkästään Lundbergin romaania vaan esimerkiksi Finlandia-palkintoa kirjallisuuden instituutina. Kirja-arviot rakentavat näin keskustelua paitsi teoksesta, myös kulttuurituotteiden arvottamisesta.

”Finlandia-voittaja *Jää* on suuri lukunautinto” (Hyvärinen 2012), otsikoi mtv.fi arvionsa palkinnon myöntämispäivänä. Koko kirja-arvio tulee julkaisuajankohdan, otsikon sekä oheen linkitetyn uutisjutun myötä perustelluksi sillä, että arvioitu teos voitti palkinnon. Toiselta kannalta katsottuna Finlandia-palkinto on katsottu niin merkittäväksi saavutukseksi, että sen saanut kirja ansaitsee tulla arvostelluksi.

Finlandia-palkinnolla voi aineistoni pohjalta päätellä olevan merkitystä sekä lehti- että blogimaailmassa, koska se mainittiin niin usein. Blogeissa palkintoon on kuitenkin suhtauduttu myös kriittisemmin. Antiaikalainen-blogissa kirjailija Melender kehuu Lundbergin romaania, mutta ei olisi antanut sille Finlandiaa. Palkinnon antajan nimittämisen ”Finlandia-diktaattoriksi” tulkitsisin vastaväitteeksi sille, että kirjallisuuden julkisesti tunnustettu arvo eli se, mitä palkitaan, määritellään pienen joukon mieltymysten mukaan.

*Hysterinen lukija taas on kuin tämänvuotinen Finlandia-diktaattori Tarja Halonen. Hän heittäytyy pidäkkeettä tekstin vietäväksi ja saa lukunautintonsa tuudittautuessaan tekstin tarjoamaan todellisuusilluusion. *Jää* on erinomainen romaani hysteerisille lukijoille (Melender 2012).*

Keskustelua jatkaa Kirsin kirjanurkka: ”Finlandia-palkintoinstituutiosta voidaan olla montaa mieltä, eikä valinta varmaan koskaan miellytä kaikkia. Ei tietysti saakaan, sillä mikä kirja silloin voisi tulla palkituksi?” (Hietanen 2012).

Samoin pohdintaa Finlandian vaikutuksista jatkaa Järjellä ja tunteella -blogi:

Minua liikutti, tai ainakin ilahdutti aidosti sekin, että juuri tällainen teos on valittu Finlandia-voittajaksi; oli palkinnosta mitä mieltä tahansa, ehdokkaat ja etenkin voittaja saavat paljon huomiota. [...] Nyt tuntui hyvältä, että kirja, jonka lukee moni sellainenkin joka ei juuri muihin opuksiin vuoden mittaan koske, on helposti lähestyttävä mutta monipuolinen ja fiksu. (Susa 2012.)

Kaiken kaikkiaan Lundbergin *Jään* arviot vahvistavat käsitystä, jonka mukaan blogit muodostavat jonkinlaisen yhteisön. *Jään* kohdalla blogikriitikot olivat pääosin yhtä mieltä, he pitivät kirjasta. Kirjoittajat ovat halunneet jakaa lukukokemuksen, joka tämän kirjan kohdalla on monelle ollut hyvin tunnerikas. Samasta kirjasta ja samankaltaisista kokemuksista kirjoittamisen sekä tekstien linkittämisen toisiinsa voi katsoa vahvistavan bloggaajien kokemaa yhteisöllisyyttä ja muodostavan keskusteluyhteyksiä heidän välilleen.

Lundbergin kirjan kritiikkien kohdalla lehtien arviot ja blogien arviot erottuivat selkeästi toisistaan viittaamisen suhteen. Kun blogiarvioista muodostui ikään kuin verkosto, lehtien kritiikit eivät viittaneet muihin kritiikkeihin. Journalismin tapoihin kuuluu yleensä se, että toisia tiedotusvälineitä ei siteerata ilman hyvää syytä, sillä kilpailijoille ei haluta antaa ylimääräistä mainosta.

Finlandia-palkinto, jonka Lundbergin romaani voitti joulukuun 2012 alussa, näkyi sekä lehtien että blogien arvioissa, osassa pelkkänä mainintana ja joissakin laajemman keskustelun aiheena. Finlandia-palkintoon viittaukset liittivät kirjallisuuskritiikit tavallaan laajempaan kirjalliseen julkisuuteen. *Jää* tuli palkintoehdokkuuden ja palkinnon myötä suuren yleisön tietoon ja kritiikit olivat osaltaan vaikuttamassa tähän tuottaen kirjasta lisää kehuja mielipiteitä.

4.3 *Ilman* – onnistunut provokaatio

Timo Hännikäisen *Ilman*-esseekokoelmaa käsittelevät aineistossani Keskisuomalainen, Kansan Uutiset, Helsingin Sanomat, Etelä-Suomen Sanomat, Aamulehti, City, Turun Sanomat, Turun Ylioppilaslehti, Etelä-Saimaan blogi, kulttuurijulkaisut Parnasso, Mustekala ja Kritiikki I,

Kirjavinkit-sivusto sekä blogit Ihmissuhteet ja tasa-arvo, INAhduS, Kaksinaista (Elli-vekkolehden blogi), Skeptikon päiväkirja (Tiede-lehden blogi), Suolaisia pisaroita, Nulla dies sine legendo ja Antiaikalainen.

Näistä 20:sta tekstistä kirja-arvioiden tekstilajiin eivät määrittelyni mukaan kuulu City-lehden (Petterson 2009), Mustekalan (Holmberg 2009), INAhduS-blogin (Ina 2009), Ellit-verkkolehden blogin (Kati 2009) ja Suolaisia pisaroita -blogin (Saxberg 2009) tekstit. Kritiikin tekstilajin – jos eivät aivan ulkopuolella – niin aikakin ulkoreunalla keikkuvat myös Tiede-lehden Skeptikon päiväkirja-blogi (Hamilo 2009) sekä Ihmissuhteet ja tasa-arvo -blogi (Laasanen 2009). Sisällytin nämä kirjoitukset kuitenkin aineistooni, koska niiden avulla voi paremmin hahmottaa Hännikäisen kirjasta syntyneen keskustelun kokonaisuutta.

Hännikäisen kirjan nostivat lehtiotsikoihin ja nettikeskusteluihin sen epäkorrektius ja kärkevyys, jotka aiheuttivat yleisössä jopa vihaisia reaktioita. Tätä ennakoidaankin jo kirjailija Tommi Melenderin Antiaikalainen-blogissa, joka on aineistossani ensimmäinen Hännikäisen niteeseen tarttunut: ”Toivottavasti Hännikäisen vastustajatkin malttavat sen lukea, sillä se vaatii tutkimista, ei hutkimista. Provokatiivinen ote kuuluu asiaan.” (Melender 2009.)

Kirjoittaja on lukenut esseekokoelmaa nimenomaan tarkoituksellisen poliittisena, provosoivana sekä kärjistävänä proosana, eikä takerru Hännikäisen kuohuttavimpiin kannanottoihin. Hän kuitenkin ennakoi muiden lukijoiden reagoivan toisella tavalla, ja ilmaisee mielipiteensä keskusteluun jo etukäteen neuvoen paneutumaan kirjaan eikä teilaamaan sitä suoralta kädeltä. Lisäksi blogissa viitataan epämääräisen yleisesti julkiseen keskusteluun aihepiiristä: ”Omalla tavallaan Hännikäisen kirja myös moniarvoistaa suomalaista seksuaalipoliittista keskustelua [...]” (Melender 2009). Antiaikalaisen voi siis katsoa oikeastaan ottavan osaa keskusteluun, joka on vasta tulossa tai alkamassa, ennakoivan keskustelua.

Myöhemmin ilmestyneissä arvioissa ja kirjoituksissa viitataan puolestaan jo tapahtuneeseen. ”Keskustelussa etualalle on nostettu Hännikäisen esittämä vaatimus nuorille naisille pakollisesta palveluksesta ilotalossa miesten asevelvollisuuden vastineena ja tekijän uho naisvihalla”, summataan Etelä-Saimaa-lehden blogissa (Saarela 2009).

Ilman-kirjan saamat arviot ja muut aineistoni tekstit keskustelevatkin lähes vimmaisesti, mutta eivät pelkästään keskenään. Ne ovat sen sijaan kommentteja laajemmassa julkisessa mielipiteiden

vaihdossa, jonka Hännikäisen kirja sai liikkeelle ja joka otti tuulta alleen muun muassa lehtien palstoilla ja netin keskusteluissa. Teksteissä keskiöön nousivat usein Hännikäinen itse, hänen kohauttavat näkemyksensä sekä seksin puute ilmiönä. Esimerkiksi City-lehden juttu Hännikäisestä motivoituu kirjaa seuranneesta hälinästä: ”Hän purki turhautumisensa ja katkeruutensa kirjaan, jonka myötä hänestä tuli valtakunnan virallinen seksuaalinen hylkiö ja saamaton beta-uros” (Petterson 2009).

Ilman-kirjaa koskevista aineistoni teksteistä vain yksi (Holmberg 2009) viittaa suoraan toisiin kirja-arvioihin, sen sijaan viittausten kohteina on yleisemmin kirjasta noussut puhe mediassa ja sosiaalisessa mediassa. Kolmessa aineistoni tekstissä kirjoittaja toteaa, ettei ole lukenut kirjaa lainkaan (Saxberg 2009, Ina 2009, Kati 2009). Yksi bloggaaja kertoo jättäneensä kirjan kesken (Ikkeljärvi 2009). Kun kirjoittajat kuitenkin ottavat kantaa aiheeseen, Hännikäiseen ja tämän ajatuksiin, voi päätellä, että he ovat lukeneet arvosteluja tai muita juttuja kirjasta.

Toisaalta aineistoni kirja-arviot voi nähdä keskusteluna myös suoraan arvion kohteen eli Hännikäisen kirjan kanssa. Useat kirjoittajat ottavat henkilökohtaisesti minä-muodossa kantaa Hännikäisen esittämiin ajatuksiin, esimerkiksi seuraavasti *Kansan Uutisissa*:

En henkilökohtaisesti allekirjoita useimpia kirjan teesejä, mutta en toisaalta olekaan joutunut Hännikäisen tavoin piehtaromaan puutteessa ja kurjuudessa, vaan yllättävän monesti ovat kauniimman sukupuolen edustajat tehneet taloudellisesti köyhästä elämästäni aistillisesti ja emotionaalisesti rikasta (Ahtola 2009).

Yhdessä blogissa mennään mielipiteiden kommentoinnista Hännikäisen henkilön arvosteluun:

Timon kannattaisi ehkä ihan ensimmäiseksi ostaa itselleen peili. [...] Timo on hintelä, silmälasipäinen kaveri, jonka tukka on kammattu samalla tavoin kuin kaikkien luokkakavereiden hiukset yläasteella. (Kati 2009.)

Yksi aineistoni teksteille yhteinen piirre on, että ne käyttävät samaa tai samantapaista kuvastoa kuin Hännikäinen kirjassaan. Ihmissuhteista puhutaan biologiaan ja talouselämään juontavalla sanastolla (”avioliittomarkkinat”, ”kilpailu”, ”alfauros”, ”lisäarvo”, ”paritteluaktiivisuus”, ”vaihdantatalous”) ja sivistyssanoja viljellään (”liberalismi”, ”poleeminen argumentointi”, ”emansipoitunut”, ”emotionaalinen”, ”moraalikoodi”, ”tematiikka”, ”sosiorooli”). Toisaalta samaan aikaan seassa vilisee puhekielisiä ilmauksia ja muutama alatyylinenkin sana (”pano”, ”pillu”, ”luuseri”, ”bileprinsessa”, ”pelimies”, ”nörtti”). Samoissa teksteissä vaihtelevat ja yhdistyvät karkeat ja puhekieliset ilmaukset sivistyssanoihin ja akatemiseen kielenkäyttöön.

Tällaisten tyylivalintojen, kohosteisen kielenkäytön, takana voi olla esimerkiksi halu antaa kirja-arvion lukijalle käsitys kirjan tyylistä, pyrkimys huomiota herättävään kielenkäyttöön esimerkiksi viihdyttävyyden takia tai halu korostaa ironisesti Hännikäisen ajatusten epäkorrektuutta (teksteissä, joissa vastustetaan kirjassa esitettyä ajattelumallia).

Ilmauksien ja tyylin lainaaminen kohdeteokselta liittyy kritiikit kielellisesti yhteen arvosteltavan teoksen kanssa. *Ilman*-kirjan sanastopiirteet toistuvat sitä käsittelevissä teksteissä eri tavoin kirjoittajan päämääristä ja asenteista eli tyyllillisistä valinnoista riippuen.

Tyyli syntyy Saukkosen (1985; 11, 84) mukaan yhteisön asettamista tyylinormeista, kontekstista eli viestintätilanteen tarkoituksesta ja puhujan ja kuulijan (tai tässä lukijan ja kirjoittajan) suhteesta. Perimmäisin tekijä tyyliässä on tekstin (tai sen tuottajan) näkökulma eli perspektiivi käsiteltävään aiheeseen. Tekstin ”kahdesta kerroksesta” toinen ilmaisee tarkoitteen eli sen mihin teksti viittaa ja mistä se puhuu, ja toinen ilmaisee kirjoittajan perspektiivin, näkökulman viittauskohteeseen. (Saukkonen 1985, 84,92.)

Kuten on todettu, *Ilman*-teosta käsittelevä aineisto viittaa joko Hännikäisen kirjassaan esittämiin ajatuksenkulkuihin tai teoksen synnyttämään julkiseen kokuun tai molempiin, ja näin tekstit asettuvat osaksi Hännikäisen kirjassaan aloittamaa keskustelua. Viittausten laatua ja muita seikkoja tarkastellessa aineistosta voi erottaa muutamia erilaisia näkökulmia, perspektiivejä, aiheeseen. Teksteissä suhtaudutaan Hännikäiseen ja tämän mielipiteisiin paheksuvasti, vihaisesti, huvittuneesti, sääliivästi, myötätuntoisesti, asiallisesti, pelolla. Samalla tavalla viittauksista kirjan synnyttämään mediahälyyn voidaan löytää esimerkiksi paheksuva, huvittunut ja asiallinen suhtautuminen. Niissä teksteissä, jotka käsittelevät Hännikäisen kirjaa kirjana eivätkä pelkästään teoksessa esitettyä ajatusmaailmaa, on nähtävissä myös arvostava tai kunnioittava näkökulma. Näitä erilaisia näkökulmia avataan luvussa 5.3, jossa käsitellään kritiikin eroja lehdissä ja blogeissa.

Mielenkiintoinen piirre aineistossa on rakenne, jota voi nimittää vaikkapa kysymys-vastaus-asetelmaksi tai neuvomisen asetelmaksi. Tällaisen piirteen voi löytää viidestä Hännikäistä ja tämän kirjaa koskevasta 20:stä tekstistä. Suolaisia pisaroita -blogissa (Saxberg 2009) tuodaan ensin esiin ”ongelma” käsittelemällä lyhyesti Hännikäisen avaamaa keskustelua ilman seksiä jäämisestä, minkä jälkeen siihen esitetään ratkaisua:

Se, minkä Hännikäinen on jättänyt huomiotta on se, että omasta erikoisuudestaan voi tehdä parisuhdemarkkinoilla vahvuuden. Itsevarmuus, joka on aloitteen tekemisessä ensiarvoisen määräävä tekijä, muodostuu itsensä hyväksymisestä. Ihminen, joka on sinut oman erityislaatunsa kanssa, on kiinnostava [...] (Saxberg 2009.)

Tässä voi katsoa olevan kyseessä keskustelu toisaalta kirjailija Hännikäisen ja toisaalta kenen tahansa sellaisen lukijan kanssa, jolle kumppanin etsiminen voi olla ajankohtaista. Tyyli, jota voi sanoa kliseiseksi, muistuttaa mm. naistenlehdistä tuttuja palstoja, jossa asiantuntija vastaa lukijoiden kysymyksiin esimerkiksi parisuhteista. Samankaltaisen vastauksen tai neuvon antaa Ellit-julkaisun blogi, joskin ärhäkämpään ja henkilökohtaisempaan tyyliin: ”Peilin jälkeen Timo voisi alkaa etsiä itseään. Jos hän tietäisi mitä on, ei tarvitsisi sortua rasistisiin vitseihin, läähättämiseen ja epätoivoon edes naisten seurassa.” (Kati 2009.)

Kirjoittaja puhuu ”Timosta” ikään kuin selän takana, mutta kuitenkin julkisesti. Etunimen käyttäminen luo mielestäni vaikutelman, että puhutaan Timo Hännikäisen henkilökohtaisesta ja tämän persoonasta johtuvasta ongelmasta. Kirjoittaja kieltää näin Hännikäisen näkemyksen, jonka mukaan seksin ja lähesyyden puute on yhteiskunnallinen kysymys.

INAhduS-blogissa kysymyksen voi tulkita olevan suunnattu lukijalle ja vastaus tai neuvo ”nörteille”:

Mitä tälle kaikelle nyt sitten voisi tehdä? En tiedä. Järjestää supliikkikursseja nörteille? Mutta koska naiset pitävät myös kirjallisesti verbaalisista miehistä, Hännikäisen oma tilanne on ilmeisesti korjaantunut kirjan julkaisun jälkeen. Nörtit, kirjoittajaa kirja! (Ina 2009.)

Myös Skeptikon päiväkirja -blogissa ihmetellään, mitä voisi tehdä miesten epätasa-arvolle parisuhdemarkkinoilla: ”Ajatus tunkkaisen 50-lukulaisen seksuaalisen moraalikoodin palauttamisesta ei kuulosta kovin hyvältä, eikä myöskään Pentti Linkolan esitys kunnallisista bordelleista [...] (Hamilo 2009).” Mahdollinen vastaus löytyy samoilta urilta kuin Inan heitto kirjan kirjoittamisesta: ”Hännikäisenkään tuskin tarvitsee olla kauan ilman, kun on telkkariinkin päässyt. Jos et voi tuhota yhteiskuntaluokkia, yritä sosiaalista kohoamista.” (Hamilo 2009.)

City-lehdessä neuvo tulee haastatellun Hännikäisen omasta suusta. ”Timo antaa neuvon muille puutteessa eläville beta-uroksille: ’Älä sido omanarvontuntoasi haluttavuuteesi.’” (Pettersson 2009.)

Neuvojen tai vastausten antaminen on yksi selkeä keskustelun tapa aineistoni teksteissä. Ne viisi tekstiä, jotka tätä keinoa käyttivät, olivat niitä, jotka eivät kuulu tekstilajiltaan kritiikkiin [City-

lehden henkilö- tai ilmiöjuttu (Petterson 2009), INAhduS-blogi (Ina 2009), Ellit-verkkolehden blogi (Kati 2009), Suolaisia pisaroita -blogi (Saxberg 2009), Tiede-lehden Skeptikon päiväkirja-blogi (Hamilo 2009)]. Tämä voi kertoa siitä, ettei neuvovan tyylin katsota kuuluvan kirjaa arvioivaan tekstiin, jonka pääpaino teoksen ja sen sisällön esittelemisessä eikä ehkä niinkään keskustelun viemisessä seuraavalle tasolle.

Jos Timo Hännikäinen on halunnut kirjallaan aiheuttaa keskustelua, hän vaikuttaa siinä onnistuneen. Keskustelussa näkyy niin etäisyyttä ottavaa arviointia kuin raivokasta vastustusta, sekä lähes kaikkea siltä väliltä. *Ilman*-kirjan arviot (ja muut sitä käsittelevät teksti aineistossani) ovat siis osa eri julkaisuvälineissä ja eri muodoissa käytyä kiihkeää keskustelua, joka käsittelee Hännikäisen kirjaa paitsi kirjallisuutena myös yhteiskunnallisena puheenvuorona ja lisäksi (ellei pääosaltaan) seksin ja seksuaalisuuden roolia ja ilmenemistä yhteiskunnassamme. Timo Hännikäisen kirja oli ensimmäinen puheenvuoro keskustelussa.

5. KIRJALLISUUSKRITIIKKI LEHDISSÄ JA BLOGEISSA

Edellisessä luvussa olen todennut, että tutkimani kolmen teoksen arviot ovat osa julkista kulttuurikeskustelua. Keskustelua käydään niin sanomalehdissä, kulttuurijulkaisuissa, verkkolehdissä kuin blogeissakin. Kristian Blombergin *Puhekuplia*-kokoelman tapauksessa voi katsoa, että kyseessä oli suhteellisen yhtenäinen keskustelu pääasiassa runouden tuntijoiden kesken. Ulla-Lena Lundbergin *Jään* kohdalla puolestaan lehtien ja blogien tekstit eivät juuri keskustelleet keskenään, vaikka kirja saikin hyvän vastaanoton kaikkialla. Blogeissa syntyi kirjan ympärille jonkinlainen vähintään tilapäinen yhteisö – jos näin voi sanoa – jota yhdisti yhteinen lukukokemus. Timo Hännikäisen *Ilman* herätti lehtikriitikotkin ottamaan kantaa ja osallistumaan julkiseen keskusteluun mielipiteillään. Blogeissa keskustelu taas osin etääntyi itse kirjasta samalla kun mielipiteiden ilmaisu muuttui osin aggressiivisemmaksi.

Tässä luvussa vastaan tutkimuskysymykseen siitä, onko kirjallisuuskritiikki erilaista tutkimusaineistoni kulttuurilehdissä, sanomalehdissä ja blogeissa. Tarkastelen siis lähemmin kirja-arvioiden tyyliä valitusta näkökulmasta. Lähestymistapani on aineistolähtöinen, eli katson kunkin kolmen kirjan arvosteluja siitä näkökulmasta, johon aineisto antaa kimmokkeen ja mahdollisuuden. Kirjallisuuskritiikin tekstilajin tyylille on tyypillistä kaunokirjallisuuden kielen kaltaisuus, siis poikkeavuus ja yllättävyys, kohosteisuus, kuvallisuus, poeettisuus (Muikku-Werner 2009, ks. s. 28). Internetissä ja blogeissa kieli on niin ikään kytköksissä kirjallisuuden traditioihin, kirjoittaa Risto Niemi-Pynttari (2007), joka määrittelee blogien vallitsevan kielen proosaksi. Tyyli on epävirallista, usein henkilökohtaista, käyttökieltä. (ks. s. 17.) Näihin yleisiin tyylipiirteisiin kiinnitän huomiota tässä luvussa.

5.1 *Puhekuplia* – yksi kaikkia ja kaikki yhtä vastaan

Kristian Blombergin *Puhekuplia*-runokokoelma nousi puheenaiheeksi Helsingin Sanomissa ilmestyneen murskakritiikin myötä (Petäjä 2009). Blombergin runojen laadusta, runokritiikistä, runoudesta itsestään ja sen tilasta Suomessa vaihdettiin kiihkeästi mielipiteitä internetissä ja tapaus jäi elämään vähintään runopiirien tietoisuuteen (ks. Pääjärvi 2011).

Tutkimuskysymykseni kuuluu, onko sanomalehtien, kulttuurijulkaisujen ja blogien kritiikissä eroja. Voi kuitenkin pohtia, onko tämä kysymys oikeastaan relevantti *Puhekuplia* käsittelevän

tutkimusaineistoni tarkastelussa. *Puhekuplien* kritiikin tapauksessa ei voi ainakaan yksiselitteisesti sanoa, että kritiikeissä ilmenevät erot määrittyisivät sitä kautta, onko arvostelut julkaistu mediaorganisaation tuottamassa julkaisussa vai omaehtoisesti toimivassa blogissa. Aineistossani on esimerkiksi blogien ja kulttuurijulkaisujen tekstejä, jotka muistuttavat moni tavoin toisiaan (Esim. Viljanen 2009 ja Lehto 2010). Toisaalta aineistooni kuuluvissa blogiteksteissä on radikaaleja eroja toisiinsa nähden (Esim. Kaunislehto 2013 ja Henriikka 2012).

Karkeasti sanottuna *Puhekuplia* käsittelevät tekstit aineistossani näyttävät jakautuvan julkaisukanavien mukaisen järjestyksen sijaan luontevammin kirjoittajan aseman tai asiantuntemuksen mukaisiin järjestyksiin. *Puhekuplien* jälkimainingeista syntyneen keskustelun ytimessä ovat runouden tai kirjallisuuden ammattilaiset: kirjallisuudentutkijat, kirjallisuusjulkaisujen toimittajat, runokriitikot, runoilijat. Runouden ydinpiirien kannalta keskustelun ulkopuolella ovat sen sijaan sellaiset kirjoittajat kuin Heban lukublokin (Henriikka 2012) bloggaaja, jolla ei ole suurempaa motivaatiota, taitoja tai taustatietoja tehdä analyysia sen paremmin Blombergin runoista kuin runouden virtauksista.

Kysymys sanomalehtien, kulttuurilehtien ja blogien kritiikin mahdollisista eroista on kuitenkin tärkeä vähintäänkin tutkielman kokonaisuuden kannalta. Ulla-Lena Lundbergin *Jään* kohdalla kysymys ajaa tarkastelemaan kritiikin tyyliä blogeissa ja vertailemaan sitä lehtikritiikin tyyliin (ks. luku 5.2). Timo Hännikäisen *Ilman*-kirjan kritiikkien tarkastelussa kysymys puolestaan johtaa pohtimaan kritiikin tekstilajin rajoja (luku 5.3). *Puhekuplien* tapaus taas osoittaa, että lehti- ja blogikritiikin erottelu ei ole ainoa mahdollinen tai kaikissa tapauksissa tarkoituksenmukainen näkökulma kritiikin tarkastelussa. Toisaalta lehti- ja blogikritiikin mahdollisten erojen – ja niiden myötä myös yhtäläisyyksien – tutkiminen näyttää *Puhekuplien* tapauksessa toteen väitteen asiantuntevan kulttuurikeskustelun ja kritiikin siirtymisestä verkkoon (ks. esim. Kantokorpi 2013).

Tarkastelen tässä luvussa *Puhekuplien* kritiikkien tyylien kirjoa, minkä pohjalta arvioin sanomalehtien, kulttuurilehtien ja blogien asemia keskustelussa.

Aloitetaan HS:n kritiikistä (Petäjä 2009). Kirjoituksen tyyliissä silmään pistää silmään tietynlainen vaikeaselkoisuus sekä lauserakenteissa että sanastollisissa valinnoissa.

Uljas, uusii runous pyrkii dekonstruoimaan arkikokemukset ja sijoittamaan abstrahoidun tajunnan jotenkin vinosti ja vastaan haraten perinteiseen käsitemaailmaan, joka antaa elämälle – ja myös runoudelle – liian ahtaat raami. (Petäjä 2009).

Esimerkiksi edeltävän virkkeen joutuu lukemaan useampaan kertaan saadakseen siitä selvää. Tyyllillisesti liikutaan hyvin abstraktilla tasolla. ”Uusi runous”, ”abstrahoitu tajunta”, ”perinteinen käsitemaailma” ja ”ahtaat raamit” voivat viitata hyvin monenlaisiin tarkoitteisiin ja niiden merkitykset jäävätkin epämääräisiksi.

Hiukan samaan tapaan hyvin abstraktilla tasolla Blombergin runokokoelmaa lähestyy toinen sanomalehti, Keski-suomalainen (Waarala 2009). On vaikeaa sanoa, mitä kriitikko oikeastaan tarkoittaa esimerkiksi ilmaisulla ”konstruktiivisen ilmaisun metafyyminen tyhjennys, sanojen alkaessa yksinkertaisesti ’himmetä’”, ”modernin runon prisman läpi” ja ”moniaineksinen teos”. Arvion lopetus tuntuu tyhjältä: ”Puhekuplia on pieneen sivumäärään nähden moniaineksinen teos. Tekijä voi lähteä siitä vielä moneen suuntaan.” (Waarala 2009.) Kieli ikään kuin polkee tässä paikoillaan, ei sano mitään. ”Moniaineksisuuden” merkitys jää epämääräiseksi, mahdollisuus ”lähteä moneen suuntaan” taas tuntuu itsestäänselvyydeltä. Jos lopussa olisi esimerkiksi todettu, että tekijältä voi arvostellun teoksen perusteella odottaa vielä suuria, olisi kyseessä ollut selkeästi teosta arvottava lausuma. Sen sijaan mahdollisuus ”lähteä moneen suuntaan” sen sijaan ei arvota teosta, ei kuvaile sitä eikä tulkitse sitä, ei siis toteuta mitään kritiikin kolmesta osa-alueesta.

Kun ottaa huomioon Helsingin Sanomien ja Keski-suomalaisen arvioiden hyvin lyhyen pituuden sekä abstraktille ja epämääräiselle tasolle jäävän tyylin, voi perustellusti todeta, ettei lukija todennäköisesti saa niistä kovinkaan selkeää kuvaa käsiteltävästä teoksesta. Aineistooni kuuluu vain kaksi sanomalehtikritiikkiä, joten mitään johtopäätöstä sanomalehtien runokritiikistä ei voi tämän pohjalta vetää. On silti mahdollista pohtia kysymystä, onko sanomalehdillä paljoka annettavaa runouden kritiikille. Helsingin Sanomissa Blombergin kirja oli arvioitu yhdessä neljän muun runoteoksen kanssa. Teokset eivät siis – syystä tai toisesta – saaneet yksilöllistä käsittelyä, vaan niitä lähestyttiin pikemminkin esimerkkeinä ”uudesta runoudesta”. Keski-suomalaisen kohdalla arvioin lehden tarttuneen Blombergin kokoelmaan lähinnä sen vuoksi, että runoilija on paikallinen. En löytänyt arvioita muista sanomalehdistä, mikä kertonee siitä, ettei tämänkaltaisen runouden katsota kiinnostavan tarpeeksi laajaa yleisöä (mikä on varmasti totta). *Puhekuplien* tapaus näyttäisi omalta osaltaan todistavan oikeaksi väitettä, jonka mukaan runouskeskustelu kuuluu nykyisin enimmäkseen verkkoon (ks. s. 31).

Ann Steinerin (2008) mukaan sellaiset kirjallisuuden lajit, joita päivälehtikriitikot eivät huomioi, voivat saada laajaakin huomiota verkossa. Esimerkkinä Steiner mainitsee naisten elämää käsittelevän ja naisille suunnatun kevyen chick lit -kirjallisuuden, jota lehdistö ei arvosta mutta joka

on lukijoiden keskuudessa suosittua. Steinerin havaintojen mukaan lukijoiden ja lehtikriitikoiden makujen törmäys herättää toisinaan moitteita yksityisen kritiikin tekijöiden puolelta. Lehtien kriitikoita pidetään elitistisinä, jotka halveksivat tiettyjä kirjallisuusgenrejä ja henkilökohtaisia lukukokemuksia. (Steiner 2008, ks. s.28-29.) *Puhekuplien* tapaus on hiukan samanlainen mutta toisaalta ikään kuin päinvastainen. Kyseessä on teos, joka ei vastaa suuren yleisön makua, mutta jonka esimerkiksi kulttuurilehdet arvottivat vähintään lupaavaksi. Päivälehtikriitikko Petäjä (2009) on moittinut Blombergin runokokoelmaa ja siinä yhteydessä koko ”uutta runoutta” siitä, ettei se avaudu lukijalle. Tämän seurauksena pieni mutta äänekäs joukko runouden tuntijoita ja siitä kiinnostuneita ihmisiä ärähti HS:n kriitikolle ymmärryksen puutteesta. Blombergin teos sai tyrmyksen maan suurimmassa sanomalehdessä ja jäi muutoin käytännössä huomiotta valtamedioilta, mutta tuli suhteellisen laajasti käsitellyksi kulttuurilehdissä ja netissä runouden ystävien toimesta.

Kahden sanomalehden lisäksi aineistooni kuuluvat Blombergin kirjan arviot neljästä kulttuurilehdestä (Tuli & Savu, Kiiltomato, Särö, Nuori Voima) ja kahdeksasta blogista (Heban lukuploki, Onko kaunosieluista kyborgeiksi?, Jäljen ääni, Vapaasti tilkitty, Käymälä, Antin lukublogi, Norpsu the bloggaaja, Luutii). Blogikriitikit näyttäisivät tässä tapauksessa jakautuvan kahteen ryhmään. Blogeissa Luutii, Onko kaunosieluista kyborgeiksi?, Jäljen ääni ja Vapaasti tilkitty kirjoittajilla on kaikilla jonkinlainen kirjallisuus- tai kulttuurialan koulutus ja heidän kirjoituksiaan yhdistää lähtökohtaisen positiivinen suhtautuminen runouteen ylipäättään ja mielenkiinto tutkia ja tulkita sitä. Heban lukublogin, Antin lukublogin ja Norpsu the bloggaajan kirjoituksia yhdistävät puolestaan mielenkiinnon ja motivaation sekä kenties taitojenkin puuttuminen tai heikkous, tekstien lyhyys ja pinnallisuus sekä kirjoittajien ilmeinen tunne siitä, etteivät he kuulu Blombergin tai ehkä ylipäättään runoilijoiden yleisöön. Käymälä-blogin kirjoitus taas on huomattavasti vaikeaselkoisempi tapaus. Risto Niemi-Pynttärin mukaan Käymälä on alkanut muistuttaa romaania:

Sven Laakso on kirjoittanut meille Käymälää jo niin monta vuotta, että sitä ei enää voi pitää tavallisena blogina johon kertyy havaintoja, huomioita ja mielipiteitä maailmasta. Se on joko instituutio tai romaani. [...] Keskeinen todiste Käymälän fiktioksi muuttumisen prosessista on postausten määrä, 90 kirjoitusta kuluvana tammikuuna ja yli tuhat postausta joka vuosi. [...] Toinen fiktioksi muuttumisen merkki on kieli, Käymälässä vallitsee koko ajan jännite aforististen kiteytysten ja todellisuudentajun välillä. (Niemi-Pynttäre 2011.)

Näkemyks tuntuu pätevään myös Käymälän *Puhekuplia* koskevan postauksen kohdalla: ”Blombergin runot ovat visuaalidramaattista kollaasia. Minulla syntyy tästä ajatuksia... jotakin villalankoihin, öljyväreihin ja leikelyihin paperinpaloihin liittyvää. Tutkimus jatkuu.” (Laakso 2010.)

Blogikritiikin yhtenä ääriesimerkkinä voi pitää Heban lukublokin (Henriikka 2012) arviota, joka on lyhyt, muistiinpanomainen, kirjoitusvirheitä vilisevä ja pinnallisiin huomioihin keskittyvä luonnehdinta Blombergin *Puhekuplista*. Tekstissä ei ole oikeastaan lainkaan tulkinnallista sisältöä, vaan pelkästään kuvailua ja arvottamista: ”Jotkut runot ovat kirjoitettu ns. ’normaalisti’ vasemmalta oikealle ylhäältä alas tasaisin rivein kun taas toisissa saattaa olla sarjakuva laatikoita tai teksti pomppii minne sattuu” (Henriikka 2012). Jäljen ääni -blogissa (Lehto 2010) tulkinta puolestaan alkaa jo ennen kuin kirja aukeaa:

Blombergin runokokoelman nimi – Puhekuplia – soveltuisi jo sinänsä pienen esseen aiheeksi, sillä niin osuvasti se ilmentää runouden suhdetta ja vertautuvuutta mm. puheeseen, hengitykseen, hetkellisyteen (tai: hetkisyteen), moniäänisyyteen, kuvallisuuteen ja jopa graafisuuteen, typografiaan (Lehto 2010).

Asettamalla esimerkiksi nämä kaksi tekstiä vertailtavaksi nähdään blogimaailman tyylien kirjo. Heban lukublokin tyyliä voisi luonnehtia arkiseksi, jokapäiväiseksi. Tyyliin ei ole mitään aihespesifiä. Sanasto ei viittaa runoudesta tai kirjallisuudesta puhumiseen, vaan sama sanasto sopii mistä tahansa aiheesta kirjoittamiseen. Esimerkiksi sana rivi viittaa oikeastaan säkeeseen, kun puhutaan runoista, mutta kirjoittajalla ei ole hallussaan tällaista sanastoa. Myös kyky eritellä tarkemmin havaintoja tuntuu puuttuvan, jolloin jäädytään pinnalliselle tasolle: ”Siinä oli paljon erilaisia runoja ja osassa niistä kirjoitus tapa oli kaikkea muuta kuin normaali (Henriikka 2012).” Tekstissä viitataan ”normaaliin” mutta tarkempaa kuvausta tästä ”normaalista” tai sen poikkeamista ei seuraa. ”Teksti pomppii minne sattuu” (Henriikka 2012) viittaa oikeastaan samaan asiaan kuin esimerkiksi Kiiltomadon kritiikin huomio ”Ne [runot] leikkivät fonteilla, välimerkeillä, säkeiden sijoittelulla ja jopa tekstin värillä” (Mäkijärvi 2009). Tai Tuli&Savun luonnehdinta ”kollaasimainen, usein dialogiseksi järjestetty tyyli” (Rantama 2010). Heban lukublokin kirjoittajalla ei luultavasti olisi mahdollisuutta osallistua runouskeskusteluun, sillä kirjoittajalla ei ole taitoa käyttää kieltä keskustelun vaatimalla tavalla. Hänellä ei myöskään vaikuta olevan taustatietoja, kuten runouden tuntemusta, jonka avulla purkaa havaintoja Blombergin teoksesta.

Netistä löytyy aineistoni perusteella myös runouskeskustelun toista ääripäätä, eli sitä terävintä kärkeä, edustavia tekstejä. Luutii-blogissa (Pääjärvi 2009) Helsingin Sanomien kritiikki saa vastaiskun asiantuntemuksesta kumpuavalla itsevarmalla tyyllillä:

Ja minä kun jo pidin Blombergin kokoelmaa monin paikoin jopa lyyrisimpänä näistä (en ole lukenut kaikkia arvostelussa käsiteltyjä kirjoja), siitä huolimatta että sen typografia on rikkonaisinta ja sen huonoilu on todella absoluuttisen huonoa päästessään syvimpiin kanjoneihinsa (Pääjärvi 2009).

Jo aiemmin on käsitelty kirjailija Joutsijärven (2009) kirjoitusta Petäjän kritiikistä (ks. s. 46). Pääjärven (2009) tekstin tyyli ilmentää tottumusta ja varmuutta käyttäen kirjallisuus- ja runouspuheen sanastoja. Siinä missä Heban lukublokissa (Henriikka 2012) puhuttiin ”tekstin pomppimisesta”, puhuu Pääjärvi ”rikkonaisesta typografiasta”. Sarkastisella ilmaisulla ”ja minä kun jo pidin” kirjoittaja on epäilevinään omaa tulkintaansa Blombergin kirjasta tehden siten selväksi, että todellisuudessa pitää näkemystään oikeana ja Petäjän tulkintaa vääränä. Pääjärven tyyli on myös poikkeavuutta ja yllättävyyttä, kohosteisuutta, mikä kertoo taidosta käyttäen kieltä leikillisestikin tilanteen ja tarkoituksen edellyttämällä tavalla. Samaa virkettä esimerkkinä käyttäen, keksitty sana ”huonoilu” ilmentää osuvasti ja tiivistäen tarkoitettua Blombergin tekstin ominaisuutta, tahallista kömpelyyttä, karkeutta ja kompastelua, joka rikkoo odotuksia runoutta kohtaan. Pääjärven mukaan tämä ”huonoilu” kuvaannollisesti menee ”syvimpiin kanjoneihinsa” eli äärimmäisyyteen, pohjalle.

Blogiteksteissä nousevat esiin tekniikan tuomat mahdollisuudet keskustelevuuteen erona lehtikritiikkeihin. Jäljen ääni -blogissa (Lehto 2010) tutkitaan ja tulkitaan pitkällisesti Blombergin teosta käyttäen hyväksi myös internetin teknisiä mahdollisuuksia:

Blombergin kokoelmassa on oikeitakin puhekuplia. Niiden kommentoiminen blogikirjoituksessa onkin hankala tehtävä. [...] Jos haluaa analysoida/tulkita (tai ylistää/kritisoida) esimerkiksi kollaasitekniikalla toteutettua runosivua, ei pelkkä kertominen riitä, vaan pitäisi myös kyetä näyttämään, mistä oikein puhuu. [...] Tässä tapauksessa pelastukseksi koituu kustantajan julkaisuperiaate: Blombergin kokoelma on vapaasti selattavissa pdf-tiedostona Poesian sivuilla, joten mahdollinen lukija voi käydä siellä ihmettelemässä runojen antia. (Lehto 2010.)

Blogin lukija voi avata samaan aikaan Blombergin runot nähtäväkseen tietokoneen ruudulle, jolloin voisi syntyä eräänlainen välitön dialogi blogitekstin, lukijan ja kritiikin kohdeteoksen välille. Kirjoittaja tulee samalla pohtineeksi myös bloggaamista ja runokritiikkiä ja runojen lukemista. Jos ”kertominen” ei riitä, vaan olisi kyettävä ”näyttämään, mistä oikein puhuu”, niin missä määrin runokritiikin on mahdollista välittää käsitys teoksesta lukijalle ja missä määrin tarvitaan henkilökohtaista näkemistä, lukemista ja kokemista? Tässä näkyy mielestäni esimerkki blogien mahdollisuuksista monella tapaa pohdiskelemaan kirjallisuuden käsittelyyn.

Puhekuplien tapauksessa tärkeässä keskusteluroolissa näyttävät olleen kulttuurijulkaisut. Siinä missä kahden sanomalehden arviot olivat lyhyitä ja abstraktilla tasolla liikkuvia, olivat kulttuurilehtien arviot huomattavasti perusteellisempia ja laajempia sekä tyyliiltään konkreettisempia, analyttisempia ja perustelevampia. Esimerkiksi voi verrata seuraavia poimintoja aineistostani.

Se [Puhekuplia] on oikea ranskalaisen modernismin eräänlainen lehtolapsi; merkin, kuvan ja ajatuksen sujuvaa kollaasia, konstruktivisen ilmaisun metafyyminen tyhjennys, sanojen alkaessa yksinkertaisesti 'himmetä' (Waarala 2009 a).

Näin luonnehti sanomalehti Keskisuomalainen. Kirjallisuuskritiikin verkkolehti Kiiltomadossa ”ranskalaisen modernismin lehtolapsi” saa konkreettisemmän selityksen: ”Puhekuplia-teoksessa on mahdollista nähdä vaikutteita esimerkiksi Stéphane Mallarmelta ja Victor Ségalenilta, joita molempia Blomberg on Charin lisäksi kääntänyt” (Mäkijärvi 2009).

Siinä missä Keskisuomalaisen kritiikin ”konstruktivisen ilmaisun metafyyminen tyhjennys” ja ”sanojen himmeneminen” jäävät abstrakteiksi ja epämääräisiksi, pohditaan olemassaoloon, todellisuuteen ja mieleen liittyviä kysymyksiä hiukan konkreettisemmin esimerkiksi Nuoressa Voimassa:

Lukemistapahtuma ja sen eriasteinen problematisointi on sen [Puhekuplien] keskeistä sisältöä, joka tematisoituu monellakin tavalla ja rinnastuu samalla maailman 'lukemiseen', jota runon vaihtuvat ja fragmentaaliset puhujat harjoittavat. Teos kuvaa maailmaa, jossa missään ei ole 'tekstilaatikkoa joka kertoo miten jokin on'. [...] Odotushorizontti käännetään jatkuvasti nurin: lukijaa pidetään eräänlaisessa liikkuvassa, hypertietoisessa poeettisen epävarmuuden tilassa. (Viljanen 2010.)

Kulttuurilehtien (Tuli & Savu, Kiiltomato, Särö, Nuori Voima) ja blogien Luutii, Onko kaunosieluista kyborgeiksi?, Jäljen ääni, Vapaasti tilkitty tekstien tyyli, mm. sanasto, kertoo kirjallisuuden asiantuntemuksesta. Vaikka sanomalehtienkin kritiikeissä käytettiin samankaltaista sanastoa (esim. typografinen, makaaberin, runokuva, surrealistinen, modernismi) jäivät ne tyyllillisesti abstrakteiksi, jolloin tekstin ymmärrettävyys kärsi. Mielenkiintoista on se, että vaikka sanomalehden on tarkoitus olla kaikenlaiselle yleisölle suunnattu yleistajuinen julkaisu, se tässä yhteydessä tuntuu epäonnistuvan tehtävässään. Kirjallisuuslehdet oman alansa julkaisuina puolestaan eivät pyri samassa määrin yleistajuisuuteen, mutta *Puhekuplien* tapauksessa kuitenkin ovat yleistajuisempia kuin sanomalehdet Keskisuomalainen ja Helsingin Sanomat.

Kristian Blombergin *Puhekuplia* käsittelevä aineistoni näyttää, että terävin, asiantuntevin ja innostuneinen runouskeskustelu käydään – ainakin tästä teoksesta – internetissä ja kulttuurilehdissä. Sanomalehdistön osalta runokokoelma noteerattiin vain lyhyesti Keskisuomalaisen arviossa sekä lyhyesti ja kielteisesti Helsingin Sanomissa. Blogeissa Luutii ja Vapaasti tilkitty kiirehdyttiin välittömästi esittämään vasta-argumentteja Helsingin Sanomien kritiikille. Kulttuurilehdissä ilmestyivät aikanaan niiden omat arviot *Puhekuplista*, joista kaikkien voi todeta sisältävän vastauksen Helsingin Sanomien kritiikkiin. *Puhekuplien* tapauksesta syntyneessä keskustelussa blogikirjoitusten ja kulttuurilehtien rooli on ollut käsitellä valtamedian huomiotta jättämä mutta pienelle runouden uusista tuulista kiinnostuneelle yleisöjoukolla kuitenkin merkittävä teos. Lisäksi bloggaajat ja kulttuurilehdet ovat ottaneet tehtäväkseen oikaista Helsingin Sanomien kritiikin vääreksi katsomaansa käsitystä paitsi Blombergin teoksesta myös ”uudesta runoudesta” ylipäättään. Tässä on toteutunut ajatus internetistä demokratisoivana välineenä, jossa valtamedian syrjäyttämät näkemykset pääsevät esiin ja josta löytyy myös asiantuntemusta ja tarvittaessa vastavirtaan uivaa kritiikkiä.

Netin ansiot tässä tapauksessa näytetään myös tunnistavan runouspiireissä. Kirjallisuus- ja kulttuurilehti Särön runoarvion (Pääjärvi 2009 b) yhteydessä oli viittaus blogikirjoitukseen (ks. s. 50). Viittaaminen blogikirjoitukseen painetun lehden kritiikissä vaikuttaa olevan poikkeuksellista. Koko tutkimusaineistoni teksteissä tämä on ainoa sellainen tapaus.

Puhekuplien kohdalla on kuitenkin muistettava myös ne bloggaajat, jotka ovat kirjoittaneet runokokoelmasta, mutta eivät ole varsinaisesti osallisina kulttuurikeskustelussa. Netissä kaikilla on teoriassa mahdollisuus saada äänensä kuuluviin, mutta kirjoittajan taustalla, tiedoilla, taidoilla ja intresseillä näyttäisi kuitenkin olevan paljon vaikutusta siihen, millä tavalla ääni lopulta kuuluu. Internetissä julkisuus toimii toisin kuin massamediassa. Se muodostuu suosittelujen, kuten linkittämisen, synnyttämän maineen perusteella. Kääntöpuolena suositteluille, jakamiselle ja linkittämiselle on huomiotta jättäminen. (Niemi-Pynttari 2007, 392-393.)

5.2 Jään kritiikki – kertomuksia lukemisesta

Ulla-Lena Lundbergin *Jää*-romaanin kritiikki muodostaa aineistoni perusteella toisaalta keskustelua blogiyhteisössä, toisaalta se taas punoutuu osaksi suuren yleisön kulttuurijulkisuutta, johon

Finlandia-palkinnon tuoma huomio romaanin nosti. On selvää, että tämän kirjan saamien arvioiden kohdalla lehti- ja blogikritiikissä on ero siinä, kuinka ne muodostavat keskustelua. Blogikritiikit liittyivät (mm. linkkien kautta) blogien verkostoon, kun taas lehtikritiikit eivät viitanneet toisiinsa tai blogeihin, mutta moni niistä liitti itsensä Finlandia-maininnalla ajankohtaiseen kulttuurikeskusteluun.

Tarkastelen tässä luvussa erityisesti *Jään* blogikritiikkejä ja niistä esiin nousevia piirteitä, jotka erottavat niitä lehtikritiikistä, nimittäin kerronnallisuutta, kokemuksellisuutta ja kirjoittajapersoonan läsnäoloa tekstissä. Tutkimusaineistossani näitä samoja piirteitä on myös lehtikritiikeissä, mutta huomattavasti enemmän – tai selkeämmin – kuitenkin blogeissa. Aineistoni sisältää kaikkiaan 15 blogikritiikkiä Lundbergin teoksesta. Näistä kaksi on mediayhtiöiden ylläpitämiä (Jenni S. 2012 b, Tuulikki 2013) ja loput 13 yksityishenkilöiden blogeja. Lähes jokaisesta blogikritiikistä oli löydettävissä edellä mainittuja tyylipiirteitä.

Jotkut bloggaajat ovat kirjoittaneet lukemistapahtumasta ja sen herättämistä tunteista ja ajatuksista kerronnallisesta rakennetta sisältävän tekstin, jossa esimerkiksi kuvaillaan lukemisen alkuasetelmia, kuten kirjan hankkimista ja ennakko-odotuksia, kirjoittajan suhtautumista lukemaansa lukemisen eri vaiheissa sekä kirjoittajan päätelmiä tai tunnelmia lukemisen jälkeen.

Aamuvirkku yksisarvinen -blogin Taija Okkola aloittaa kertomuksensa kuvaamalla kirjan hankkimista. Teksti alkaa ikään kuin jatkokertomuksena aiemmalle blogipostaukselle, jossa on kerrottu kirjakaupoissa käymisestä:

Kuten jo aikaisemmin kerroin, nautin jouluisesta Suomen-vierailusta muun muassa kirjakauppojen valikoimia hyödyntämällä. Sain päähäni ostaa myös Jään, vaikka se aiheensa puolesta vaikuttikin minusta vähän mummokirjalta. (Okkola 2013.)

Lumiomena-blogin Katja Jalkasen lukukertomuksen alussa kuvataan tahmeaa alkua kirjan kanssa:

Minun oli ensin vaikea päästä kirjan maailmaan, saaristolaisten ajatuksiin, luonnonolojen säätelemään elämän rytmiin ja Lundbergin vivahteikkaaseen tekstiin. Luin kirjaa neljän päivän ajan hyvin verkkaisesti, etenin vain muutamien sivun kerrallaan. (Jalkanen 2012.)

Kirsin kirjanurkan kirjoittajan kokemus on samankaltainen. Blogiteksti kertoo myös kirjoittajan tavasta lukea ja kirjoittaa:

Menettelin melko tarkasti omaksumallani tavalla, eli kun huomasin, että kirjassa on potentiaalia, päätin lukea sen ja visusti varoin lukemasta enää yhtään esittelyä ja arviota.

Halusin säilyttää lukukokemukseni mahdollisimman puhtaana ja asenteeni ennakkoluulottomana. [...] Alkuun pääseminen oli yllättävän tahmeaa. [...] Vähitellen aloin päästä kirjan tarinan matkaan. (Hietanen 2012.)

Kirjoittaja suhtautuu tässä hieman ristiriitaisesti kirjakeskusteluun ja blogiyhteisöön. Toisaalta hän on löytänyt kirjan blogien avulla: ”Jää alkoi syksyn mittaan kerätä melkoisesti ns. blogisavuja” (Hietanen 2012). Toisaalta hän katsoo, että blogien lukeminen vaikuttaa negatiivisesti hänen omaan lukukokemukseensa. Kirjoittaja haluaa luentansa olevan ”puhdas” ja ”ennakkoluuloton”. Sanalla ”puhdas” on vahva positiivinen sävy, joka tässä viittaa puhtaalta pöydältä aloittamiseen, vapautumiseen toisaalta ennako-odotuksista ja toisaalta ennakkoluuloista. Puhtauden voisi ajatella merkitsevän myös vapautta henkilökohtaiseen kokemiseen ja tulkintaan, kirjan herättämiin tunteisiin, assosiaatioihin ja intuitiiviseen vaikutelmaan, vapautumiseen taustatietojen ja muiden kirjoittajien mielipiteiden tuomasta tietojen ja näkökulmien painolastista. Toisaalta Hietanen (2012) on saattanut ajatella niitä väitteitä, joiden mukaan bloggaajat ottavat liikaa vaikutteita toisistaan ja arvioivat samoja kirjoja eikä heillä ole tarpeeksi omaperäistä sanottavaa (ks. s. 30).

Jokseenkin samaan tapaan suhtautuu muiden kirja-arvioihin Jenni S. Koko lailla kirjallisesti -blogissa: ”Panttasin Jään lukemista ihan vuoden loppumetreille saakka, sillä halusin vähän mielessäni ns. pesäeroa sieltä täältä lukemiini juttuihin kirjasta” (Jenni S. 2012 b).

Suhtautuminen ilmentää mielestäni osuvasti blogikritiikin ja lehtikritiikin eroa. Blogikritiikkoon ei kohdistu esimerkiksi odotusta arvioitavan teoksen ”oikeasta” kontekstoinnista. Markku Ihosen (2000) mukaan ”kritiikissä on kyse yhden harjaantuneen taiteentarkastelijan käsityksestä kulloisestakin kohteesta” ja hyvä kriitikko osaa asettaa teoksen mielekkääseen yhteyteen valitsemalla sopivat vertailukohteet. Lehtikritiikolle erilaiset taustatiedot voivat olla tässä mielessä tärkeitä. Blogikritiikissä jää tilaa tiedon sijaan enemmän tunteelle ja henkilökohtaisuudelle (Steiner 2008). Steinerin mukaan yksityisessä kritiikissä käsiteltäväksi nousevat kirjan lisäksi kirjoittajan asema ja kulttuuriset taustat (Steiner 2008). Näin ollen blogikriitikko ehkä haluaa välttää liikaa päätelmiä ohjaavia etukäteistietoja ja antaa ensivaikutelmalle ja tunteelle sijaa.

P.S. Rakastan kirjoja -blogissa kerrotaan lukemisen sijaan kirjoittamisesta: ”Luin Jään jo syksyllä, mutta siitä kirjoittaminen on ollut erityisen vaikeaa. [...] Yritän nyt kuitenkin.” (Sara 2013.)

Blogissa Oota, mä luen tän eka loppuun kirjoittaja kertoo hämmentyneensä kirjan äärellä ja kokeneensa, että oma lukukokemus ei välittömästi vastannut syntyneitä odotuksia tai toiveita:

”Oikeasti?! Sivulla 146 sain aikaan pitkän fb-keskustelun kun kyselin, että tapahtuuko tässä kirjassa oikeastaan yhtään mitään?” (Jaakkola 2013.)

Tässä bloggaaja on ilmaissut oman henkilökohtaisen kokemuksensa kirjasta värikkäästi. Huudahdus ”oikeasti?!” on provosoiva. Samoin se, että kirjoittaja on käytännössä moittinut kirjaa tylsäksi ennen kuin on lukenut sen kokonaan. Helsingin Sanomien Majander (2012) viittaa samaan vaikutelmaan etäännyttävämällä tyylillä: ”Jään lukijallakin saisi olla hiukan ikää. Nuorempana olisin varmaan heittänyt sen kesken.” (Majander 2012.) Kirjoittaja käyttää sanaa ”lukija” viitaten kaikkiin mahdollisiin *Jään* yleisöihin. Toisaalta hän käyttää myös sanaa ”minä”. Kirjoittaja osoittaa näin ymmärtävänsä myös sellaista lukijaa, joka kokee kirjan tylsäksi.

Lukutuulia ja Koko lailla kirjallisesti -blogeissa lukeminen on koettu hyvinkin eri tavoin. Mikä toiselle oli urakka, oli toiselle tarinan ahmimista.

Urakka suoritettu. Sain vihdoin luettua valmiiksi Ulla-Lena Lundbergin Jään. (Tuulia 2012.)

Sivu toisensa jälkeen ahmin tarinaa, joka kasvoi väkeviin mittoihinsa loppua kohden siinä määrin, että jopa itkin (Jenni S. 2012 b).

Rakkaudesta kirjoihin -blogissa lukukokemusta kuvataan niin intensiiviseksi, että lukija-minä kokee tarinan kaikilla aisteillaan:

Olen lukenut romaanin saaristolaiselämästä [...]. Olen lukenut aivan arkisilla asioilla maustetun perheromaanin. Olen tutustunut Kummelin perheeseen [...]. Olen haistellut tuulta, kuullut, kuinka jää laulaa, nähnyt taivaalla loimuavat revontulet yhdessä Petterin ja pikkuisen Sannan kanssa. (Annika K 2012.)

Samoin Täällä toisen tähden alla -blogissa kirjoittaja on tempautunut tarinan vietävästi ja kirjoittaa siitä henkilökohtaisesti:

Jos minut ja mieheni olisi lähetetty tuolle saarelle sodan jälkeisinä vuosina, olisi meidän roolimme olleet aivan samanlaiset: mieheni olisi puhunut saarelaiset pyörryksiin ja minä olisin hoitanut taustalla käytännön tehtävät [...] (Jaana 2012).

Antiaikalaisen Tommi Melender kertoo myös minä-muodossa, miksi nautti *Jään* lukemisesta:

Lunbergin kuvaama ulkosaariston elämänmeno sotien jälkeisinä niukkuuden vuosina on mahdollisimman kaukana tästä median ja kulutuksen läpikäynnistä jälkitekollisesta maailmanajasta, jonka vastentahtoisena asukkina päivästä toiseen sinnittelen (Melender 2012).

Bloggaajat yhdistävät teksteissään näin kirjan ja sen lukemisen omaan henkilökohtaiseen elämäänsä ja sen olosuhteisiin ja ihmissuhteisiin.

Jään arvioiden kohdalla blogiteksteissä oli usein selkeä minä-kertoja, kirjoittajapersoona, jonka kokemuksellinen kerronta lukemisesta, kirjoittamisesta ja lukukokemuksesta on osa kirjan arviointia ja esittelyä. ”Minä” on yhtä aikaa *Jään* omalla tavallaan kokeva lukija ja blogin kirjoittaja, joka kertoo lukukokemustaan omille lukijoilleen. Lukija-kirjoittajan minä on joissakin tapauksissa näkyvissä myös lehtikritiikissä. Helsingin Sanomien Antti Majander kirjoittaa itkeneensä lukiessaan: ”[...] en ole ihan varma, mitä tai kenen suruja vetistelen, kun luen Lundbergin romaania” (Majander 2012).

Tässäkin ”minä” on yhtäaikaaisesti sekä lukija että kirjoittaja. Preesensissä hän on yhtä aikaa lukemisen ja siitä kertomisen hetkessä, jossa on lisäksi myös kirja-arvion lukija. Vertailukohdaksi voisi asettaa tyylin, jossa ”minä” pysyy ikään kuin näkymättömänä taustalla. Savon Sanomissa ja Keski-suomalaisessa ilmestyneessä arviossa ei ole ”minää”, vaan sen sijaan ”lukija”, joka viittaa toki myös kriitikkoon ja tämän kokemukseen mutta myös kehen tahansa kirjaan tarttuvaan: ”Jää ei ole millään muotoa helppo teos, mutta palkitsee lukijansa monella tapaa” (Sallamo-Lavi 2012).

Kun tätä verrataan aiempiin esimerkkeihin blogien tyylin kerronnallisuudesta, kokemuksellisuudesta ja henkilökohtaisuudesta, voidaan havaita, että näkökulma kirjaan on erilainen. Lause ”Jää ei ole millään muotoa helppo teos” (Sallamo-Lavi 2012) viittaa perimmiltään samaan tarkoitteeseen kuin esimerkiksi ”siitä kirjoittaminen on ollut erityisen vaikeaa” (Sara 2013) ja ”minun oli ensin vaikea päästä kirjan maailmaan” (Jalkanen 2012). Lähestymistapa, tyyli, on kuitenkin toinen. Siinä missä bloggaajat kertovat henkilökohtaisista kokemuksista, lehtikriitikko muotoilee yleispätevän väitteen kirjan ominaisuuksista, laajentaa yhden luennan jokaisen luennaksi.

Jään tapaus vahvistaa käsitystä siitä, että lehti- ja blogikritiikissä on olemassa eroja, jotka liittyvät blogien ja mediaorganisaation tuottaman joukkoviestinnän eroihin teknisessä ja kulttuurisessa mielessä. Tutkimusaineistoni perusteella *Jäästä* kirjoittaneiden bloggaajien tyyli oli pääsääntöisesti henkilökohtaisempaa ja kerronnallisempaa kuin lehtikritiikeissä. Lisäksi kirjoittajat toivat esiin omaa persoonaansa usein minä-muodossa sekä joissakin tapauksissa myös oman elämänsä olosuhteita tai tapahtumia, jotka he liittivät ajallisesti tai temaattisesti lukukokemuksiinsa. Tällaisen tyylin voi nähdä joko sinä moitittuna ”mutuhuttuna” tai kirjallisuuskeskustelua moniäänistävänä ja

demokratisoivana kehityksenä, joka tuo kirjallisuudesta puhumisen yhä useampien ulottuville ja purkaa kirjallisuusarvostelun totuttuja muotoja.

Steinerin (2008) mukaan yksityisen kritiikin kirjoittajat haluavat kuulua samanmielisten yhteisöön, löytää muita itsensä kaltaisia lukijoita. *Jään* tapauksessa bloggaajat ja lehtikriitikot olivat enimmäkseen samaa mieltä kirjasta, kaikki pitivät siitä ja arvioivat sen positiiviseen sävyyn. Blogikriitikoiden ei siis ole tarvinnut hakea ymmärrystä mielipiteelleen blogiyhteisöstä, sillä myös valtamedia on huomionnut kirjan laajasti ja kehunut sitä. Bloggaajille onkin ehkä ollut *Jään* tapauksessa tärkeää nimenomaan lukemisen kokemuksen välittäminen ja jakaminen kirja-arvioissaan. Kun näkökulmana on kirjallisuuskritiikki keskusteluna, esiin tulee myös kysymys siitä, kuka oletetaan kritiikin lukijaksi. Täällä toisen tähden alla -blogissa kirjoittaja puhuu suoraan toisille bloggaajille: ”[...] Linkitän tähän vain kahden ’luottolukijani’ Marian ja Unnin arviot kirjasta. Kiitos siitä, että tartuin kirjaan, kuuluu teille.” (Jaanan 2012.) Bloggaaja luo henkilökohtaisella kerronnalla ja puhuttelulla suhteen itsensä ja näiden toisten bloggaajien välille.

Kristian Blombergin *Puhekuplien* tapauksessa netissä syntynyttä keskustelua motivoi se, että valtamediassa teos oli runouspiirien mielestä arvioitu epäoikeudenmukaisesti tai peräti väärin, ja kirjoittajat halusivat korjata asian tai tuoda esiin toisenlaisia näkemyksiä. Lundbergin *Jää* sen sijaan herätti ihastusta sekä lehti- että blogikriitikoissa. *Jäästä* bloggaavien motiivi kirjoittamiselle näyttää aineistoni perusteella täyttävän blogikulttuuriin kuuluvaa yhteenkuuluvuuden ja vertaisuuden ideaa tai tarvetta (ks.s. 53). Kun kirjoittaja kertoo henkilökohtaisen tyylin kautta kirja-arviossa paitsi kirjasta myös hiukan itsestään ihmisenä, voi lukija ehkä kokea yhteenkuuluvuutta kirjoittajan kanssa toisella tavalla kuin lehtikriitikon kanssa, kun taustatietona vielä on se, että kirjoittaja on samanlainen ”tavallinen ihminen” ja ”tavallinen lukija” kuin blogin lukijakin. Lehtikritiikin ja blogikritiikin sisällöissä oli *Jään* kohdalla paljon samaa, tyyliä sen sijaan erosivat toisistaan arvioiden erilaisten tavoitteiden mukaisesti.

5.3 *Ilman* – kirjan ja kirjailijan kritiikki

Timo Hännikäisen *Ilman*-kokoelmasta seurasi sanomalehdissä, blogeissa ja muissa medioissa vilkas ja värikäs keskustelu. Tutkimusaineistoni perusteella kirja-arviot olivat tiivis osa tätä keskustelua,

jota käytiin myös monessa muussakin tekstilajissa (joista on myös muutama esimerkki tutkimusaineistossani).

Tyylin perimmäisin tekijä on Saukkosen (1985, 84,92) mukaan tekstin (tai sen tuottajan) näkökulma eli perspektiivi käsiteltävään aiheeseen. Kun tarkastellaan keskustelun osiksi asettuvien tekstien tyylejä, on teksteistä löydettävissä useita erilaisia näkökulmia tai suhtautumistapoja *Ilman-*kirjaan, Timo Hännikäiseen itseensä, tämän ajatuksiin sekä kirjasta nousseeseen keskusteluun. Löydettävissä ovat ainakin seuraavat näkökulmat: vihainen, paheksuva, huvittunut, säälivä, myötätuntoinen, asiallinen, pelokas ja arvostava (ks. s. 60). Yhdessä arvioissa voi yhdistyä useita näkökulmia.

Turun Sanomien arvioissa sävy on rivien välissä hiukan paheksuva: ”Timo Hännikäisen esseet eivät olisi menettäneet mitään todistusarvostaan, jos henkilökohtaiset surkuttelut saadun seksin vähyydestä ja kompensoivan kännin määrästä olisi jätetty pois” (Soikkeli 2009).

Turun Sanomien kritiikissä henkilökohtaisuus ja tunnustuksellisuus on arvotettu teoksen heikkoudeksi, turhaksi sensaatiohakuisuudeksi. Sen sijaan niissä arvioissa, joissa Hännikäisen kirjaan on suhtauduttu arvostaen (esim. Ahtola 2009, Mäkelä 2009, Tähtinen 2009), täsmälleen sama ominaisuus on mainittu sen vahvuudeksi, jopa erottamattomaksi osaksi kirjan argumentaatiota. Esimerkiksi näin Aamulehdessä: ”Hän laventaa esseegenreä augustinolaisen tunnustuskijallisuuden suuntaan ja soittaa, että pohdiskelevaa asiaproosaa voi kirjoittaa myös subjektiivisesti ja jopa koskettavasti” (Tähtinen 2009).

Niissä teksteissä, joissa käsiteltiin enemmän Hännikäisen ajatuksia kuin tämän kirjaa, tyyli ilmaisivat enemmän negatiivista, jopa vihaista, suhtautumista aiheeseen. Ellit-sivuston blogissa tyylivalintojen takana näyttäisi olevan yritys parodioida Hännikäisen kielenkäyttöä tai sitä sanastoa, jolla kirjasta ja kirjailijasta julkisuudessa puhuttiin. Seuraavassa esimerkissä ”suvunjatkamisen” ja ”ihmisyksilö” vaikuttavat liittyvän Hännikäisenkin viljelemään tapaan puhua ihmissuhteista ja seksistä biologian suuntaan viittaavin termein: ”Minä luulin, että seksi on kahden ihmisyksilön keskenään vapaaehtoisesti toteuttamaa suvunjatkamisen harjoittamista” (Kati 2009).

Virkkeen ajatus voi olla tehdä pilkkaa Hännikäisen akateemisen nokkelasta kielenkäytöstä. Arkinen sana ”seksi” määritellään monimutkaisen ja tieteellisen kuuloisesti ”suvunjatkamisen harjoittamiseksi”, jota ”ihmisyksilöt toteuttavat”. Blogin oletettu pyrkimys parodiaan ja vitsikkään

terävään vastaiskuun kompastuu kuitenkin, kun tyyli ei pidäkään kautta linjan. Kirjoittaja siirtyy avoimeen ja suoraan ilmaisuun, jossa ei tunteita pidätellä: ”En pysty edes kirjoittaen kuvailemaan tuntemaani vastenmielisyyttä” (Kati 2009). Tekstistä ilmenee peittelemättömän vihainen suhtautuminen Hännikäisen henkilöön ja hänen näkemyksiinsä.

Mustekala-verkkolehdestä puolestaan viha on kätkeyty toisaalta asiantuntevan ja korostetun asiallisen argumentoinnin ja toisaalta alentuvan tyylin alle. Pirkko Holmberg (2009) tuntuu pyrkivän äärimmäiseen neutraaliuteen puhuessaan esimerkiksi ”seksin epätasaisesta jakautumisesta” (Vertailun vuoksi esimerkiksi INAhduS-blogin Ina [2009] viittaa samaan tarkoitteeseen kirjoittamalla, että ”nörtit eivät saa tässä maassa naisia ja alfaurokset vievät kaikki”).

Hännikäinen samaistaa seksin epätasaisen jakautumisen taloudelliseen ja poliittiseen epätasavuuteen. Mielestäni tässä mennään vikaan: tällä perusteella seksin lisääminen lisäisi automaattisesti onnellisuutta ja hyvinvointia. Ongelmat piilevät syvemmällä kulttuurimme henkisessä tilassa. (Holmberg 2009.)

Asiallisen tyylin rinnalla näkyy alentuva suhtautuminen Hännikäiseen, joka Holmbergin (2009) mukaan ”suhtautuu seksiin kovin pakkomielteisesti ja näkee sen puutteen suurimpana syynä elämänsä ahdistavuuteen” ja ”on käynyt väärissä paikoissa etsiessään itseään ymmärättäviä naisia”. Kirjoittaja asettautuu tässä Hännikäisen yläpuolelle antaen ymmärtää, että koettu ongelma on enimmäkseen miehen oma vika. Mielenkiintoiset kohdat tässä tekstissä ovat myös seuraavat:

Ymmärtääkseni Hännikäisen ydinajatus, jonka hän lainaa ranskalaiselta kirjailijalta Michel Houellebecqilta, on se, ettei 1960-luvun seksuaalinen vapautuminen merkinnyt todellista vapautumista vaan ainoastaan liberalisoituneisiin markkinoihin verrattavan seksiliberalistisen pelin raaistumista (Holmberg 2009).

Minua ihmetyttää, miksi seksin yhteydessä puhutaan niin vähän kiintymyksestä, vaikka siitähän siinä minun alkeellisen käsityskykyni mukaan on kyse (Holmberg 2009).

Huomio kiinnittyy näissä kohdin ilmaisiin ”ymmärtääkseni” ja ”alkeellisen käsityskykyni mukaan”. Kirjoittaja näennäisesti halveeraa omaa älyään, ymmärrystään ja taitojaan, mutta kontekstissa ilmaukset lienee tarkoitettu ironisen hauskoiksi vastaiskuiksi Hännikäisen epäilyksille naisten kyvykkyydestä esimerkiksi filosofiseen ajatteluun. Samaa retorista tarkoitusta palvelee Ellit-sivuston blogin edempänä mainittu ilmaisu ”minä luulin” (Kati 2009). Holmbergin (2009) enimmäkseen yltiöasiallisen, akateemista kielenkäyttöä suosivan (esim. ”illusorinen normi”, ”seksuaaliliberalistinen”, ”kulttuurinen toimintamalli”) ja terävääkin argumentointia sisältävän tekstin kontekstissa nämä ilmaukset tuntuvat kuitenkin sotivan itseään vastaan: hauskuuden

tavoittelun taustalta kuultaa suuttumus Hännikäisen esittämistä mielipiteistä ja jopa pelko siitä, että tällaisia mielipiteitä voi yhteiskunnallisessa keskustelussa esittää.

City-lehdessä on otettu kaikki irti Hännikäisen kirjassaan esittämistä kärkkäistä mielipiteistä. Jutussa Hännikäisen ajatuksia on koottu numeroiduiksi ”väittäviksi”. Esimerkiksi näin: ”7. 15-25-vuotiaat miehet ovat poikkeuksetta hölmöjä, äänekkäitä ja väkivaltaisia” (Pettersson 2009). Sana ”poikkeuksetta” tekee väitteestä täysin ehdottoman ja siten hyvin kärjekkään. Koko jutun tyyli on hyvin provosoiva vastaavan kaltaisine ehdottomine lausumineen, jotka on pantu Hännikäisen piikkiin: ”Humanistinaiset ovat joko seksuaalisesti ja emotionaalisesti kylmiä tai pilkattavia ja hyväksikäytettyjä jakorasioita”, ”Naispapit näyttävät ja kuulostavat sosiaalitoimiston tädeiltä”, ”mies on maailman nekeri” jne (Pettersson 2009). Otsikko ilmoittaa, että ”Timo ei saanut pillua, siispä hän kirjoitti kirjan” (Pettersson 2009). Tällaisella provosoivalla tyylillä ja seksijutuilla tekstistä on haluttu ilmeisesti tehdä toisaalta viihdyttävä ja toisaalta mielipiteitä herättävä ja närkästyttävä.

Yksi aineistossani ilmenevä tapa suhtautua Hännikäiseen ja tämän väitteisiin on huvittunut tyyli. ”Eiköhän niitä tyttöjä riitä meille kaikille”, todetaan ikään kuin naurahtaen Suolaisia pisaroita - blogissa (Saxbarg 2009). Lause (ja koko teksti) kuittaa Hännikäisen yhteiskunnalliseksi ongelmaksi kokeman parisuhteen ja seksin puutteen yksilön pikku murheeksi, joka ratkeaa itsensä hyväksymällä. Turun Sanomissa todetaan, että ”yksinäisyydestä hän kirjoittaa koskettavasti, mutta seksin kaikkivoipuudesta vimmallalla, joka lähinnä hymyilyttää” (Soikkeli 2009).

Hännikäinen saa osakseen tutkimusaineistoni teksteissä paikoin myös jonkinlaista myötätuntoa tai sääliä. INAhduS-blogin Ina (2009) on ärsyyntynyt Hännikäisen kirjaa seuranneesta mediakeskustelusta: ”siitäkin olen Hännikäisen kanssa samaa mieltä, että sen sijaan että varatut isä-alfaurokset metsästävät baareissa ja vievät sinkkumiehiltä loputkin naiset, he voisivat pysyä kotona edes äitiysloman ajan.” Aamulehden arviossakin Hännikäinen saa jonkinlaista ymmärrystä:

Kirjoittajaansa säästelemätön Ilman on rankka veto [...] Hännikäiseltä. Hän mottaa armotta pinnallista sinkkukulttia ja näyttää, kuinka raastavaa ja alentavaa naisettoman betauroksen elokuvamukavaltsevassa citykulttuurissa voi olla. (Tähtinen 2009.)

Samoin Tiede-lehden blogin kirjoittaja suhtautuu myötäsukaisesti Hännikäisen keskustelunavaukseen: ”Parisuhteella on varsinkin miehille melkoinen merkitys jo terveyttä

edistävänä tekijänä. Ja niillä joilla on (rahaa ja asemaa), annetaan (useampikin parisuhde peräkkäin). Kyse on ihan kohtuullisen kokoisesta ongelmasta.” (Hamilo 2009.)

Turun ylioppilaslehdessä puetaan sanoiksi se, mikä monessa tekstissä on luettavissa rivien välistä. ”Häntä yhtä aikaa säälii ja inhoaa. Hänelle toivoo rehellisesti onnea, ja silti samalla sitä, ettei kenenkään naisen tarvitsisi sietää moista hyypiötä.” (Harviainen 2009.)

Tutkimusaineistoni teksteissä voi havaita eron lehtikriitikoiden ja bloggaajien kirjoituksissa sen suhteen, mikä on niiden rooli Hännikäisen alulle panemassa keskustelussa. Lehtikritiikieissä näkyvät median toiminnan periaatteet, jotka heijastuvat arvostelijalle asetettuihin vaatimuksiin. Lehtikriitikot eivät riepotele kirjailijaa ja tämän teosta, vaan perustelevat kantojaan ja kirjoittavat suhteellisen maltillisesti (ks. hyvästä kritiikistä s. 22). Blogeista löytyy niin ikään maltillisia kannanottoja, mutta toisaalta kiihkeitä ja hyvin yksisilmäisiä kirjoituksia, jotka blogimaailmassa voivat puolustaa paikkaansa mutta eivät missään nimessä sopisi lehden sivuille.

Lehtikriitikot ovat suhtautuneet myönteisesti tai suhteellisen neutraalisti Hännikäisen kirjaan teoksena ja puheenvuorona, vaikka olisivat arvostelleet kirjassa esitettyjä ajatuksia kielteiseen sävyyn. Lehtikriitikot ottivat osaa keskusteluun ikään kuin tynnyttellen, muistuttaen, että kyseessä on kirja, jonka yksi tarkoitus on ärsyttää lukijaa. Jotkut viittasivat kirjan aikaan saamaan mediakohuun hiukan paheksuvaan sävyyn:

Toivottavasti teeman huvittavuus ei peitä alleen sitä tosiseikkaa, että 'Ilman' tekee Timo Hännikäisestä ehdottomasti erään maan johtavista esseisteistä (Ahtola 2009).

Onko todellakin kansallinen uutinen, jos nuorimies on joutunut olemaan neljä vuotta ilman? Eivätkö kaikki baaritiskit ole viikonloppuisin pullollaan Hännikäisen kohtalotovereita? (Tähtinen 2009.)

Kun kirjailija äkisti kohoaa lehtien ja television haastatteluohjelmien kiihottavimmaksi puutemieheksi, ei muista uskoa, että hän osaa kirjoittaa (Pulli 2009).

Ann Steinerin (2008) mukaan internetin yksityisen kritiikin ja kirjallisuusammattilaisten kirjoittaman päivälehtikritiikin yksi ero on tunteiden ilmaisemisessa. Steinerin mukaan yksityinen kritiikki ilmaisee sekä negatiivisia että positiivisia tunteita päivälehtikritiikkiä voimakkaammin (ks. s. 4). Hännikäisen kirjan saamien arvioiden kohdalla tämä pitää paikkansa ainakin negatiivisten tunteiden ilmaisemisen suhteen (esim. Kati 2009). Steinerin mukaan syitä tähän ovat internetissä mahdollinen anonyymius sekä se, että yksityinen kritiikki on tyypillisesti paitsi kirjoista

kirjoittamista myös itseilmaisua. Steinerin mukaan yksityinen kritiikki käsittelee kyseessä olevan kirjan lisäksi myös kirjoittajan kulttuurisia taustoja ja hänen asemaansa. (Steiner 2008.) Itse lisäksi tunteiden vapaamman ilmaisun syyksi myös edellä mainitut erot lehti- ja blogikriitikon asemassa (ks. s. 79).

Kuten luvussa 4.3 on todettu (ks. s. 60-61), oli yksi Hännikäisen kirjaa koskevien tekstien mielenkiintoinen piirre kysymys-vastaus-asetelma, joka oli havaittavissa viidestä Hännikäistä ja tämän kirjaa koskevista 20:stä tekstistä. Nämä viisi tekstiä kuuluivat kaikki siihen ryhmään, jonka katson kuuluvan kirjallisuuskritiikin lajin ulkopuolelle. Blogit Suolaisia pisaroita, INAhduS, Tiede-lehden Skeptikon päiväkirja ja Ellit-sivuston Kaksinaista-blogi käsittelevät Hännikäisen ajatuksia sekä esittivät kommenttinsa kirjasta seuranneeseen julkiseen keskusteluun. City-lehti puolestaan sai Hännikäisestä räväkän ja provosoivan henkilö- tai ilmiöjutun, joka on luultavasti viihdyttänyt ja kiihdyttänyt lukijoita.

Kysymys lehti- ja blogikritiikin eroista johtaa *Ilman*-kirjan tapauksessa pohtimaan, missä kulkee kirjallisuuskritiikin raja. Aineistoni perusteella lehtikritiikki pitäytyi nimenomaan kirjan arvioimisessa, kun taas internetissä tekstit rönsyivät vapaammin välittämättä tekstilajien rajoista. On vaikeaa sanoa, voiko esimerkiksi Nulla dies sine legendo -blogin tekstiä sanoa kirja-arvioksi, sillä bloggaaja ei ole lukenut kirjaa kokonaan. Jonkinlaista kirjan arviointia teksti kuitenkin sisältää, joskin myös Hännikäisen vertaamista kaupassa kiukuttelevaan lapseen:

*Ja täydellinenhän hän on, ei se sosiaalinen kömpelyys ja ujous hänestä itsestään voi millään johtua, ei, kyllä se on yhteiskunnan vika, en tiedä kyllä miten mutta on se kun minä niin sanon!
vetää maihin kaupan karkkihyllyllä ja kiukuttelee äidilleen (Ikkeljärvi 2009.)*

Tässä tuodaan tekstiin draamallinen elementti. Kirjoittajan näkökulma vaihtuu liukuen kiukuttelevan Hännikäisen vuorosanoiksi, joita seuraa näyttämöohjeen tapainen selostus siitä, mitä kohtauksessa tapahtuu.

Bloggaajien motivaatio kirjoittaa ja blogien anti keskusteluun näyttää Hännikäisen kirjan kohdalla liittyvän yhteiskunnalliseen keskusteluun, jonka Hännikäinen kirjassaan aloitti. Koska kyseessä ei ollut esimerkiksi fiktio vaan nimenomaan yhteiskunnallinen keskustelunavaus, oli ymmärrettävää, että vastaväitteille ja muille kannanotoille on löytynyt väyliä mm. internetin blogeissa.

Kirjallisuuskritiikki tekstilajina ei välttämättä pysty vastaamaan keskustelun tarpeeseen tässä tapauksessa. Kritiikki kuvailee, tulkitsee ja arvottaa kohdettaan eli kirjaa. Blombergin *Puhekuplien*

tapauksessa esimerkiksi kulttuurijulkaisut vastasivat Helsingin Sanomien epäoikeudenmukaiseksi koettuun kritiikkiin nimenomaan kirjallisuuskritiikillä, jossa tuotiin esiin vastakkainen näkökulma. Jos *Puhekuplien* kohdalla käytiin väittelyä paljolti teoksen muodon ympärillä, Hännikäisen kirjan kohdalla keskustelua taas nostatti kirjan sisältö. Tällöin kirjallisuuskritiikki reiluun, kirjan ehdoilla kirjoitettuun ja perusteltuun arvostelmaan pyrkivänä ei kykene juurikaan esimerkiksi väittämään Hännikäiselle vastaan.

6. PÄÄTÄNTÖ

Olen tässä tapaustutkimuksessa tarkastellut kolmen kirjan lehdistössä ja blogeissa saamia arvosteluja, yhteensä 57 tekstiä. Kristian Blombergin *Puhekuplia*-runokokoelma jäi Helsingin Sanomien murskakritiikkiä lukuun ottamatta käytännössä huomiotta valtamedioilta, mutta sitä puolustettiin kirjallisuusjulkaisuissa ja runouden tuntijoiden blogeissa. Ulla-Lena Lundbergin *Jää*-romaani sai kiittävän vastaanoton kaikkialla. Blogikriitikoille *Jään* arvioimiseen on vaikuttanut blogimaailman yhteisöllinen luonne. Timo Hännikäisen provokatiivinen esseekokoelma *Ilman* herätti internetissä ärhäkkääkin keskustelua kirjan aiheista ja Hännikäisestä itsestään, kun lehtikriitikot taas keskittyivät enemmän arvottamaan teosta kirjana.

Tutkielman taustalla on ollut kysymys siitä, mikä on kirjablogien rooli ja merkitys kirjallisuuskritiikin viitekehyksessä. Ovatko kirjabloggaajat vetämässä mattoa alta lehtikritikoilta? Heikkeneekö kirjallisuuskritiikin laatu, kun kuka tahansa voi jakaa näkemyksiään kirjoista vapaasti internetissä? Vai onko kyse demokratisoivasta sekä kulttuurikeskustelua moniäänistävästä ja avartavasta kehityksestä? Näihin kysymyksiin ei liene yhtä oikeaa vastausta. Olen tutkinut kirjallisuuskritiikkiä tekstien verkostona, keskusteluna. Kolmen erilaisen tapauksen perusteella kirjallisuuskritiikin voi sanoa olevan tekstilajina keskusteleva monella tapaa. Kirjablogien asema kritiikin kentällä on kytköksissä arvioiden kohteena oleviin kirjoihin ja valtamedian reaktioihin.

Kristian Blombergin *Puhekuplien* tapauksessa Helsingin Sanomien kriitikko pani runouspiireissä liikkeelle vilkkaan keskustelun moittimalla yhdessä kritiikissä viittä ”uutta runoutta” edustavaa kokoelmaa. Nopeimmat reaktiot Helsingin Sanomien arvioon ilmestyivät internetissä lähes välittömästi, mutta ne eivät olleet tekstilajiltaan kirjallisuuskritiikkejä. Sen sijaan kulttuurilehdet vastasivat Helsingin Sanomien arvioon nimenomaan omilla kirjallisuuskritiikeillään. Aineistooni kuuluu myös kaksi blogikritiikkiä, joissa *Puhekuplia* arvioidaan myönteisesti ja jotka myös viittaavat Hesarin kritiikkiin. Tässä tapauksessa varsinainen kulttuurikeskustelu käydään siis kulttuurilehdissä ja internetissä kirjallisuudentusiastien blogeissa. Näiden tahojen rooli keskustelussa muodostuu niiden vääräksi katsoman arvostelman oikaisijoiksi ja valtamedian syrjäyttämän marginaalirunouden esiin nostajiksi.

Toisaalta *Puhekuplien* tapauksessa nähdään blogikritiikistä myös hyvin erilainen puoli. Runokokoelmasta on kirjoittanut myös muutama bloggaaja, joilla ei ole runouteen liittyvää asiantuntemusta eikä edes suurta kiinnostusta ainakaan Blombergin kokoelman edustamaa

kokeellista runoutta kohtaan. He edustavatkin kenties niin sanottua suurta yleisöä. Heidän ei voi katsoa olevan samalla tavalla osallisina keskustelussa kuin niiden bloggaajien, joilla on kulttuurista pääomaa ja asiantuntemusta eli jotka esimerkiksi tuntevat Suomen runouden nykytilannetta ja hallitsevat aiheeseen liittyvän kielenkäytön. Aleksis Salusjärvi on kirjoittanut internetistä osallistumisen foorumina: ”Internet on nyt väylä kirjoittaa ohi portinvartijoiden ja sanomalehdillä on muinaisten salonkien rooli. Yleisön ajatus on uuden median myötä keksitty jälleen uudelleen.” (Salusjärvi 2012.) Kuitenkin *Puhekuplien* tapauksessa ne bloggaajat, jotka eivät kuuluneet runouden tuntijoiden sisäpiiriin, ovat edelleen pikemminkin passiivisen vastaanottavan yleisön kuin aktiivisten keskustelijoiden roolissa.

Internetin ja blogit voi nähdä demokraattisena tilana, jossa jokainen saa näkemyksensä esille, mutta varsinaisen näkyvyyden saavuttaminen netin tietotulvassa ei ole mikään itsestäänselvyys. *Puhekuplien* saamien kritiikkien kokonaisuus näyttää toisaalta sen, että valtavirtakulttuurista poikkeavat ja valtamedian hyljeksimät teokset ja kulttuurimuodot voivat todella löytää puolustajansa netistä. Toisaalta niiden asema marginaalissa ei välttämättä muutu. *Puhekuplista* syntynyt keskustelu käytiin nimenomaan runouspiirien kesken, vaikka se tapahtuikin kaikille julkisessa tilassa.

Ulla-Lena Lundbergin *Jää*-romaanin voitti Finlandia-palkinnon vuonna 2012 ja kirja keräsi kiitoksia sekä lehtikritikoilta että bloggaajilta. Tämän kirjan kohdalla lehti- ja blogikritiikin suhtautuminen arvioitavaan kirjaan oli siis samanlainen, toisin kuin runokokoelma *Puhekuplien* tapauksessa. Sen sijaan Lundbergin romaanin kritiikit paljastavat eron lehti- ja blogikritiikin kirjoittamisen tavoissa. Lähes kaikissa blogikritiikeissä viitataan muihin kirjan saamiin arvioihin, enimmäkseen muihin blogeihin, kun taas lehtikritiikissä viittaamista ei tapahdu. Bloggaajat liittivät kirja-arvioihinsa linkkejä toisiin bogeihin. Useat bloggaajat kertoivat tarttuneensa Lundbergin kirjaan toisten bloggaajien kehuttua sitä. Linkittämistä käytettiin myös palvelemaan lukijaa, joka haluaa löytää muita kirjoituksia samasta kirjasta.

Useimmat bloggaajat kirjoittivat *Jäästä* lehtikritiikeistä poikkeavalla tyylillä, jolle tyypillisiä piirteitä olivat kerronnallisuus, kokemuksellisuus ja oman persoonan läsnäolo tekstissä. Henkilökohtainen tyyli ja toisten blogien linkittäminen näyttäisivät liittyvän suhteiden luomiseen tai ylläpitoon blogiyhteisössä. Arvioni on, että bloggaajille kirja-arvion kirjoittaminen merkitsee – ainakin *Jään* tapauksessa – lukukokemuksen jakamista samanmielisen yhteisön kanssa sekä itsensä liittämistä yhteisöön. Kun *Puhekuplien* tapauksessa lehti- ja blogikritiikin suhteessa oli kyse

vastakkaisen mielipiteen esittämisestä, *Jään* kritiikeissä tämä suhde ei liity niinkään arvioiden sisältöön vaan kirjasta puhumisen tapaan ja kontekstiin. Bloggaajille tuntui olevan merkittävä ero sillä, lukivatko he kirja-arvion tutusta blogista vai sanomalehdestä.

Timo Hännikäisen esseekokoelma *Ilman* kirvoitti kiihkeän keskustelun, jossa aiheina olivat paitsi kirja myös Hännikäinen itse sekä hänen näkemyksensä seksin puutteesta ja yksinäisyydestä yhteiskunnallisena ongelmana. Provosoivaa aihetta provosoivasti käsittelevän ei-fiktiivisen teoksen saaman kritiikin kautta voi pohtia tekstilajin rajoja sekä sen mahdollisuuksia ja näiden mahdollisuuksien rajoja. Lehtikriitikot keskittyivät pääasiassa arvioimaan Hännikäisen kirjaa kirjana, vaikka osa myös kertoi henkilökohtaisen mielipiteensä kirjassa esitetyistä ajatuksista. Bloggaajien teksteissä sen sijaan kirjallisuuskritiikin piirteet saattoivat yhdistyä muiden tekstilajien piirteisiin. Monet kommentoivat Hännikäisen kirjan ohella tai sen sijaan kirjailijan esittämiä ajatuksia tai Hännikäisen nostamaa mediakohua.

Kirjallisuuskritiikki tekstilajina rajoittuu kuvailemaan, tulkitsemaan ja arvottamaan kirjaa, mutta ei ehkä veny palvelemaan sellaista yhteiskunnallista keskustelua, joka Hännikäisen kirjasta seurasi. Lehdissä on erotettu kirjallisuuskritiikki esimerkiksi Hännikäistä koskevista henkilöjutuista tai mielipidekirjoituksista. Bloggaajien ei tarvitse tällaista eroa tehdä, vaan he voivat yhdistää eri tekstilajeja mielensä mukaan. Hännikäisen kirjan kohdalla sanomalehdet sekä kulttuurijulkaisut Parnasso ja Kritiikki I arvioivat teosta kirjallisuutena, joka on yhteiskunnallinen puheenvuoro, blogeissa taas keskityttiin enemmän arvostelemaan Hännikäisen ajatusmaailmaa. Runokokoelma *Puhekuplien* tapauksessa lehti- ja blogikritiikin vertailussa huomio kiinnittyy mielipiteiden eroihin, *Jää*-romaanin kohdalla taas kirjoittamisen muotojen ja motiivien eroihin. *Ilman*-kirjan kritiikit puolestaan panevat miettimään kirja-arvion tekstilajin olemusta ja tarkoitusta.

Hännikäisen kirjan kritiikkejä ja muita kirjaa käsitteleviä tekstejä voi ajatella jopa esimerkkinä siitä, että sanomalehtikritiikillä on yhä perusteltu ja tärkeä osa kulttuurikeskusteluissa. Lehdet käsitelivät Hännikäisen kirjaa kirjana ja muistuttivat siten, että kyse ei ole pelkästään kuohuttavista yhteiskunnallisista mielipiteistä, vaan myös kirjallisuudesta jossa olennaista on sisällön lisäksi esitystapa. Toki myös blogeissakin löytyy vastaavaa näkökulmaa. Antiaikalaisen Tommi Melender kirjoittaa näin: ”Provokatiivinen ote kuuluu asiaan. Onhan kyse esseistä eikä muistovärssyistä tai journalismista.” (Melender 2009.) Voi kuitenkin katsoa, että lähinnä lehtikritiikki piti tässä tapauksessa huolen siitä, ettei kirjallinen näkökulma hautautunut Hännikäisen kuohuttavien mielipiteiden nostaman hälinän alle. Helsingin Sanomien arvion mukaan pääasia on se, että

Hännikäinen avaa uraa uudelleen keskustelulle: ”Tämän tilan Hännikäinen ottaa poleemisella argumentoinnillaan ja se on kirjan sisällys, ei se, että Hännikäinen oli hetken ilman naista” (Mäkelä 2009).

Ilman lehtikritiikkiä Hännikäisen aloittamasta keskustelusta olisi siis kenties jäänyt puuttumaan kirjallisuudellinen näkökulma, mutta ajatuksen voi kääntää toisinkin päin: mitä olisi jäänyt puuttumaan ilman internetiä? *Ilmanista* käytyjä nettikeskusteluja pro gradussaan tutkineen Antti Hurskaisen mukaan lehtikriitikot tunnustavat Hännikäisen meriitiksi pikemminkin henkilökohtaisuuden kuin yhteiskunnallisuuden:

Ilman pyrkii olemaan seksuaalipoliittinen teos, ennen kaikkea lähimenneisyyden ja vallitsevan arvomaailman kritiikki. Arvostelijat kyllä mainitsevat kohun ja pyrkimykset yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen, mutta teoksen varsinaisten ansioiden nähdään liittyvän henkilökohtaiseen otteeseen. (Hurskainen 2011, 12.)

Voi pohtia, ovatko blogikirjoitukset – jos eivät aina sisältöjensä, niin kuitenkin olemassaolonsa puolesta – merkki jonkinlaisesta yhteiskunnallisesta vaikutuksesta.

Tämän tutkielman tulokset vahvistavat Ann Steinerin (2008) käsitystä, jonka mukaan yksityisen kritiikin ja ammattimaisen kritiikin (vrt. tässä tutkielmassa blogikritiikki ja lehtikritiikki) suhteet vaihtelevat. Kaikki voivat kirjoittaa samansuuntaisesti jostakin kirjasta tai päivälehtikriitikot ja internetissä kritiikkiä kirjoittavat yksityiset ihmiset voivat olla täysin eri mieltä jostakin teoksesta. Tässä on huomioitava, ketkä kritiikkiä kirjoittavat. *Puhekuplia*-runokokoelman kohdalla runouden tuntijat kirjoittivat teoksesta positiiviseen sävyyn blogeissa ja kulttuurilehdissä. Sen sijaan niin sanotut tavalliset lukijat, joilla ei ollut asiantuntemusta tai harrastuneisuutta runoudesta, eivät pitäneet kirjasta. Timo Hännikäisen kirjasta kirjoittivat paitsi sanomalehtien kriitikot ja erilaiset bloggaajat myös esimerkiksi sosiologit Henry Laasanen ja Anna Kontula. Kirja herätti kiinnostusta aiheensa puolesta muuallakin kuin kirjallisuuden piireissä. *Jää*-romaanin kohdalla runsasta blogiaineistoa voisi luonnehtia hyvin tyypilliseksi otokseksi kirjablogien tekstejä: bloggaajat ovat kirjoittaneet kirjasta, josta he pitivät.

Steiner huomauttaa, että yksityisten ihmisten pääsy kirjallisuuskritiikin kentälle ei automaattisesti tuo muutosta kirjallisuuden arvottamisen käytäntöihin:

There is also evidence to suggest that the new practices of reviewing are only repeating established patterns and behaviours. If this is the case, the private criticism that has been

applauded as a democratization of the reading and evaluation of literature does not offer any real change. (Steiner 2008.)

Tutkimusaineistooni kuuluvien blogikritiikkien perusteella lehdistä peräisin olevat arvion kirjoittamisen tavat ovat siirtyneet verkkoon. Blogikritiikeissä on usein samanlaiset tunnusmerkit kuin lehtienkin kritiikeissä, esimerkiksi tekstin alussa ilmoitetaan kirjan ja kirjailijan nimi, teoksen kustantaja ja usein sivumäärä. Kuvituksena on usein kirjan kansi. Myös sisällöllisesti ja tyyllisesti blogikritiikki näyttäisi olevan paljon velkaa journalistisille juurilleen, vaikka tekstilaji näyttää myös muuntuneen siirtymässä mediaorganisaation julkaisusta yksityisen ihmisen blogiin. Niemi-Pynttärin (2007, 97) mukaan nettitekstejä tulisi tulkita kirjallisuuden traditioita vasten unohtamatta kuitenkaan uuden teknologisen ympäristön vaikutuksia. Steinerin (2008) mukaan internetissä julkaistava yksityinen kritiikki toistaa ja uusintaa lehtikritiikin sisältöjä ja tekniikoita, mutta on sidoksissa myös nopeasti kehittyvään blogikulttuuriin.

Vaikka yhden tapauksen pohjalta ei voi tehdä yleistystä, voi esimerkiksi *Jää*-romaanin kritiikkien pohjalta todeta, että kirjallisuuskritiikki tekstilajina on saanut lehtikritiikistä poikkeavia piirteitä blogeissa. Koska romaani sai melko samanlaisen vastaanoton kaikissa kritiikeissä ja arvioiden sisällöissä oli paljon samaa, on huomio helppo kiinnittää tyyliin. Blogeille tyypillistä on keskusteleisuus, yhteisöllisyys ja julkisuus (Kilpi 2006; 5, 17). Tekstin julkisuudesta huolimatta blogien kielelle on kuitenkin ominaista henkilökohtaisuus. Niemi-Pynttärin (2007, 109) mukaan bloggaajat kirjoittavat epämuodollista käyttökieltä, joka nojaa proosan traditioon ja jossa yksi piirre on myös puheenomaisuus. Steinerin (2008) mukaan yksityinen kritiikki ilmaisee voimakkaammin sekä positiivisia että negatiivisia tunteita kuin lehtikritiikki. *Jään* kohdalla blogikritiikki erottui selkeästi lehtikritiikistä sillä, että siitä muodostui viittaussuhteitten kautta verkosto. Bloggajien persoona oli usein vahvasti läsnä ja he ilmaisivat teksteissä henkilökohtaista kokemustaan kirjasta. Lisäksi moni postaus sisälsi kerronnallisia rakenteita. Lukukokemuksen muotoilu kertomukseksi tuo mieleen puheen blogeista verkkopäiväkirjoina. Blogi ei välttämättä ole päiväkirja, mutta *Jäästä* kirjoittaneiden bloggaajien teksteissä näyttäisi olevan vaikutteita päiväkirja-ajattelusta.

Blogikritiikin ja internetin voi nähdä uhkana kirjallisuuskritiikin laadulle. Toisaalta joidenkin näkemysten mukaan internetillä on päinvastoin tärkeä rooli juuri kritiikin laadun varmistamisessa. Mervi Kantokorpi (2013, 197) kirjoittaa, että kun päivälehdissä arvostelut lyhenevät ja vähenevät ja negatiivisia kritiikkejä ei paljoa julkaista, ”kritiikin vastakarvaava, kirjallisuuden, kulttuurin ja yhteiskunnan rakenteellisia suhteita pohtiva traditio on jo jäänyt käytännössä täysin erikoislehtien ja

verkon blogien alueeksi”. Toisaalta voi pohtia, onko tätä ”vastakarvaavaa” traditiota kirjablogeissakaan, sillä monet bloggaaajat ilmoittavat kirjoittavansa vain niistä kirjoista, joista pitävät, eli hekään eivät tuota kielteisiä arvioita.

Tämä tapaustutkimus näyttää, että internet ja blogit voivat olla sekä mahdollisuus että tavallaan myös uhka kritiikin laadulle. Kristian Blombergin *Puhekuplien* kohdalla analyttisin kritiikki löytyy kulttuurilehdistä sekä runouden tuntijoiden blogeista. Toisaalta runokokoelmasta kirjoitti myös muutama sellainen bloggaja, joilla ei ollut kokoelmasta juuri muuta sanottavaa kuin että he eivät pidä siitä. Verkosta löytyy kaiken tasoista sisältöä, mutta kokonaan toinen asia on, minkä verran huomiota heikotasoisen sisältö saa. Ulla-Lena Lundbergin *Jään* kritiikkien laadusta voi olla montaa mieltä. Kyse on siitä, käsitetäänkö blogikritiikin henkilökohtaisuus ja lukuelämyksen korostaminen negatiivisesti ”mutuhutuksi” eli heikoksi ja epäanalyttiseksi arvioinniksi. Toinen näkökulma on katsoa blogikritiikkiä niin sanotun tavallisen lukijan intressejä palvelevana ja yhteisöllisyyden tarpeeseen vastaavana matalan kynnyksen kirjallisuuspuheena tai -keskusteluna.

Kriitikko Maaria Ylikangas (2014) näkee kirjablogit mahdollisuutena demokraattiselle kulttuurikeskustelulle.

Voiko kuka tahansa sitten ryhtyä kriitikoksi internetissä? Voi, mutta kuka tahansa ei tee niin. Kritiikin kynnys on sinänsä olematon. Ei siihen tarvita kuin kokemus taiteesta, halu antaa tuolle kokemukselle merkitys ja kyky selittää se muille. Tämä ei edellytä koulutusta, kokemus tulee toiminnan myötä ja julkaiseminen on helppoa. Silti motivaatiota ei useimmissa ihmisissä synny. Toivoisin, että niin kutsuttua maallikkokritiikkiä olisi paljon enemmän kuin nykyään. Kirjallisuudella on kirjablogit, muiden taiteenlajien tilanne on heikompi. (Ylikangas 2014.)

Ylikangas painottaa myös Suomen arvostelijain liiton Kritiikin päivän seminaarissa 2014 esitettyä näkemystä, jonka mukaan netti on kritiikille tärkeä alusta senkin vuoksi, että siellä kriitikko tavoittaa nuoret lukijat. ”Kritiikki on hyvissä kantimissa, myös verkossa”, summaa Ylikangas (2014). Seminaarikeskustelussa kritiikin ammattilaiset totesivat kuitenkin, että internetin ongelma on ansaintalogiikka: sosiaalisesta mediasta sinällään ei saa tuloja, vaikka itseään markkinoiminen sitä kautta saattaa poikia töitä (Ylikangas 2014).

Kirjabloggaaja Taika Dahlblom tiivistää käsityksiään internetin ja kirjallisuuskritiikin suhteista blogitekstissään ”Kirjaläppää: Ja sit nää leikkis yhdessä siellä somessa”:

Maallikko- ja ammattikritiikkiä kulutetaan eri tavoilla, mutta kulttuurijournalismia säännöllisesti seuraava lukija osaa erottaa jyvät akanoista. Sekä amatöörit että asiantuntijat voivat tuottaa laadukasta, kiinnostavaa sisältöä. (Dahlblom 2014.)

Tämän tutkielman tulokset viittaavat siihen, että blogi- ja lehtikriitikoiden kirja-arviot palvelevat ainakin osittain erilaisia tarpeita. Netistä löytyy niin ”jyviä” kuin ”akanoita”, jotka erottautuvat toisistaan internetjulkisuuden toimintaperiaatteen mukaisessa prosessissa, jossa toiset sisällöt keräävät huomiota ja klikkauksia, toiset taas jäävät syrjään.

Kirjablogeja kuopataan ja uusia perustetaan jatkuvasti. Vakiintuneimmat kirjabloggaajat ovat päivittäneet blogejaan jo kymmenisen vuotta, mutta aivan viime vuosina kirjablogien määrä on lähtenyt voimakkaaseen kasvuun. Jalkasen ja Pudaksen (2013) kyselyyn vastanneista bloggaajista moni arvioi kirjablogien tulevaisuuden valoisaksi. Esimerkiksi seuraavasti kirjoittaa yksi bloggaaja: ”Luulen, että kirjablogit ovat silloin [viiden vuoden päästä] tärkeämpi tekijä, sillä esim. kiustantamot ja muu media ovat reagoineet jo nyt muun muassa erilaisiin blogitempauksiin. [...] Kirjablogien ja median/kustantamoiden välinen yhteistyö tulee lisääntymään ja kirjablogit saavat lisää näkyvyyttä.” (Jalkanen & Pudas 2013, 31.)

Puhun tutkielmassani kirjallisuuskritiikistä ja luen käsitteen alle kuuluvaksi kirjoja arvioivat yksityisten ihmisten kirjoittamat blogitekstit. Voi kuitenkin kysyä, voiko tulevaisuudessa puhua kirjallisuuskritiikistä yhtenä tekstilajina tai kirjoittamisen tapana vai olisiko kuvaavampaa puhua kirjallisuuskritiikeistä viitaten lajin moninaisuuteen ja erilaisiin julkaisukanaviin. Voi olla, että blogikritiikki alkaa erottautua yhä enemmän sanomalehtikritiikin juurista ja löytää uusia ja omanlaisiaan ilmaisukeinoja.

LÄHTEET

Arvas, Paula; Niemi-Pynttäre, Risto; Kosonen, Päivi (2014). *Kirjallisuudentutkija bloggaajana*. Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti Avain 1/2014. 74-78.

Bakhtin, Mikhail (1987). *Speech genres and other late essays*. Käännös Mc Gee, Vern W., toim. Holquist, Michael & Emerson, Caryl. University of Texas Press, Austin.

Blomberg, Kristian (2009) *Puhekuplia*. Poesia, Helsinki.

Blogilista. *Kanava: Kirjallisuus, kirjoittaminen*. Viitattu 11.5.2015.

<http://www.blogilista.fi/kanava/kirjallisuus-kirjoittaminen/7>

Brunou, Salla (2014). *Lukutoukat nörtteilevät kirjablogeissa*. Viitattu 17.12.2014.

<http://geekgirls.fi/wp/blog/2014/03/26/lukutoukat-nortteilevat-kirjablogeissa/>

Dahlblom, Taika (2012). *Kirjaläppää: Mitä vikaa mutuhutussa?* Viitattu 10.12.2014.

<https://kirjakko.wordpress.com/2012/07/04/kirjalappaa-mita-vikaa-mutuhutussa/>

Dahlblom, Taika (2014). *Kirjaläppää: Ja sit nää leikkis yhessä siellä somessa*. Viitattu 11.5.2015.

<http://kirjasfaari.fi/2014/04/kirjalappaa-ja-sit-naa-leikkis-yhessa-siel-somessa/>

Dahlblom, Taika. *Kirjasfääristä*. Viitattu 15.2.2014. <http://kirjasfaari.fi/about/>

Heikkilä, Martta (2012). Johdanto: Taiteesta puheeseen. Teoksessa Heikkilä, Martta (toim.) *Taidekritiikin perusteet*. Gaudeamus, Helsinki. 11-54.

Heikkinen, Vesa; Voutilainen, Eero; Lauerma, Petri; Tiililä, Ulla; Lounela, Mikko (2012). *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja*. Gaudeamus, Helsinki.

Helasvuo, Marja-Liisa; Johansson, Marjut & Tanskanen, Sanna-Kaisa (2014). Johdatus digitaaliseen vuorovaikutukseen. Teoksessa Helasvuo, Marja-Liisa; Johansson, Marjut & Tanskanen, Sanna-Kaisa (toim.) *Kieli verkossa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. 9-28.

Hertzberg, Fredrik (2013). *Kirjallisuuskritiikin haasteet*. Viitattu 18.3.2015.

<http://www.kiiltomato.net/kirjallisuuskritiikin-haasteet/>

Hirvonen, Elina (2013). *Totuus romaanista*. Helsingin Sanomat 30.10.2013.

Hosiaislouma, Yrjö (2003). *Kirjallisuuden sanakirja*. WSOY, Helsinki.

Hurskainen, Antti (2011). *Kaikkien oma vika. Timo Hännikäisen Ilman-esseekokoelman ja teosta käsittelevien internetkeskustelujen yhteydet mediatekstien suodattamana kokonaisuutena*. Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos, Jyväskylän yliopisto. Pro gradu.

Hännikäinen, Timo (2009). *Ilman*. Savukeidas, Turku.

Ihonen, Markku (2000). Mitä on hyvä kritiikki? Julkaisussa Anna-Liisa Tapio (toim.) *Teatterikäräjät. Kangasala 26.–28.5.2000*. Tampereen yliopisto, Tampere.

Jalkanen, Katja & Pudas, Hanna (2013). *Rivien välissä - kirjablogikirja*. Avain, Helsinki.

Jenni S. (2012 a). *Kenelle kirjoja ja kirjakritiikkejä kirjoitetaan?* Viitattu 10.12.2014.
<http://www.lily.fi/blogit/koko-lailla-kirjallisesti/kenelle-kirjoja-ja-kirjakritiikkejä-kirjoitetaan>

Julkisen sanan neuvosto. *Journalistin ohjeet*. Viitattu 15.12.2014.
http://www.jsn.fi/journalistin_ohjeet/

Kankaanpää, Salli (2012). Tekstilajin muutoksen laadullinen tutkiminen. Teoksessa Heikkinen, Vesa ; Voutilainen, Eero; Lauerma, Petri; Tiirilä, Ulla; Lounela, Mikko (2012). *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja*. Gaudeamus, Helsinki. 284-295.

Kantokorpi, Mervi (2013). Kritiikki ja kirjallisuuspalkinnot osana kirjallista julkisuutta. Teoksessa Hallila, Mika; Hosiaislouma, Yrjö; Karkulehto, Sanna; Kirstinä, Leena & Ojajarvi, Jussi (toim.) *Suomen nykykirjallisuus 2. Kirjallinen elämä ja yhteiskunta*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. 194-207.

Karila, Juhani (2014). *Arvotaan kriitikko*. Helsingin Sanomat 04.09.2014.

Kline, David & Burstein, Dan (2005). *Blog! How the newest media revolution is changing politics, business, and culture*. CDS Books, New York

Kilpi, Tuomas (2006). *Blogit ja bloggaaminen*. Readme.fi, Helsinki

Kilpailu- ja kuluttajavirasto (2013). *Mainonnan tunnistettavuus blogeissa*. Kuluttajaoikeuden linjauksia. Kilpailu- ja kuluttajavirasto, Helsinki.

Kirjaseuranta: *Suomalaisia kirjablogeja, linkkilista*. Viitattu 11.5.2015.

<http://www.kirjaseuranta.fi/kirjablogit/>

Kirjavinkit. *Taustaa*. Viitattu 15.3.2014. <http://www.kirjavinkit.fi/taustaa/>

Korhonen, Kuisma (2012). Kirjallisuuskritiikki: Tekstejä teksteistä. Teoksessa Heikkilä, Martta (toim.) *Taidekritiikin perusteet*. Gaudeamus, Helsinki. 55-83.

Koskinen, Kaisa (2014). Tunteella ja tuttavallisesti. Margot Wallströmin blogi osana Euroopan Komission viestintää. Teoksessa Helasvuo, Marja-Liisa; Johansson, Marjut & Tanskanen, Sanna-Kaisa (toim.) *Kieli verkossa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. 127-147.

Laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä. 460/2003. Oikeusministeriö, Helsinki. 01.01.2004.

Lehto, Penjami (2012). *Kritiikkiä (1/30): Maailma muuttuu, Marttaseni*. Viitattu 4.10.2013.

<http://penjami.wordpress.com/2012/07/22/kritiikkia-130/>

Leidenius, Maria (2013). *Katja Kallio: Säkenöivät hetket*. Viitattu 14.10.2013.

<http://sininenlinna.blogspot.fi/2013/06/katja-kallio-sakenoivat-hetket.html>

Levikintarkastus Oy (2014). *Lt-levikkitilasto 2013*. Viitattu 29.4.2014.

<http://www.levikintarkastus.fi/levikintarkastus/tilastot/Levikkitilasto2013.pdf>

Lundberg, Ulla-Lena (2012) *Jää*. Suom. Leena Vallisaari. Teos& Schildts & Söderströms, Helsinki.

Mallon, Mark (2009). *Matti Mäkelän kritiikkiteesejä. Pieni luettelo teilauksista. Entä miksi kritiikki ei tapa?* Viitattu 8.2.2014. <http://sarolehti.wordpress.com/2009/10/20/matti-makelan-kritiikkiteeseja-enta-miksi-kritiikki-ei-tapa/>

Melender, Tommi (2010). *Kritiikin kritiikkiä*. Viitattu 11.5.2015.

<http://antiaikalainen.blogspot.fi/2010/12/kritiikin-kritiikkia.html>

Melender, Tommi (2014). *Tähän on tultu*. Viitattu 14.4.2015.

<http://antiaikalainen.blogspot.fi/2014/08/tahan-on-tultu.html>

McKee, Heidi A. & Porter, James E. (2009). *The Ethics of Internet Research*. Peter Lang Publishing, Inc., New York.

Muikku-Werner, Pirkko (2009). Kirja-arvostelujen metaforat ja niiden kohosteisuus. Teoksessa Heikkinen, Vesa (toim.) *Kielen piirteet ja tekstilajit. Vaikuttavia valintoja tekstistä toiseen*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. 87-114.

Mustekala. *Info*. Viitattu 15.4.2015. <http://www.mustekala.info/info>

Nieminen, Tommi (2010). *Lajien synty. Tekstilaji kielitieteen semioottisessa metateoriassa*. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä

Niemi-Pynttäri, Risto (2007). *Verkkoproosa*. ntamo, Helsinki.

Niemi-Pynttäri, Risto (2009). Genre luovana muotona ja verkkoproosa. Teoksessa Joensuu, Juri; Ekström, Nora; Lahdelma, Tuomo & Niemi-Pynttäri, Risto (toim.) *Luova laji. Näkökulmia kirjoittamisen tutkimukseen*. 2. painos. Atena Kustannus Oy, Jyväskylä. 130-148.

Niemi-Pynttäri, Risto (2011). *Sven Laakso, romaanihenkilö*. Viitattu 4.5.2015.

<http://www.luutii.ma-pe.net/sven-laakso-romaanihenkilo/>

Niemi-Pynttäri, Risto (2013). Verkkokirjallisuus hakee muotoaan. Teoksessa Hallila, Mika; Hosiaisuus, Yrjö; Karkulehto, Sanna; Kirstinä, Leena & Ojajärvi, Jussi (toim.) *Suomen nykykirjallisuus 1. Lajeja, poetiikkaa*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki. 349-373.

Puoskari, Bikka (2012). *Blogitekstit kirjallisuuskritiikkinä: reseptiotutkimus Anna-Leena Härkösen Onnen tunti-romaanin vastaanotosta kirjaharrastajien blogeissa*. Jyväskylän yliopisto. Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos. Pro gradu.

Pääjärvi, Maaria (2011). Kun avantgarde ei enää naurata – 2000-luvun runouskriitistä. Teoksessa Joensuu, Juri; Niemi, Marko & Salmenniemi, Harry (toim.) *Vastakaanon. Suomalainen kokeellinen runous 2000-2010*. Osuuskunta Poesia, Helsinki.

Ridell, Seija (1994) *Kaikki tiet vievät genreen: tutkimusretkiä tiedotusopin ja kirjallisuustieteen rajamaastossa*. Tampereen yliopisto, Tampere.

Salusjärvi, Aleksis (2012). *Sanomalehden auringonlasku*. Kritiikin Uutiset 4/2012.

Saukkonen, Pauli (1985). *Mistä tyyli syntyy?* WSOY, Helsinki.

Saukkonen, Pauli (2001). *Maaailman hahmottaminen teksteinä. Tekstirakenteen ja tekstilajin teoriaa ja analyysia*. Yliopistopaino, Helsinki.

Selkokari, Antti (2010). Voiko kriittisyyttä opettaa? Teoksessa Jokinen, Heikki (toim.) *Kritiikin kasvot*. Suomen arvostelijain liitto ry, Helsinki.

Seppänen, Janne & Väliverronen, Esa (2012). *Mediayhteiskunta*. Vastapaino, Tampere

Serfaty, Viviane (2004). *The Mirror and the Veil. An Overview of American Online Diaries and Blogs*. Edi tons Rodopi B. V., Amsterdam – New York.

Solin, Anna (2006). Genre ja intertekstuaalisuus. Teoksessa Mäntynen, Anne; Shore, Susanna ja Solin, Anna (toim.) *Genre – tekstilaji*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. 72-95.

Steiner, Ann (2010). *Personal Readings and Public Texts: Book Blogs and Online Writing about Literature*. Culture unbound 2/2012. 471-494.

Steiner, Ann (2008). *Private Criticism in the Public Space: Personal writing on literature in readers' reviews on Amazon*. Particip@tions 2/2008.

Susa. *Minä*. Viitattu 28.11.2013. http://jarjellajatunteella.blogspot.fi/p/mina_16.html

Tarkka, Pekka (1968). Kirjailija, arvostelija, lukija. Teoksessa Kirstinä, Väinö (toim.) *Kirjoittajan työt*. Arvi A. Karisto Osakeyhtiö, Hämeenlinna.

Todorov, Tzvetan (1990). The Origin of genres. Teoksessa Duff, David (toim.) (2000). *Modern Genre Theory*. Longman, Harlow.

Tuominen, Maila-Katriina (2010). Kritiikkiä vai journalismia? Teoksessa Jokinen, Heikki (toim.): *Kritiikin kasvot*. Suomen arvostelijain liitto ry, Helsinki.

Turtiainen, Riikka & Östman, Sari (2013). Verkkotutkimuksen eettiset haasteet: Armi ja anoreksia. Teoksessa Laaksonen, Salla-Maaria; Matikainen, Janne & Tikka, Minttu (toim.) *Otteita verkosta. Verkon ja sosiaalinen median tutkimusmenetelmät*. Vastapaino, Tampere.

Varis, Tuula-Liina (2012). *Sukupuutto vai nälkäkuolema?* Viitattu 15.10.2013.
<http://www.kansanuutiset.fi/mielipiteet/nakokulma/2820085/sukupuutto-vai-nalkakuolema>

Varpio, Yrjö (1977). *Kirjallisuuskritiikki*. Tampereen yliopisto, Tampere.

Voutilainen, Eero (2012). Tyyli. Teoksessa Heikkinen, Vesa ; Voutilainen, Eero; Lauerma, Petri; Tiirilä, Ulla; Lounela, Mikko (2012). *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja*. Gaudeamus, Helsinki. 77-87.

Väliverronen, Esa (toim.) (2011). *Journalismi murroksessa*. Gaudeamus, Helsinki

Ylikangas, Maaria (2013). *Yhden ihmisen subjektiivinen näkemys*. Viitattu 18.3.2015.
<http://www.luutii.ma-pe.net/yhden-ihmisen-subjektiivinen-nakemys/>

Ylikangas, Maaria (2012). *Kirjoita hyvä kritiikki – Ihosen kolmentoista kriteerin tarkistus*. Viitattu 18.3.2015. <http://www.luutii.ma-pe.net/kirjoita-hyva-kritiikki-ihosen-kolmentoista-kriteerin-tarkistus/>

Ylikangas, Maaria (2014). *Sukupuuttoko se siellä? Kritiikki digitaalisessa maailmassa*. Viitattu 12.5.2015. <http://www.luutii.ma-pe.net/sukupuuttoko-se-siella-kritiikki-digitaalisessa-maailmassa/>

Tutkimusaineisto: kritiikit

Ahtola, Aleks (2009) *Pois puute, pois kurjuus*. Viitattu 13.11.2013.
<http://www.kansanuutiset.fi/kulttuuri/kirjat/1788010/pois-puute-pois-kurjuus>

Annika K (2012). *Ulla-Lena Lundberg: Jää*. Viitattu 4.10.2013.

<http://rakkaudestakirjoihin.blogspot.fi/2012/10/ulla-lena-lundberg-jaa.html>

Hamilo, Marko (2009). *Miksi Hännikäinen jäi ilman*. Viitattu 12.3.2014.

http://www.tiede.fi/artikkeli/blogit/skeptikon_paivakirja/miksi_hannikainen_jai_ilman

Harviainen, J. Tuomas (2009). *Halu ja sen tilitys*. Viitattu 12.3.2014.

<http://www.tylkkari.fi/kulttuuri/kirjat-ilman>

Heidi V. (2013). *Ulla-Lena Lundberg: Jää*. Viitattu 28.10.2013.

<http://www.kirjavinkit.fi/arvostelut/jaa/>

Henriikka (2012). *Runoanalyysi*. Viitattu 4.10.2013.

<http://henriikanlukublogi.blogspot.fi/2012/05/runoanalyysi.html>

Hietanen, Kirsi (2012). *Ulla-Lena Lundberg: Jää*. Viitattu 4.10.2013

<http://kirsinkirjanurkka.blogspot.fi/2012/12/ulla-lena-lundberg-jaa.html>

Holmberg, Pirkko (2009). *Seksiä vai kiintymystä? Pohdintoja Timo Hännikäisen Ilman-kirjan äärellä*. Viitattu 28.11.2013. <http://www.mustekala.info/node/35640>

Hyvärinen, Terhi (2012). *Arvio: Finlandia-voittaja Jää on suuri lukunautinto*. Viitattu 4.10.2013.

<http://www.mtv.fi/uutiset/kulttuuri/artikkeli/arvio-finlandia-voittaja-jaa-on-suuri-lukunautinto/2023620>

Ina (2009). *Naisnäkökulmaa ilman-ilmioon*. Viitattu 13.11.2013.

<http://inahduskirjat.blogspot.fi/2009/02/naisnakokulmaa-ilman-ilmioon.html>

Ikkeläjärvi, Tiina (2009). *Timo Hännikäinen: Ilman*. Viitattu 12.3.2014.

<http://kirjanviemaa.blogspot.fi/2009/08/timo-hannikainen-ilman.html>

Jaakkola, Minna (2013). *Ulla-Lena Lundberg: Jää*. Viitattu 28.11.2013.

<http://ootaluenekaloppuun.blogspot.fi/2013/02/ulla-lena-lundberg-jaa.html>

- Jaana (2012). *Ulla-Lena Lundberg – Jää*. Viitattu 28.11.2013. <http://jaana-tltoisenthdenalla.blogspot.fi/2012/11/ulla-lena-lundberg-jaa.html>
- Jalkanen, Katja (2012). *Ulla-Lena Lundberg: Jää*. Viitattu 28.11.2013. <http://luminenomina.blogspot.fi/2012/10/ulla-lena-lundberg-jaa.html>
- Jenni S. (2012 b). *Ulla-Lena Lundberg: Jää*. Viitattu 4.10.2013. <http://www.lily.fi/blogit/kokolailla-kirjallisesti/ulla-lena-lundberg-jaa>
- Johanna (2012). *Lundberg: Jää*. Viitattu 4.10.2013. <http://aitilukeenyt.blogspot.fi/2012/12/lundberg-jaa.html>
- Joutsijärvi, Jonimatti (2009). *Hesarin runokritiikki menetti merkityksensä*. Viitattu 4.10.2013. <http://tilkkeet.blogspot.fi/2009/10/hesarin-runokritiikki-menetti.html>
- Kati (2009). *Kaksinaista: Seksiä on jaettava kaikille tasapuolisesti!* Viitattu 9.2.2014. <http://ellit.fi/suhteet/parisuhteessa/kaksinaista-seksia-on-jaettava-kaikille-tasapuolisesti>
- Kaunislehto, Asko (2013). *Blomberg: "Puhekuplia" (2009)*. Viitattu 4.10.2013. <http://librarian-orybrarian.blogspot.fi/2013/04/blomberg-puhekuplia-2009.html>
- Kontula, Anna (2009). *Koskettava Ilman ei pelasta naista puutteelta*. Kritiikki I, 69-71.
- Kuosmanen, Ilkka (2009). *Mutta julmin kaikista onkin nainen? Alfanaaraat: Hyvin julmaa*. Viitattu 27.11.2013. <http://www.ess.fi/arkisto/2009/04/20/mutta-julmin-kaikista-onkin-nainenalfanaaraat-hyvin-julmaa>
- Laakso, Sven (2010). *Kristian Blombergin Puhekuplia*. Viitattu 15.3.2014. <http://kaymala.blogspot.fi/2010/02/kristian-blombergin-puhekuplia.html>
- Laasanen, Henry (2009). *Timo Hännikäinen: Ilman*. Viitattu 13.11.2013. <http://ihmissuhteet.blogspot.fi/2009/06/timo-hannikainen-ilman.html>
- Lehto, Penjami (2010) *Puhekuplia*. Viitattu 4.10.2013. <http://penjami.wordpress.com/2010/03/24/puhekuplia/>

Liisa (2012). *Ulla-Lena Lundberg: Jää*. Viitattu 4.10.2013.

<http://luetutlukemattomat.blogspot.fi/2012/12/ulla-lena-lundberg-jaa.html>

Lindfors, Tuomo (2012). *Ulla-lena Lundberg: Jää*. Viitattu 4.10.2013.

<http://iisalmenkaupunginkirjasto.blogspot.fi/2012/12/ulla-lena-lundberg-jaa.html>

Majander, Antti (2012). *Jää huipentaa Lundbergin laadukkaan tuotannon*. Viitattu 28.11.2013.

<http://www.hs.fi/arviot/kirja/a1347246522655>

Melender, Tommi (2009). *Provokatiivisesti puutteessa*. Viitattu 12.3.2014.

<http://antiaikalainen.blogspot.fi/2009/02/provokatiivisesti-puutteessa.html>

Melender, Tommi (2012). *Jää, vaikutelmani siitä*. Viitattu 20.1.2015.

<http://antiaikalainen.blogspot.fi/2012/12/jaa-vaikutelmani-siita.html>

Mäkelä, Matti (2009). *Kun jää ilman, voi puhua vapaasti*. Viitattu 28.11.2013.

<http://www.hs.fi/paivanlehti/arkisto/Kun+j%C3%A4% C3%A4+ilman+voi+puhua+vapaasti/aaHS20090222SIKU2vxx>

Mäkijärvi, Esa (2009). *Traditioiden sisällä*. Viitattu 4.10.2013. <http://www.kiiltomato.net/kristian-blomberg-puhekuplia/>

Mäntylammi, Elina (2012). *Ulla-lena Lundberg: Jää*. Viitattu 28.11.2013.

<http://luettuaelamaa.blogspot.fi/2012/12/ulla-lena-lundberg-jaa.html>

Neimala, Kaisa (2013). *Ulla-Lena Lundberg: Jää. Koko pappi on kuin saarna*. Viitattu 4.10.2013.

<http://lukeminen.fi/arvioita/parnasson-arviot/ulla-lena-lundberg-jaa>

Norpsu (2012). *Runoarvostelu*. Viitattu 15.3.2014.

<http://norpsuthebloggaaja.blogspot.fi/2012/05/runoarvostelu.html>

Nykänen, Antti (2014). *Runokirja arvostelu*. Viitattu 15.3.2014.

<http://antinlukublogi.blogspot.fi/2014/01/runokirja-arvostelu.html>

- Okkola, Taija (2013). *Ulla-Lena Lundberg: Jää*. Viitattu 28.11.2013.
<http://aamuvirkkuyksisarvinen.blogspot.fi/2013/01/ulla-lena-lundberg-jaa.html>
- Petterson, Maria (2009). *Timo Hännikäinen. Timo ei saanut pillua, siispä hän kirjoitti kirjan*. Viitattu 28.11.2013. <http://www.city.fi/ilmiot/timo+hannikainen/2994>
- Petäjä, Jukka (2009). *Uuden runouden äänenmurros*. Viitattu 4.10.2013.
<http://www.hs.fi/arviot/kirja/a1353065917030>
- Pulli, Tarja (2009). *Loppiaisyön ongelma*. Parnasso 2/2009, 69.
- Pääjärvi, Maaria (2009 a). *Runouden teiniviikset kutittavat kriitikkoa*. Viitattu 4.10.2013.
<http://luutii.blogspot.fi/2009/10/runouden-teiniviikset-kutittavat.html>
- Pääjärvi, Maaria (2009 b). ”*Se ei hitto vie olekaan puhetta!*”. Särö 4/2009, 66.
- Rantama, Vesa (2010). *Kivat kielikuvat*. Viitattu 4.10.2013.
<http://www.tulijasavu.net/2010/07/kivat-kielikuvat/>
- Saarela, Matti (2009). *Neljä vuotta ilman seksiä*. Viitattu 13.11.2013.
<http://www.esaimaa.fi/blogit/saarela/2009/02/17/nelja-vuotta-ilman-seksia/>
- Sallamo-Lavi, Anu-Irmeli (2012). *Ulla-Lena Lundberg*. Viitattu 28.11.2013.
<http://www.savonsanomat.fi/viihde/kirjat/ulla-lena-lundberg-jaa/1268118>
- Sara (2013). *Ulla-Lena Lundberg: Jää*. Viitattu 28.11.2013.
<http://psrakastankirjoja.blogspot.fi/2013/01/ulla-lena-lundberg-jaa.html>
- Saxberg, Mikko (2009). *Timo Hännikäisen kirja Ilman*. Viitattu 12.3.2013. <http://suolaisia-pisaroiita.blogspot.fi/2009/02/timo-hannikaisen-kirja-ilman.html>
- Sinisalo, Hannu (2009). *Timo Hännikäinen: Ilman*. Viitattu 13.11.2013.
<http://www.kirjavinkit.fi/arvostelut/ilman/>
- Soikkeli, Markku (2009). *Maksuttoman seksin hinta*. Viitattu 9.2.2014.
<http://www.ts.fi/kulttuuri/kirjat/1074337867/Maksuttoman+seksin+hinta>

Susa (2012). *Ulla-Lena Lundberg: Jää*. Viitattu 28.11.2013.

<http://jarjellajatunteella.blogspot.fi/2012/12/ulla-lena-lundberg-jaa.html>

Tuulia (2012). *Ulla-Lena Lundberg: Jää*. Viitattu 28.11.2013.

<http://lukutuulia.blogspot.fi/2012/12/ulla-lena-lundberg-jaa.html>

Tuulikki (2013). *Ulla-Lena Lundberg: Jää*. Viitattu 28.11.2013.

<http://www.ess.fi/lukupiiri/2013/02/01/ulla-lena-lundberg-jaa/>

Tuominen, Maila-Katriina (2012). *Ulla-Lena Lundbergin Jää on korkealla Finlandi-veikkailuissa*.

Viitattu 28.11.2013. <http://www.aamulehti.fi/kirjat/1194775565189/artikkeli/ulla-lena-lundberg+jaa.html>

Tähtinen, Tero (2009). *Sukseton, seksitön mies*. Viitattu 11.11.2014.

http://www.aamulehti.fi/sunnuntai/teema/asiat_paajutut/8533885.shtml

Viljanen, Taneli (2009). ”*Kunhan mieli harhailee*”. Nuori Voima 1/2010, 40.

Waarala, Hannu (2009 a). *Kristian Blomberg – Puhekuplia*. Viitattu 4.10.2013.

<http://www.ksml.fi/uutiset/viihde/kirjat/kristian-blomberg-puhekuplia/829544>

Waarala, Hannu (2009 b). *Timo Hännikäinen – Iman. Esseitä seksuaalisesta syrjäytymisestä*.

Viitattu 13.11.2013. <http://www.ksml.fi/uutiset/viihde/kirjat/hannikaisen-hamara-toivonaisesta/819649>